

PINNIN PIHAT

Yhteisöllisyys ja yksityisyys korttelipihaassa



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma Lepaa

kevät 2017

Minna Pöyhölä

Maisemasuunnittelun koulutusohjelma
Lepaa

Tekijä	Minna Pöyhölä	Vuosi 2017
Työn nimi	Pinnin pihat. Yhteisöllisyys ja yksityisyys korttelipihasa	
Työn ohjaaja/t	Outi Tahvonen	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli soveltaa teorian tietoa ja teemahaastattelusta saatua tietoa yhteisöllisen, mutta asumisympäristön yksityisyyttä kunnioittavan korttelipihas suunnittelussa. Korttelipihasuunnitelman on tarkoitus noudattaa Tampereen kaupungin strategiaa ja Viiden Tähtien Keskusta -ohjelmaa.

Taustaksi työssä perehdytään erilaisiin kaupunkitiloihin, yhteisöllisyyteen ja suunnitteluun. Tutkimusongelmana oli, millä suunnittelun keinoilla eri suunnittelun tasoilla yhteisöllistä ja yksityistä ulkotilaa voidaan suunnitella. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua, jota analysoitiin ankkuroidun teorian avulla.

Työn lopputuloksena voidaan todeta, että yhteisöllisen tilan suunnittelu on viihtyisän ja monikäyttöisen tilan suunnittelua. Useinkaan ei ajatella suunniteltavan itsessään yhteisöllistä tilaa, vaikka termiä käytetään laatu-kriteerinä. Yksityisyyttä varjellaan ja oma tila rajataan aktiivisesti itse esimerkiksi väliaikaisin aidoin ja medialaitteiden avulla. Suunnittelussa sitä voidaan parantaa etäisyyksien, selkeiden rajauksien ja näkösuojien suunnittelulla. Suunnittelun keinot luoda yhteisöllistä tilaa ovat yhtäläisiä hyvän suunnittelun kanssa: näkymien, miellyttävän mikroilmaston ja esteettisen ympäristön luomista. Lisäksi toimintojen yhdistäminen ja risteävät kulureitit ovat tapoja tukea yhteisöllisyyden syntymistä. Yhteistyö eri suunnittelutasoilla toimii ja osallistamisen avulla saatavaa tietoa arvostetaan ja hyödynnetään suunnittelussa.

Avainsanat Kaupunkiympäristö, korttelipiha, suunnittelu, yhteisöllisyys, yksityisyys

Sivut 73 sivua, joista liitteitä 7 sivua

Degree Programme in Landscape Design
Lepaa

Author	Minna Pöyhölä	Year 2017
Subject	Pinnin Pihat. Communality and privacy in a block courtyard	
Supervisors	Outi Tahvonen	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to apply theory and the knowledge from focused interviews to plan a city block which would support community and privacy in a living environment. The aim was that the plan is in line with the strategy of Tampere and the Five Star City Centre project.

The theoretical frame was to orientate to spaces of urban environment, community and to landscape designing. The study was to understand how a planner can create communal and private outdoor spaces in different levels of planning. The study was done with focused interviews, and the results were analyzed by grounded theory.

The study was concluded that planning of a communal outdoor space is planning agreeable and multifunctional spaces. It is not concerned mostly with planning a communal space, even if it is a very common word used as a brand. Privacy is protected with barriers and media devices. Collaboration with different planners and planning levels is good, and the participation of inhabitants is valued because it gives a lot of important knowledge for the planner.

Keywords Urban environment, block courtyard, planning, communality, privacy

Pages 73 pages including appendices 7 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	KAUPUNKIYMPÄRISTÖN TILAT	2
2.1	Julkinen tila.....	3
2.2	Puolijulkinen ja puoliyksityinen tila.....	6
2.3	Yksityinen tila	7
2.4	Katutila	9
2.5	Shared Space	10
3	YHTEISÖLLISYYS	12
3.1	Yhteisöllisyys nykyaikana	13
3.2	Kohtaaminen	14
3.3	Yhteisöllisyys korttelipihasa.....	16
4	TILASTA PAIKAKSI	18
4.1	Suunnittelusta	20
4.2	Etäisyys.....	20
4.3	Elementit	22
5	KORTTELISUUNNITELMIA	25
6	SUUNNITTELUA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ	28
6.1	Maankäyttö- ja rakennuslaki.....	28
6.2	Yleiskaava	28
6.3	Asemakaava	29
6.4	Rakennusjärjestys ja rakentamistapaohjeet	30
6.5	RT-kortit.....	31
6.6	Osallistaminen.....	32
7	TEEMAHAASTATTELU	35
7.1	Tutkimusmenetelmä	35
7.2	Ankkuroitu teoria	36
7.3	Aineisto.....	38
7.3.1	Suunnittelun keinot	39
7.3.2	Yhteistyö.....	42
7.3.3	Tiloista ja tulevaisuudesta	42
7.4	Analyysi	43
7.5	Tutkimuksen arviointia ja johtopäätöksiä	45
8	KORTTELIPIHA.....	47
8.1	Alueen kaavoituksesta	47
8.2	Nykytila.....	50
8.2.1	Liikenne.....	50
8.2.2	Melu.....	51

8.2.3	Kansipiha.....	51
8.2.4	Valo.....	51
8.3	Osallistaminen.....	52
8.4	Työn tulosten hyödyntäminen suunnittelussa	52
9.1	Johtopäätökset.....	53
9.2	Lopuksi.....	54
LÄHTEET		56
HAASTATTELUT.....		61

Liitteet

Liite 1	Teemahaastattelun runko
Liite 2	Korttelipiha

1 JOHDANTO

Urbanissa ympäristössä ovat harvassa ne paikat, jota ei olisi suunniteltu jollain tasolla. Suunnittelu alkaa jo kaavoituksesta. Kaupunkiympäristön suunnittelijoiden työ on merkityksellistä, sillä kaupunkielämän ja kaupungin muodon määrittelevät julkisten ja yksityisten tilojen vuorottelu ja niiden järjestely (Madanipour 2003, 2). Kaupungin keskusta-alue on kaikkien kaupunkilaisten yhteistä aluetta, joukkoliikenteen, palvelujen ja nähtävyyksien keskittymä, johon kaupungissa vierailevat ensimmäisenä hakeutuvat. Kaupungin keskusta-alueella myös asutaan, ja asuinalueiden pihat ovat osa kaupunkikeskustaa ja sen kilpailutekijöitä. Yksityiset korttelit antavat raamit julkisille tiloille – ja toisin päin. On aiheellista pohtia, mitä korttelipihat voivat tarjota asukkaille, mutta myös ympärillä olevalle kaupunkiympäristölle.

Käsite yhteisöllisyys on ollut esillä useissa erilaisissa kaupunkisuunnittelun yhteyksissä, projekteissa, strategioissa ja kilpailuissa. Kaupunkitiloista tavoitellaan suunnittelun keinoin yhteisöllisiä, kaupunkia elävöittäviä, vilkastuttavia tai yhteisöllisyyteen kannustavia. Yhteisöllisyys on näkymätöntä, se on yhteenkuuluvuuden ja ystävyyden tunnetta, yhteisiä arvoja ja yhteistä toimintaa. Yhteisöä tai yhteisöllisyyttä voivat pitää koossa joko läheiset suhteet, perinteet mutta myös yhteisellä työllä saavutettava hyöty. Perinteisten yhteisöjen kuten perheen, heimon, tai kyläyhteisöjen muuttuessa on korostettu yksilöllisyyttä ja yksilön oikeuksia. Henkilön oikeutta suojata itseään ulkopuolisten sekaantumiselta, eli yksityisyyttä, pidetään ihmisen perus- ja ihmisoikeutena. Yksityisyydestä ja sen loukkaamisesta keskustellaan niin asumisen, IT-turvallisuuden kuin kanta-asiakasrekisterin tietojen keräyksen puitteissa.

Suunnittelija luo tiloja, ja pohtii tilojen linkittymistä toisiinsa, mutta käyttäjä luo kokemuksen tilasta. Tilan luonne, se onko se yksityinen, puolijulkinen vai julkinen, vaikuttaa siihen, kuinka tilassa käytäydytään. Onkin mielenkiintoista pohtia, millaista tilaa oikein tavoitellaan silloin, kun tavoitellaan tilan yhteisöllisyyttä tai yhteisöllisyyttä tukevaa tilaa, tai kuinka yksityisyyttä säilytetään vilkkaassa urbanissa ja yhteisöllisessä ympäristössä. Tämän tutkimuksen tutkimuskysymys on, mitkä ovat eri suunnittelutasojen, kaavoituksen, yleissuunnittelun ja pihasuunnittelun keinot luoda yhteisöllistä kaupunkitilaa ja -pihoja ja ovatko eri tasojen suunnitteluratkaisut yhdensuuntaisia.

Työn toimeksiantajana on Tampereen kaupunki. Tampereen kaupunki on käynnistänyt keskustan kehittämissuunnitelman 2015-2030 ”Viiden tähden keskusta”. Ohjelma on kaupungin strategiaan 2025 perustuva ja se hyväksyttiin kaupunginhallituksen kokouksessa 2.11.2015. Tavoitteena on

luoda hyvää yhteistä kaupunkia, luoda sujuvaa liikkuvuutta ja kiinnostuvuutta elinkeinoelämän ja matkailun näkökulmasta. Tampereen keskustan Tammelan asuinalueella visiota ja kehittämissuunnitelmaa tavoitellaan täydennysrakentamisella ja korttelisuunnitelmilla. Myös maisemia ja urbaaneja puistoja kehitetään tavoitteiden mukaisesti.

Tarkoitus on, että korttelisuunnitelma tukee Tampereen kaupungin kehittämissuunnitelmaa, tavoitetta elävästä ja yhteisöllisestä kaupunkiympäristöstä ja antaa ajatuksia yhteisöllisen korttelipihan kehittämiseen. Työ on yksi pitkälle suunniteltu vaihtoehto täydennysrakentamisen mukaisesta korttelipihosta. Korttelisuunnitelmassa hyödynnetään pohjana B&M -arkkitehtitoimiston tekemää korttelisuunnitelmaa täydennysrakentamisesta, nykyisiä kaavatietoja ja tämän työn teemahaastattelussa saatuja vastauksia.

2 KAUPUNKIYMPÄRISTÖN TILAT

Kaupunki koostuu julkisista rakennuksista, asuinrakennuksista, liiketiloista, kaduista, toreista ja aukioista, julkisista viheralueista, urheilukentistä ja yksityisistä pihoista. Kaupunki siis muodostuu erilaisista tiloista ja tilasarjoista, joiden välissä kaupunkilaiset ja siellä vierailevat liikkuvat. Näitä tilasarjoja jaetaan ja käsitteellistetään suunnittelulla (Lampinen 2015, 57). Nämä yksityisten ja julkisten tilojen vyöhykkeet kontrolloivat liikkumista ja niihin saapumista (Madanipour 2003, 1). Kaupunkitilaa voidaankin pitää erilaisten ”yhteiskunnallisten ilmiöiden näyttämönä” (Jauhiainen 2002, 125).

Ilmiöiden näyttäytymisen lisäksi kaupunki on osa siellä tapahtuvia ilmiöitä ja muisto menneistä tapahtumista. Rakennetussa ympäristössä näkyvät kaupungin historia, nykyisyys ja tulevaisuus, ja alueilla voi olla symbolisakin merkityksiä. Julkinen, rakennettu ympäristö on yhteiskunnan perusinvestointi ja sen tulisikin taata kokonaisvaltaista ja pitkäjänteistä kulttuurista kehitystä. (Junttila 1995,73.) Kaupunkisuunnittelua ei siis voida tarkastella vain tilojen ja toimintojen jäsentymisenä, vaan myös osallisena kaupunkilaisten identiteettiin ja kokemuksiin (Bäcklund 2002, 141). Vaikka kaupunki on usein osa kaupunkilaisen identiteettiä ja tilalla suuri rooli kokemuksen muodostumisessa, ei kaupunkilaisen rooli tilojen muodostumisessa ole pelkästään passiivinen. Kaupunkisuunnittelun lisäksi käyttäjien toiminta luo erilaista, käytännöllistä ja esteettistäkin tilajaottelua (Kopomaa 1997, 32).

Tässä opinnäytetyössä erilaisia tiloja tarkastellaan niiden fyysisessä ja sosiaalisessa muodossa, eikä siten käsitellä esimerkiksi virtuaalista tilaa. Tila on fyysinen sijainti, kartalle sijoitettava piste kuten aukio, tori tai katu ja

niille voidaan osoittaa sijainti ja koko (Kymäläinen 2005, Bäcklund 2002, 143). Tilan sosiaalinen muoto on osa käyttäjien toiminnallaan luomaa vaikutusta tilaan. Tilaa voidaan käsitellä prosessinomaisena, sosiaalisissa tilanteissa syntyvänä tai kontekstisidonnaisena (Kymäläinen 2005, 95). Vaikka tilan luonne vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen, niin vuorovaikutus ja toiminta tilassa ovat kuitenkin yhteydessä käyttäjien arvoihin ja kiinnostuksiin, joten kaikkien käyttäjien tavoitteet – tai vaikutusmahdollisuudet, harvoin ovat samankaltaisia ja -suuntaisia (Nyyssönen 2009, 119). Kaupunki on erilaisten elämäntapojen ja elämäntyylien ryhmien ja yhteisöjen kirjava kokoelma. Yhteisöt käyttävät kaupunkitiloja yhdessä ja erikseen. (Kopomaa 1997, 31.) Tilojen vastaavuus erilaisten yhteisöjen ja yksilöiden, aikuisten, lasten ja vanhusten, tilanteessa muuttuvaan käyttöön on suunnittelijalle haaste, kun suunnittelun perusteena haetaan käyttäjälähtöisyyttä. Tämän työn korttelipihassa haasteeseen on pyritty vastaamaan avoimilla ja käytössä muokattavilla tiloilla, sekä liikunnallisilla toiminta-alueilla (Liite 2).

Suunnittelija suunnittelee tilan, mutta tila itsessään ei muodosta aiemmin mainittuja historiallisia tai symbolisia merkityksiä. Merkitykset muodostuvat vasta tilan ja käyttäjän kohtaamisessa, sekä käyttäjän liikkua tilojen välissä. Merkitykset, kuten käyttökin, ovat sekä yksityisiä että yhteisiä tai yhteisöllisiä ja kulttuurisia. Tilan käyttö on merkitysten luomisen lisäksi merkitysten tulkintaa ja modernissa arkkitehtuurissa onkin itänyt ajatus valmiin ympäristön suunnittelusta ja ihmisten elämään vaikuttamisesta - tai sen laadullisesta parantamisesta - elinympäristöön ja sen luomiin merkityksiin vaikuttamalla. (Saarikangas 2009, 31-36.) Tähän merkitysten muodostumiseen ja tulkintoihin tai tilakokemukseen vaikuttavat muiden ihmisten käyttäytymisen lisäksi tilan muoto ja luonne, mittakaava, mikroilmasto ja tilan yhteys tai tapa yhdistyä muihin, ympäröiviin tiloihin (Dee 2001, 36). Jan Gehl (1996, 56) taas toteaa, että mitä muodollisempaa ihmisten välinen kanssakäyminen on, sitä enemmän ympäristöllä ja sen muilla elementeillä on ihmisten käytökseen vaikutusta. Vuonna 1986 Kööpenhaminassa tehdyssä tutkimuksessa todettiin, että kävelykatujen ja aukoiden määrän lisääntyessä myös niitä käyttävien ihmisten määrä kasvoi (Gehl 1996, 35). Siis tilojen tarjouman lisääntyessä myös niiden käyttö lisääntyi. Gehl siis esittää, että kaupungissa on tarve erilaisille ja kaikenlaisille tiloille pienestä sivukujasta korttelipihaan ja kaupunkiaukiioon.

2.1 Julkinen tila

Suomen Järjestyslaki 2003/612 tuntee käsitteen yleiset paikat. ”Tässä laissa tarkoitetaan:

1) Yleisellä paikalla:

a) tietä, katuja, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä;

b) rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin” (JL 1:2 §)

Laissa ja kaupunkien säännöstoissä julkiset tilat on luonnehdittu tiloiksi, jotka on asemakaavatasolla määritelty toreiksi, katualueeksi tai – aukioksi, muuksi liikennealueeksi, puistoksi tai virkistysalueeksi. Myös kaava-alueen ulkopuolella vastaavassa käytössä olevat alueet luetaan julkisiksi tiloiksi. Tämä poikkeaa aiemmin esitetystä käsityksestä että (julkinen) tila muokautuu käytettäessä, elämän sosiaalisissa suhteissa ja on kulttuuristen piirteiden vaikutuksen alainen. (Kymäläinen 2009, 94-95.) Julkisen tilan voi määritellä vielä tätäkin laueammin. Julkinen tila on laajentunut ja sen käyttö on muuttunut diskursiivisen mediatilan ja digitalisaation lisääntymisen myötä. Se on osittain kääntänyt ihmisten huomion kauemmas lähiympäristöstä ja tilasta, jossa olemme, ja muista tilassa olevista, kun kaikki maailman kolkat ovatkin saavutettavissa yhdestä pisteestä ja laitteesta. (Rindell 2009, 298.) Digitalisaatiota voidaan myös hyödyntää tilan käytön monipuolistamisessa, esimerkiksi interaktiivisen leikin muodossa (Liite 2).

Kuten kaikkien tilojen, myös julkisen tilan luonne on riippuvainen sen käytöstä ja käyttäjistä. Pasi Mäenpää (2005, 22) määrittelee julkisen tilan kaikkien tavoittamaksi, yleisesti käytetyksi ja organisoiduksi tilallisesti ja sosiaalisesti. Julkista tilaa leimaa sen lähtökohtainen käyttötarkoitus. Julkinen tila mielletään kaupunkimaisen ympäristön kokoontumis- ja kohtauspaikaksi, vaikkei se rajoitu pelkästään kaupunkitilaan vaan myös kaupungin ulkopuolelle (Rindell, Kymäläinen, Nyysönen 2009, 7-9). Toisaalta kaikki julkiset tilat eivät ole kaikille kaupunkilaisille avoimia, eivätkä kaikki yksityisessä omistuksessa olevat tilat ole aina täysin kaikilta suljettuja (Nyysönen 2009, 121).

Timo Kopomaa (1997, 21-27) käyttää teoksessaan Tori-marginaali-haastava kaupunki käsitettä avoin tila, joka on kaikkien yhdessä käytettävissä ja saavutettavissa. Kopomaa nimeää avoimille tiloille funktioita, joita ovat edustuksellisuus, suojelevuus, virkistys ja tuottavuus. Näitä funktioita voidaan soveltaa myös kaupunkien asuin ympäristöihin ja keskustojen korttelipihoihin. Piha on se osa asuin ympäristöä, joka näyttäytyy rakennusten julkisivun ohella ohikulkijalle – eli edustuksellinen. Toisaalta, pihan elementit suojaavat asukkaiden yksityisyyttä ja osoittavat yksityisen tilan alkamisen tai päättymisen. Piha parhaimmillaan luonnollisesti tarjoaa myös virkistystä, ja sen on mahdollista olla myös tuottava, esimerkiksi jos pihalla sijaitsee viljelyksiä.

Mikä on käyttäjän funktio julkisessa tilassa, jos käyttö on julkisen tilan lähtökohtia? Kopomaa (1997, 27, 30 & 34.) on luokitellut avoimen tilan käyttäjät läpikulkijoihin, oleilijoihin, naapureihin, jotka asuvat tilan ympärillä ja työskentelijöihin. Käyttäjät liikkuvat tilojen ja paikkojen välillä, mutta vaihtavat liikettä myös tilassa – läpikulkija muuttuu oleskelijaksi istahtaessaan

penkille. Julkisessa tilassa elinkeinonsa hankkivat, torien torimyyjät ja kauppiat, kaupallistavat julkisia tiloja. Lisäksi käyttäjien intressit vaihtelevat vuodenaikojen ja viikonpäivien mukaan. Kuitenkaan vain yksittäisen henkilön osallistuminen tai osallistumattomuus ei vaikuta julkisen tilan tarjontaan. Julkisen tilan käyttö on siis erityisesti kollektiivista käyttöä.

Vaikkei julkinen tila ole riippuvainen yksittäisestä henkilöstä, on sen käyttäjämäärällä kuitenkin rajansa. Myös avoin tila on rajallinen, eikä sen yhtäaikainen käyttö voi olla rajatonta. Jos kaikki käyttävät tilaa tehokkaan tasapuolisesti, voi lopputulemana olla melua, tungosta ja saasteita, ja sen käyttö muuttuu epämiellyttäväksi tilakokemukseksi, joskus jopa vaaralliseksi. Toisaalta käytön rajaaminen tai aitaaminen heikentää avoimen tilan sosiaalista ja tilallista luonnetta ja valvonta yksityisyyden suojaa. (Kopomaa 1997, 28.)

Julkinen tila linkittää kaupungin eri osat ja toiminnot yhteen ja luo niistä jatkumon ja on siten perusta kaupungin toiminnalle. Asuinalueen suunnittelua voidaan pitää tilasarjan – julkisen tilan, puolijulkisen ja yksityisen tilan, suunnitteluna, niiden liittämisenä toisiinsa. (Jalkanen, Kajaste, Kauppinen, & Pakkala 1990, 181 & 185) Myös korttelipiha muodostuu tilasarjoista, ja sarjan avulla taataan asukkaiden yksityisyys. Julkisesta kaupunki- ja katutilasta siirrytään kohti puolijulkista pihaa ja yksityisiä sisäänkäyntejä (Liite 2). Monelle vierailijalle julkiset tilat ovat yhtä kuin kaupunki. On kuitenkin huomioitava, että yksityiset tilan elementit ja sitä rajaavat elementit luovat ilmiäsun ja taustan myös julkiselle tilalle, tiivistyvässä kaupungissa yhä voimakkaammin.

Julkinen tila voidaankin nähdä yksityisten tilojen välisenä siirtymäpisteenä. Julkisessa tilassa ihmiset näyttäytyvät ja kulkevat läpi osana arkirutiineja, ja sekin on osa julkisen tilan luonnetta. (Nyyssönen 2009, 122.) Harvoin kaupungin julkisia tiloja on ajateltu leikkimiseen tai pelaamiseen. Esimerkiksi kadut on ”varattu” työmatkoihin, ruokaostoksiin ja muihin arkirutiineihin. Puistoissa käytön monimuotoisuutta on enemmän, mutta niissäkin käyttöä säätelevät viralliset järjestyssäännöt mutta myös sanomattomat normit kuten käyttäytymissäännöt. Poikkeavan toiminnan, kuten julkisella paikalla tilallisesti laajennetun pelin pelaamisen, lisäksi tilaa voi muokata poikkeuksellisen runsas toimivien määrä. (Stenroos, Montola 2009, 153-155.) Tässäkin toteutuu muiden käyttäjien vaikutus tilaan ja sen yksittäiseen käyttäjään. Mitä isompi massa käyttää tilaa poikkeuksellisesti, sitä nopeammin käytöksestä muodostuu uusi normaali ja siihen on helpompi osallistua. Esimerkiksi yhteisöllistä tilaa voi tilan tarjouman lisäksi siis luoda tai muokata riittävä määrä yhteisiä toimijoita, joilla on yhteinen päämäärä.

Eija Hasu (2009, 21-22) kysyykin, mitä tarjottavaa yksin tai yhdessä tehtäväksi ulkotiloilla on kouluikäisille lapsille, nuorille, aikuisille ja ikääntyville, kun ainoastaan yksittäiset osoitetut leikkipaikat puistoissa ja asuinympäristöissä ohjaavat leikin ja pelin paikkaa ulkotilassa. Kopomaa (1997, 35-

36) taas kritisoi, että julkiset kaupunkitilat on alistettu liikenteelle. Autoliikenteen ehdoilla tehty suunnittelu on aiheuttanut käyttäjäryhmien segmentoitumisen (eriytymisen) ja sosiaaliset ja esteettiset arvot ovat jääneet taustalle. Tämä on vaikuttanut julkiseen tilaan negatiivisesti luomalla toiminnallisuudeltaan vähäisiä ja virikkeettömiä kaupunkiympäristöjä, kun paikat ovat menettäneet luonnettaan ja jääneet vajaalle käytölle tai ei-kenenkään maaksi.

Jan Gehl (1996, 53) asettaa elävälle ja ihmisläheiselle kaupungille ja julkiselle tilalle kolme vaatimusta: toivottavat olosuhteet pakollisille ulkoilmatoimille (kuten työmatkat), haluttavat olosuhteet vapaaehtoisille, virkistäville toimille (esimerkiksi liikunta, oleskelu) ja houkuttelevat olosuhteet sosiaalisille aktiviteeteille, peleille, tapahtumille ja vastaaville. Julkisissa tiloissa ihminen osallistuu ja on läsnä, vaikka vain sivustakatsojana. Julkisessa tilassa ollaan aina ihmisten seurassa, vaikkei olisikaan kenenkään tietyn henkilön tai ryhmän seurassa ja aktiviteettiinkin osallistuminen helpottuu useamman ihmisen siihen jo osallistuessa, kuten yllä todettiin. Omassa asunnossa televisiota katsoen ei taas olla millään muotoa kenenkään seurassa. Pelkkä toisten ihmisten kuuleminen ja näkeminen, on vaihtoehto yksinäisyydelle (Gehl 1996, 19). Myös Catherine Dee peräänkuuluttaa julkisen tilan toimivuutta laajalla skaalalla, joten sosiaalisen käytön (kuten kerääntyminen, syöminen) ja velvollisen käytön (esimerkiksi opiskelu, elinkeino) lisäksi tulisi huomioida terveyteen ja liikuntaan liittyvä käyttö, ekologiset ja ympäristölliset seikat ja esteettinen ja kulttuurinen tarkoitus. (2001, 36.) Suunnitellut tilat edustavat kuitenkin aikaansa, vaikka laajaa toimivuutta olisi tavoiteltu ja niiden käyttö voi joko muuttua ajan saatossa tai hiipua, jos tila ei enää vastaa uuden aikakauden ennakoimattomia vaatimuksia.

2.2 Puolijulkinen ja puoliyksityinen tila

Suomen Järjestyslaki 2003/612 erottaa yleiset paikat sekä julkisiksi tiloiksi (kohta a) että puolijulkisiin tiloihin (kohta b), jotka eivät aina ole yleisön käytettävissä, vaan vain tilaisuuden aikana tai muutoin (JL 1:2 §) Puolijulkinen tila on esimerkiksi asunto-osakeyhtiön omistama piha-alue tai kaupakeskus. Kauppakeskuksissa yhdistyy työskentelyä, syömistä ja oleskelua, mutta tilat ovat valvottuja, ja ei-toivotut henkilöt tai häiriköt poistetaan ja ne ovat ihmisten käytettävissä vain rajattuina kellonaikoina.

Puolijulkisen ja puoliyksityisen tilan ero on kenties kokemuksellinen. Monet tilat, jotka saatetaan määrittellä puoliyksityiseksi, voi toinen määrittää puolijulkiseksi. Eija Hasun (2009, 55) diplomityössä esitetyissä kyselytutkimuksissa ja haastatteluissa puoliyksityiseksi olivat vastaajat määritelleet sisääntulot ja suojaamattomat pihatilat, jotka ovat kuitenkin omassa hallinnassa. Hallinnan tunne voi tulla esimerkiksi siitä, että itse määrittelee tilan käytön, koristaa tai kalustaa tilaa ja ylläpitää tilaa.

Puoliyksityinen tila on siirtymistä yksityisestä kohti yhteistä, kun taas puolijulkisessa tilassa käydään Hasun (2009, 63) mukaan kamppailua tilan hallinnasta. Tilan hallintaan käytetään esimerkiksi asunto-osakeyhtiön hallituksen valtaa ja jonka ratkaisuista kaikki eivät ole samaa mieltä. Puolijulkisessa tilassa alueen hallinta on siirtynyt jollekin toiselle, eikä sen olemukseen koeta voivan vaikuttaa. Puolijulkista voidaan pitää välivyöhykkeenä, "puskurina" julkisesta puoliyksityiseen ja yksityiseen. (Hasu 2009, 64-65.) "Puskuri" on myös viesti vierailijalle tai ohikulkijalle, milloin hän siirtyy yksityiselle alueelle tai huomaa olevansa väärässä paikassa. Jos pihalla nämä kaksi tilaa ovat vaikeasti hahmotettavat, se kertoo epäselvästä tilan käytöstä ja vaikuttaa asukkaiden asumisen laatuun ja kodikkuuteen. (Hasu 2009, 3.) Asukas ei tällöin miellä vaikuttavansa omaan asuinympäristöönsä riittävästi eikä koe yksityisyyttään turvatuksi.

Puolijulkisten tai puoliyksityisten ulkotilojen skaala julkisen ja yksityisen tilan välissä on laaja, ja joskus epäselvä. Monesti sitä ei välttämättä edes ole yksityisen ja julkisen tilan välissä. Sisääntulot merkitsevät selkeästi tilan vaihtumista yksityisestä puolijulkiseksi tai julkiseksi (Gehl 1996, 61 & 62). Tilan vaihtuminen julkisesta puolijulkiseen tai yksityisyyteen on hyvä osoittaa fyysisesti, mutta sitä ei tulisi tehdä niin, että se estää kontaktin ulkopuoliseen maailmaan (Gehl 1996, 63). Jos sisääntulo tai etupiha on rajattu niin vahvasti, ettei sen takaa näe tai edes kuule muita pihalla liikkuvia, on kontaktin saaminen naapureihin lähes mahdotonta ilman aktiivista toimimista asian hyväksi. Korttelipihassa näköyhteys voidaan säilyttää puoliavoimin rajauksin, kuten matalilla istutuksilla ja lehtipuilla (Liite 2). Asuinalueita vertaillen Kööpenhaminassa 1980 -1981 todettiin, että 35% suuremmalla todennäköisyydellä ulkoilma-aktiviteetteja tapahtui asuinalueella, johon oli rakennettu puolijulkisen etupiha. Ihmiset siis tutkimuksen mukaan valitsevat oleskelupaikakseen yksityistä takapihaa mieluummin puolijulkisen etupihan, josta on näkymä kadulle ja josta voi tarkkailla muita ihmisiä. Ihmiset tulevat sinne, missä ihmiset ovat. (Gehl 1996, 27 & 38.) Kopomaa (1997, 34) kuitenkin arvioi, että yleinen mielipide pihojen ja muiden puolijulkisten tilojen merkityksestä elämänpiirin keskuksena on vähentynyt.

2.3 Yksityinen tila

Yksityisyys on oikeus estää tai ehkäistä muiden, ulkopuolisten, puuttumista henkilökohtaisiin asioihin. Yksityisyys on sekä fyysistä, tilaan liittyvää vapautta, että henkistä tunnetta siitä, että saa olla rauhassa ja yhteisen vastakohta. Hasun (2009, 53) diplomityössä esimerkiksi pihatilan yksityisyyteen vaikuttivat hallinnan tunne, suojaisuus ja selkeä rajausta ympäröivästä tiloista ja ohikulkijoista.

Yksityinen tila erotetaan julkisista ja puolijulkisista tiloista esimerkiksi yksityisen omistuksen ja yksityisen käytettävyyden (ei kaikkien käytettävissä) perusteella. Yksityinen tila mielletään käänteiseksi julkiselle tilalle, intii-

miksi, salaiseksi, suljetuksi ja sisällä olevaksi. (Rindell, Kymäläinen & Nyysönen 2009, 13-17.) Asunnot ja niihin liittyvät ulkotilat kuten parvekkeet, terassit ja pihat luokitellaan yksityisiksi tiloiksi. (Jalkanen ym. 1990, 181.) Jos kuka tahansa voi astua sisäpihalle ja istahtaa penkille, ero yksityisen ja julkisen välillä on hämärä (Tikka, Lappalainen, Järvinen 2015, 152). Tilan yksityisyydestä ohikulkijalle viestivät symboliset rajat, kuten pensasrivit ja todelliset rajat, esimerkiksi muurit ja merkit asukkaista (Jalkanen ym. 1990, 181). Rajat viestivät hallinnasta ja velvollisuuksista, esimerkiksi mikä osa pihasta on huoltoyhtiön ylläpidon vastuulla ja mikä asukkaan.

Nykyaikana erilaisten medialaitteiden käyttö julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa muokkaa sitä, kuinka tilassa ollaan, miten ja keiden kanssa. Osalle mediaalaitte on väline luoda yksityisyyden kehä ympärilleen julkisessa tai puolijulkisessa tilassa, kuten kahvilassa tai linja-autossa, ja välttää kaikenlaisia keskusteluja muiden kanssa, mutta osalle se voi myös olla väline luoda kontakteja tilan kanssakäyttäjien kanssa. (Rindell 2009, 308.) Toisaalta sosiaalisuus ja vuorovaikutus vaativat vastakohtakseen yksityisyyttä (Räikkä 2007, 95).

On huomioitava, että ihmiset käyttäytyvät eri tavalla tarkkailun alaisina. (Räikkä 2007, 90). Luvaton tarkkailu loukkaa henkilön yksityisyyttä, etenkin jos henkilö erityisesti olettaa olevansa suojassa katseilta. Sinänsä henkilön ei siis tarvitse olla yksin, silloin kun yksityisyyttä loukataan, eikä täysin yksityisissä tiloissa. Ilman oikeutta välttyä tarkkailulta ja häirinnältä yksilön oikeus toimia henkilökohtaisessa elämässään parhaalla mahdollisella tavalla on jokseenkin hyödytön, eivätkä esimerkiksi pihassa oleskelu tai puuhastelu ole mielekkäitä, jos pelkää olevansa tarkkailun kohde tai velvoitettu huomioimaan muita ihmisiä. (Räikkä 2007 50-51, 86-89.) Yksityisyyden loukkaaminen voi johtaa merkittäviin konkreettisiin haittoihin ja muokata tilassa käyttäytymistä tulevaisuudessa. Velvollisuutemme on olla aiheuttamatta toisille häpeää ja kärsimystä noudattamalla yksityisyyden suoja (Räikkä 2007, 86). Näin voimme mahdollistaa kaikkien tilojen miellyttävän käytön kaikille.

Kirsi Saarikangas kirjoittaa teoksessaan ”Eletyt tilat ja sukupuoli” oletusarvoltaan erilaisesta yhteisöllisyyden ja yksityisyyden kokemuksesta kahdessa erilaisessa sairaalassa. Vanhemman sairaalan iso potilassali, jossa yksityisyyttä saatiin vetämällä verhot potilasvuoteen ympärille, tuottikin ennakko-oletuksista poiketen enemmän yksityisyyttä, mutta säilytti myös yhteisöllisyyttä, kuin nykyaikaisempi potilashuone, joka sijaitti pitkän käytävän varrella. Pienemmässä potilashuoneessa on eristetty hoitajista, lääkäreistä ja suurimmasta osasta muita potilaita, mutta huonetoverien välille ei pystytä luomaan ahtaassa tilassa yksityisyyttä. (Saarikangas 2006, 29.) Kun yksityisyyden vaade ei täyty, eivät sosiaaliset kontaktitkaan tunnu mielekkäiltä tai miellyttäviltä, itse valituilta, vaan pakotetuilta. Toisaalta sulautuminen isompaan joukkoon tuo yksityisyyttä.

Tampereen Annikinkadun asukkaita haastateltiin heidän pyrkimyksissään säilyttää ja suojella puutalokorttelia. Haastatteluiden puheissa esiin nousi näkemys, ettei yksityinen ja säädelty tila edistä kaupunkikulttuuria tai luo elävää kaupunkirakennetta. Järjestämällä tapahtumia ja toimintaa korttelipihaan asukkaat yhdistivät sekä yksityistä, puoliyksityistä, puolijulkista ja julkista tilaa ja avasivat puutalokorttelin miljöötä muille kaupunkilaisille. (Lehtonen 2011, 211 & 213.) Tämä on hyvä esimerkki tilan käytön ajallisesta piirteestä. Tapahtuman aikana korttelipiha on julkinen tila, muutoin päiväsaikaan ja erityisesti järjestelyjen aikana puolijulkinen tila, johon liittävät yksityiset pihan ja asumisen osat.

2.4 Katutila

Katu jää monesti huomioimatta tilan kokonaisuuden osana, vaikka liikenne on ollut yksi kaupunkitilaa ja sen suunnittelua muovaavimmista elementeistä. Katutila erottaa, mutta myös yhdistää kaupungin rakennetta ja tiloja. Katutila on kaikille yhteinen, mutta se myös eristää toimintoja, tiloja ja ihmisiä toisistaan. (KATU 2002, 4-5.) Katu ei ole vain ajoneuvoliikennettä ja kulkemista varten. Se on myös kaikille yhteinen alue kohtaamisia ja ajanviettoa varten. (KATU 2002, 5) Myös Jalkanen, Kajaste, Kauppinen ja Pakkala (1990, 187 & 189) ovat sitä mieltä, että katu on myös sosiaalinen – kohtaamisien ja tapahtumien näyttämö ja oleskelupaikka. Katutilaan vaikuttavat sitä rajaavien rakennuksien kokonaisuus, kadun leveys, linjaus ja kaltevuus. Kadulla liikkussa näkymä muuttuu koko ajan ja kadun päätteillä on oma roolinsa kaupunkiympäristön luomisessa.

Kaduille voidaan asettaa turvallisuus- ja toimintavaatimusten lisäksi vaatimuksia esteettisyydestä ja ympäristöön sopivuudesta. Kadun määritelmään kuuluu maanpäällisen liikenneväylän lisäksi kadun ala- ja yläpuolen rakenteet, laitteet ja johdot. (KATU 2002, 4-5.) Katua jäsennetään ympäröivien rakennuksien, korkomaailman käsittelyllä, tasoeroilla, istutuksilla ja kalusteilla (Jalkanen ym. 1990, 189). Kadun ala- ja yläpuolen rakenteet ja niiden vaatima tilavaraus ovat usein suunnittelua määrääviä reunaehtoja. Kapean kadun tunnelma on aivan toisenlainen kuin monikaistaisen tien, mutta osa leveyden vaatimuksesta tulee näkymättömistä rakenteista eikä niinkään kaupunkikuvallisista intresseistä.

Kulkuneuvojen nopeuden kasvaessa historialliset kaupunkitilan ominaisuudet kuten kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat heikentyneet, väittää Gehl (1996, 37). Kaupungin reittejä on suoristettu ja tasattu. Liikenne itessään on liikkumisen tarve, joka johtuu toimintojen sijoittumisesta. (Lampinen 2015, 26.) Toisaalta ei voida väheksyä nopeammilla kulkuneuvoilla liikkuville syntyvää mielikuvaa kaupungista ja sen tiloista ja viihtyisyydestä. Maankäytön vaikutukset liikenteeseen ovat selviä, mutta liikenteen vaikutukset yhdyskuntarakenteeseen eivät. Toisaalta liikenne ja lii-

kennejärjestelmä ovat yhdyskuntarakenteen tuotoksia, mutta myös ihmisten tekemiä, arkielämän muokkaamia sijaintipäätöksiä. (Lampinen 2015, 26.)

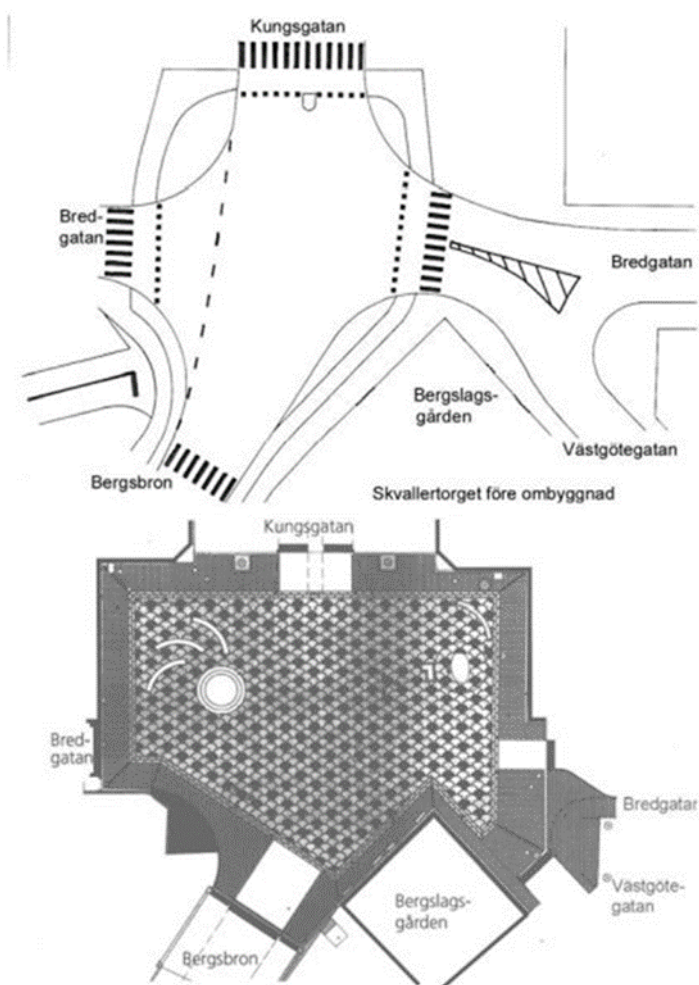
Liikennesuunnittelu on liikkumisen hallinnan suunnittelua, ja on peräisin tavoitteesta hallita autoliikennettä (Lampinen 2015, 70). Liikenne on muodoltaan läpimenevää, mutta jalankulku on hidasta ja myös oleskelua –jäädään katselemaan näyteikkunoita tai puhutaan samalla puhelimessa. Eri liikuntamuotojen hyvin erilaiset nopeudet tuovat niiden yhteensovittamiseen haasteita. (Palo 2016.) Katujen ja julkisten tilojen käytön monipuolistamisessa on liikenteen nopeuden alentaminen tärkein yksittäinen apuväline, jolla voidaan parantaa tasapainoa ihmisten ja ajoneuvojen välillä (Hamilton-Baillie 2008, 133). Liikenne- ja katutilojen suunnittelussa tulisi yhtä lailla, turvallisuuden ja vaivattomuuden lisäksi tarkastella miellyttävyyttä ja viihtyisyyttä kuten muussakin tilasuunnittelussa. Kaavatason suunnittelun lisäksi katutilojen käytettävyyteen ja houkuttelevuuteen vaikuttavat detaljitason suunnittelu, esimerkiksi pinnankallistukset, kaivojen sijainnit ja korot, reunakivet ja niiden korkeus. (Palo 2016).

2.5 Shared Space

Hyvänä tavoitteena, joka hyödyttää niin itse kadulla liikkujia kuin ympäristössä olevia, voidaan siis pitää katutilojen yhdistämistä muihin kaupunkitiloihin viihtyisästi. Yhtenä keinona katujen ja liikenteen erottavan vaikutuksen vähenemiseen ja julkisen tilan ja elinympäristön kehittämiseen ilman liikenteen suoranaista kieltämistä on Shared Space -metodi (Mattson R-M, 2009, 127).

Shared Space on yhteinen tai jaettu tila. Yhteisessä tilassa kaikki kulkuneuvot, kulkijat ja toiminnot ovat yhdistettyinä samaan tilaan. Sen on tarkoitus olla tila ihmisille, ja toimintoja mahdollistava tila, ei toimintoja rajaava tai kieltävä. Tilasta on poistettu liikennettä ohjaavat merkit ja järjestelmät reunakiviä myöten, ja jokainen Shared Space tila on suunniteltava yksilöllisesti. Shared Space suunnittelun isänä pidetään hollantilaista insinööriä Hans Modermania. Shared Space liikenneympäristön ideana on, että kun kaikkia merkit ja ohjeistukset, kuinka liikkua tilassa, ovat poissa, ihmiset ottavat vastuuta omasta turvallisuudestaan, ja joutuvat hakemaan katsekontaktia muihin liikkujiin ja toimimaan yhteistyössä, jolloin liikenteen nopeudet laskevat. Shared Space –alueita voidaan ennemminkin verrata julkisiin tiloihin, eikä niinkään liikenneväyliin, joissa nopea liikkuminen on päätarkoitus ja käyttäytyminen sen mukaista. (Cairns, W. 2008, 184 & 185.) Korttelitasolla metodia hyödyntäen voidaan katutila tuoda osaksi asuinympäristöä ja pihatilaa, johon leikki, peli ja oleskelu voivat jatkaa (Liite 2).

Shared Space- alueiden suunnittelu Suomen oloihin eroaa vuodenaikojen sääolojen voimakkaiden vaihtelujen vuoksi ja sen talvikunnossapitoon joudutaan kiinnittämään huomiota. Muutoin tilan hahmotettavuus ja hallittavuus kärsivät. (Mattson R-M, 2009, 129.) Tiina Niemi (2011, 44) toteaa opinnäytetyönsä johtopäätöksissä, että Shared Space on toimiva metodi Suomessa alueilla, jotka ovat ajoneuvoliikenteen pääverkon ulkopuolella. Shared Space voi siis olla keino lisätä kävellen ja pyöräillen liikkumisen miellyttävyyttä ja ihmisten yhteistyötä paikallisesti, lähiö tai korttelitasolla. Metodin avulla voidaan myös kehittää jo olemassa olevia liikenneympäristöjä, kuten esimerkkikuvissa (alla). Kaupunkikuvallisesti sillä ei voida isoja liikenteellisiä ongelmia tai liikkumisen periaatteita ratkaista.



Kuva 1 Esimerkki Shared Space - metodilla muutetusta liittymäalueesta. Skvallertorget Norrköping. Kuva ennen muutosta. (Tyrens 2007, 10)



Kuva 2 Valokuva muutoksen jälkeen. Kuva Anna Stjärnkvist. (Tyrens 2007, 8.)

3 YHTEISÖLLISYYS

Yhteisöllisyys on yhteisiä arvoja, yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhdessä toimimista. Yhteisöllisyys voi olla asia-, ihmissuhde- tai hyötykeskeistä, mutta kaikissa tapauksissa ihmistä määrittävää.

Perinteinen yhteisö, perhe, kylä tai heimo oli jäseniensä turva. Suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa ihmisen tarvitsema sosiaalinen tuki kanavoitetaan yhteiskunnan rakenteiden kautta (esimerkiksi terveydenhuolto, sosiaalihuolto, kasvatus- ja koulujärjestelmät). Näin myös turvallisuuden ja hoivan suhde on muuttunut ammattimaiseksi ja yhteisölliset sosiaaliset suhteet yhteiskunnallisiksi suhteiksi. Yhteisöt ja niissä tuleva tunne yhteenkuuluvuudesta on kuitenkin myös nykyaikana arvokasta, osa ihmisten identiteettiä. (Aro 2011, 49-50 & 53.)

Sosiologia on tieteenala, joka tutkii yhteisöjä ja niiden moraalisuutta. Klassinen sosiologia on nostanut esiin näkökulman, jonka mukaan yhteiskuntarauha ja -jatkuvuus perustuvat taloudellisuuden ja valtiiovallan ohella yhteisöllisiin arvoihin ja normeihin. (Aro 2011, 37.) Myös Sitran asiantuntijat Pia Mero ja Tuula Sjöstedt (2015) kirjoittavat, että yhteisyyden tunteelle rakentuvat yksilön ja yhteiskunnan välinen suhde. Yhteisössä ihmiset toimivat eri rooleissa, jonka mukaan suhtaudumme asioihin ja teemme päätöksiä. Yhteisöissä haasteena onkin usein päätöksenteko. Yhteisön jäsenillä on omat, usein hieman eroavat mielipiteet, ja vaikka vapaaehtoisen

yhteisön arvot ovat usein samankaltaiset, eivät esimerkiksi asunto-osakeyhtiössä kuitenkaan täysin yhteneväiset (Mero & Sjöstedt 2015) Kuten Mikko Mansikka (2006, 7) teoksessaan toteaa kaavoittajan kokemuksella ”yhtä vaikeaa kuin kamelin on mahtua neulansilmästä, on saada suomalainen asunto-osakeyhtiö yhteistyöhön naapurinsa kanssa”.

3.1 Yhteisöllisyys nykyaikana

Länsimaisen yhteisöllisyyden ajattelun unelma on ollut, että yhteisö sitoo ihmiset toisiinsa ja on ratkaisu yksilöllisen ihmisen ja yhteiskunnan ristiriitoihin ja että yhteisö suojaa ulkopuolisilta (Aro 2011, 47). Yhteisön on ajateltu olevan yksilöä vahvempi vaikuttaja. Yhteisöjä on nykyäänkin esitetty vastavoimana verkkomaailman individualismille ja sieltä lisääntyvään turvattomuuden tunteeseen (Lehtonen 2011, 202). Nykyaikaisia yhteisöjä kuvaa ehkä paremmin neuvotteleva toiminta, yhteiset rutiinit ja käsitteet, ja yhteisöllisyyden syntyminen toiminnan kautta paremmin kuin moraaliset arvot tai henkilökohtaiset suhteet (Lehtonen 2011, 225). Yksilö osallistuu yhteisöjen toimintaan silloin, kun hän kokee sen mielekkäänä ja kokee jäsenten kanssa yhteenkuuluvuutta. Yksilö voi valita kunkin yhteisön jäsenyyden, ja kuinka laajasti haluaa yhteisön toimiin osallistua. (Aro 2011, 57.) Weberiä mukaillen Jari Aro (2011, 40) toteaa, että pelkkä tunne yhteenkuuluvuudesta ei luo yhteisöllistä suhdetta, vaan se vaatii toteutuakseen toimintaa, käyttäytymistä ystävien tavoin.

Kuten aiemmin on mainittu, joukkoviestinnän ja median kehittymisen erikoinen ominaisuus on, että samalla kun ihminen alkoi nähdä ja kuulla tapahtumista maailman eri kolkista, se alkoi eristää ihmisiä kanssaeläjistään. (Rindell 2009, 306). Useimpien ihmisten yhteisölliset suhteet muodostuvat muualla asuvien henkilöiden kuin naapureiden kanssa. Tämä on seurausta kansalaisten suuresta liikkuvuudesta ja yhteisöllisten suhteiden ylläpitämisestä sähköisten välineiden ja julkisten tilojen avulla enemmän kuin fyysisen lähietäisyydellä. (Aro 2011, 55.) Monet muuttavat elämänsä aikana useita kertoja, eikä naapureihin ehditä tai haluta tutustua kunnolla, koska seuraava muutto on pian edessä. Naapureiden kanssa ei myöskään välttämättä koeta olevan mitään yhteistä, etenkin jos esimerkiksi koiria tai lapsia, joista keskustella tai joiden kautta kontakti pihalla tai rappukäytävässä syntyisi, ei ole.

Individualismi on merkittävää nykyisessä jälkimodernissa yhteiskunnassa, eivätkä ihmiset ole pakotettuja pidättäytymään perinteisissä sosiaalisissa siteissä ja yhteisöissä. Ihmiset valitsevat, liittyvätkö yhteen samoin ajattelevien ihmisten kanssa vapaamuotoisiin yhteisöihin. (Kangaspunta 2011, 25). Vastakkaisia arvoja vastaan saatetaan hyökätä voimakkaastikin sosiaalisessa mediassa. Sosiaaliset siteet muuttuvat, kun yhteiskunnankin suhteet monimuotoistuvat (Aro 2011, 39).

Päivi Kymäläinen (2009, 104) kysyykin kirjoituksessaan Kaupunkitaide ja julkisen tilan hetkelliset käytöt, voiko yhteisöllisyyttä syntyä kaupungissa suunnitellusti vai vain poikkeustapauksissa ja poikkeuksellisissa oloissa, kun muutos, mahdollisuus tai uhka yhdistävät tilan käyttäjiä? Toisaalta, pitääkö sosiaalista etäisyyttä purkaa, jos sitä pidetään hyvänä asiana? Kriittömästi on ajateltu, että fyysisten puitteiden parantamisella parannetaan elämää, ja elävää naapurustoa saadaan tuomalla pihaan viihtyisiä kalusteita. Joissain tapauksissa talkoohenki on syntynyt silloin, kun talot ovat olleet vielä uusia, mutta ajan kanssa on vajottu kenties helpottavaankin anonyymiyteen ja tuntemattomuuteen, jota voidaan myös pitää kaupunkiasumisen etuna. (Pakarinen, 2002, 83.)

3.2 Kohtaaminen

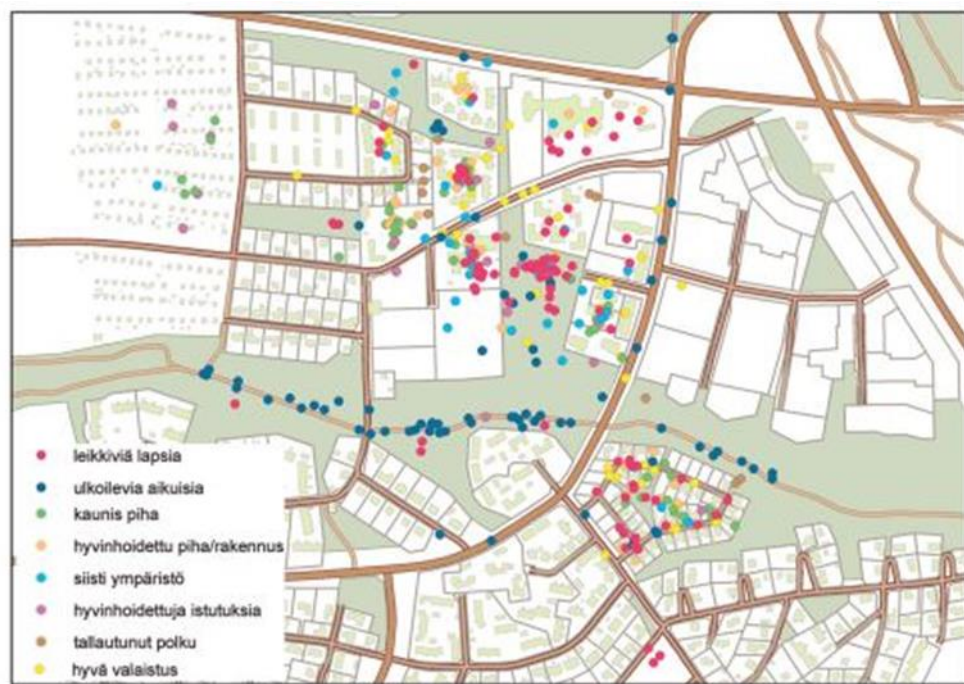
Samassa paikassa oleminen, toisin sanoen tapaaminen, on edellytys yhteisöllisyydelle. Matalasta, ohimenevästä kontaktista voi syntyä uusia, laajempia tapahtumia. Esimerkiksi lapsi, joka haluaisi pelata, siirtyy ulos pallotelemaan, ja kenties toinen lapsi liittyy seuraan, ja sitten toinen ja peli syntyy. (Gehl 1996, 21.) Kaupunkipuutarhat ovat monille kaupunkilaisille yhteisöllisyyden ilmentymiä ja mieluisia vapaa-ajan viettopaikkoja. Helsingin Linnanpuistossa kaupunginpuutarhurit viljelevät viljelylaatikoissa yrttejä ja vihanneksia ja niiden avulla on luotu ympäristön asukkaille yhteisöllisyyden kehystä (Tikka ym. 2015, 104). Gehlin (1996, 74) mukaan olennaista on, että kaikki merkitykselliset sosiaaliset tapahtumat ja kokemukset tapahtuvat ihmisten istuessa, kävellessä, seisoessa tai makoillessa, kun ihmisille on riittävästi aikaa havainnoida, kokea ja liittyä seuraan.

Tampereen Muotialaan toteutettiin Turvallinen asuinalue-hankkeen puitteissa asukaskysely, jossa käytettiin hyväksi internetpohjaista, kartta-aineistoa hyödyntävää PehmoGIS-kyselyä. Tutkimuksen yhdessä osiossa asukkaat sijoittivat kartalle pisteitä, joissa he tapaavat naapureita joko suunnitellusti tai suunnittelemattomasti. Päiväkodin piha, asukaspuistot ja kerrostalojen pihat olivat tärkeimpiä kohtaamispaikkoja, mutta myös tietyn tyyppisillä asuinalueilla kaduillakin tapahtui kohtaamisia. (Kyttä, Puustinen, Hirvonen, Broberg, Lehtonen 2008, 120.) Kuvasta voidaan huomata, että sekä suunnitellut (punainen piste) että suunnittelemattomat (vaaleanpunainen piste) kohtaamiset tapahtuivat lähes samoissa paikoissa. Samassa kyselyssä pyydettiin asukkaita myös merkitsemään paikkoja, joissa näkyy huolenpito ja jotka ovat positiivisia paikkoja Muotialan asuinalueella.



Kartta 5.3. Muotialan asukkaiden ilmoittamia tärkeitä kohtaamispaikkoja.

Kuva 3 Muotialan Turvallinen asuin ympäristö hanke PehmoGis kyselyn vastauksia. (Kyttä, Puustinen, Hirvonen, Broberg, Lehtonen 2008, 122.)

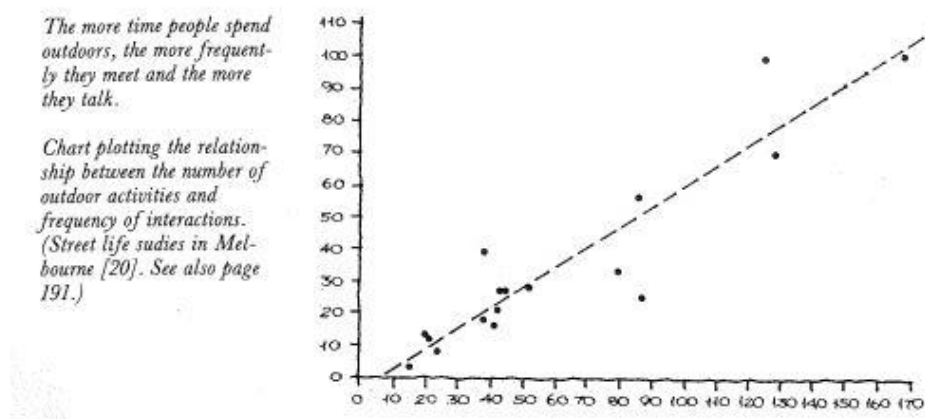


Kuva 4 Muotialan asukkaiden positiiviseksi miellettyjä paikkoja. PehmoGis kysely Muotialan turvallinen asuinalue -hanke. (Kyttä, Puustinen, Hirvonen, Broberg, Lehtonen 2008, 122.)

Voidaan todeta, että kohtaamiset ja positiiviseksi mielletyt paikat ovat lähes samoja. Kohtauspaikkoihin liittyy suurimmaksi osaksi leikkiviä lapsia (aniliinin punainen piste) ulkoilevia aikuisia (tumman sininen piste) ja siisti ympäristö (vaalean sininen piste). Lisäksi hyvä valaistus ja hyvin hoidettu piha tai rakennus ovat yhteydessä positiivisuuteen ja kohtaamisen paikkoihin. Tästä voidaan päätellä, että ympäristön viihtyisyys ja yhteisen toimim-

nan, leikin, pelin ja ulkoiluaktiviteetin, mahdollistaminen – ihmiset menevät sinne, missä muitakin ihmisiä on- ovat edellytys yhteisölliselle ulkotilalle. Toimintojen yhdistäminen, leikkipaikan läheisyyteen sijoitettua aktiviteetti aikuiselle on tapa lisätä kohtaamista myös korttelipihaassa (Liite 2). Hankkeessa todettiin yhteisöllisen ja sosiaalista elämää tukevan ympäristön olevan myös turvallinen, ja sitä edistävän urbaanien kohtauspaikkojen ja nuorison harrastus- ja kohtauspaikkojen suunnitteleminen (Kyttä ym. 2008, 10).

Sosiaaliset aktiviteetit siis vaativat tai tukeutuvat toisen olemassaoloon julkisessa tai puolijulkisessa tilassa. Näihin aktiviteetteihin kuuluvat lasten leikki, peli ja tervehdykset, mutta myös passiivinen kohtaaminen, ja niitä tapahtuu lukemattomissa eri tilanteissa. Sosiaaliset kohtaamiset aktivoituvat muiden toimien ohessa seurauksena siitä, että ihmiset ovat ja liikkuvat samassa paikassa. Kuten Muotialan tapauksessa, kohtauspaikaksi oli merkitty esimerkiksi päiväkodin alue. Sosiaalista aktiivisuutta voidaan siis tukea parantamalla muiden toimien olosuhteita. Mitä enemmän ihmiset viettävät aikaa ulkona, sitä enemmän he tapaavat ja keskustelevat toistensa kanssa. (Gehl 1996, 14-15.)



Kuva 5 Ulkona vietetyn ajan ja kohtaamisen suhde Gehlin mukaan (1996, 15)

3.3 Yhteisöllisyys korttelipihaassa

Kohdatessa tervehtiminen tekee ihmiset näkyväksi ja on yksinkertainen tapa esittää hyväksyntänsä toisen olemassa olost. Yhteisöllisyyden kasvaessa tai ”kyläytymisessä”, termi jota Meri Lähteenoksa (2008, 21-25 & 89) käyttää teoksessaan Viisas arki- opas yhteisöllisyyteen, keskiössä on huolenpito ja ihmisten tutustuminen toisiinsa monipuolisesti, mikä lisää turvallisuuden tunnetta, rentoutta ja luovuutta. ”Kyläytyminen” alkaa usein pihatalloista, yhteisistä juhlista tai muusta vastaavasta yhteisestä käytännön tapahtumasta ja toiminnasta. Tutustumiselle tarvitaan siis lähtöpiste, helppo tapa liittyä mukaan. Yhteisöllisyys ei koskaan kuitenkaan voi olla pakotettua, vaan sen tulee perustua vapaaehtoisuuteen ja osallistumiseen

oman tarpeen mukaan. Lähteenoksa (2008) ehdottaa teoksessaan käytännön tapoja, kuinka asukas itse voi toiminnallaan pyrkiä yhteisöllisyyteen. Näitä ovat erilaiset keskustelun avaukset ja yritykset, ilmoitukset avun tarpeesta tai –annosta, kyläilykutsut ja erilaisten tapahtumien järjestäminen. Tämä vaatii kuitenkin rohkeutta, ja riskinä omassa aktiivisuudessa on luonnollisesti torjutuksi tuleminen, ja tämän vuoksi yksittäisen yksilön osallistumisesta riippumaton yhteinen toiminta, tai sattumanvaraisten kohtaamisten mahdollistaminen on turvallisempi vaihtoehto.

Ympäristön fyysiset piirteet heijastavat ja tukevat sosiaalisuutta, ja yhteisissä tiloissakin on oma tilahierarkiansa. Perheellä on olohuone, asukkailla yhteistila, ja asuinalueet ovat rakentuneet pääkadun tai kaupunkikeskustan ympärille (Gehl 1996, 59). Nämä tilat voidaan jakaa myös lineaarisesti julkisista puolijulkisen kautta yksityiseen tilaan (Gehl 1996, 61). Minne yhteinen tila sijoittuu? Yhteisöllinen tila on yhteisen pihan julkisin osa, mutta kuitenkin sen pitäisi olla riittävän suljettu, jotta se koettaisiin turvallisesti ja rauhalliseksi (Jalkanen ym. 1990, 89).

Funktionalismin 1930-luvulla ajateltiin, että rakennusten väliin suunnitellut laajat nurmikkoalueet ovat ilmiselvää paikka monille vapaa-ajan toimille, huveille, peleille ja rikkaalle sosiaaliselle elämälle mutta näin ei useinkaan kuitenkaan käynyt (Gehl 1996, 47 & 48). Pelkkä vapaa tila ei aktivoi käyttäjiä, jos ympäristön muut puitteet eivät sitä tue. Suomessa vapaan tilan käyttöä tukevat puitteet ovat esimerkiksi riittävä valaistus, joka mahdollistaa tilan huomattavasti monipuolisemman käytön eri vuoden- ja kellon aikoina, tai jonka puute ehkäisee käyttöä ja luo turvattomuuden tunnetta.

Yhteisöllisyys ei suoraan pohjautu yhteisön autenttisuuteen, vaan yhteisön toiminnassa ja muodostumisessa voi olla päämäärätietoisuuden ulottuvuus yhteenkuuluvuuden sijalla, josta esimerkkinä voi pitää Tampereen Annikinkadun puutalokorttelin asukkaita, jotka yhdistivät voimansa ja ajoivat asuinalueensa säilyttämistä ja suojelemista. Tapaus avasi myös uusia näkökulmia siihen, kuinka yhteinen tavoite vaikuttaa itse asiassa koko yhteisön olemukseen. Traditionaalisten yhteisöjen piirteiden lisäksi yhteinen tavoite sai yhteisön hyödyntämään yksilöiden ominaisuuksia (Lehtonen 2011, 198-199 & 221). Talon asukkaiden alkuperäinen yhteisöllisyys perustui rakenteellisuuteen – ulkovessa ja ulko-ovien aukeaminen yhteiselle sisäpihalle pakotti asukkaat tapaamaan toisiaan useita kertoja vuorokaudessa (Lehtonen 2001, 204). Pihan rakenne edesauttoi suunnittelemattomia kohtaamisia ja lukuisia tervehdyksiä ja kuulumisten vaihtoa.

Korttelin asukkaat nostivat suojelutyönsä sivussa esille asukkaan kokemuksen kaupungista. He toivoivat perinteikkään tamperelaisen puutalokorttelin säilyvän uusien kerrostalojen, puiston tai parkkipaikkojen sijasta. Rakennuspoliittiset ratkaisut vaikuttavat yhteisöllisyyden ilmentymiin ja yksilöitymisen kasvamiseen. Pelkkä rakenteiden suunnittelu ei luo yhteisöllisyyttä, vaikka sitä voidaan tukea kuten puutalokorttelin piharakennukset

ja asuntojen avautuminen tekivät, vaan lisäksi vaaditaan arkista toimeliaisuutta. Annikinkadun tapauksessa purku-uhan kohdatessa asuinympäristöä esille noussut korttelin yksilöllisyys, paikan henki ja avaaminen muille kävijöille indentifioivat asukkaita juuri annikkilaisiksi (Lehtonen P., 2001, 219 & 220).

4 TILASTA PAIKAKSI

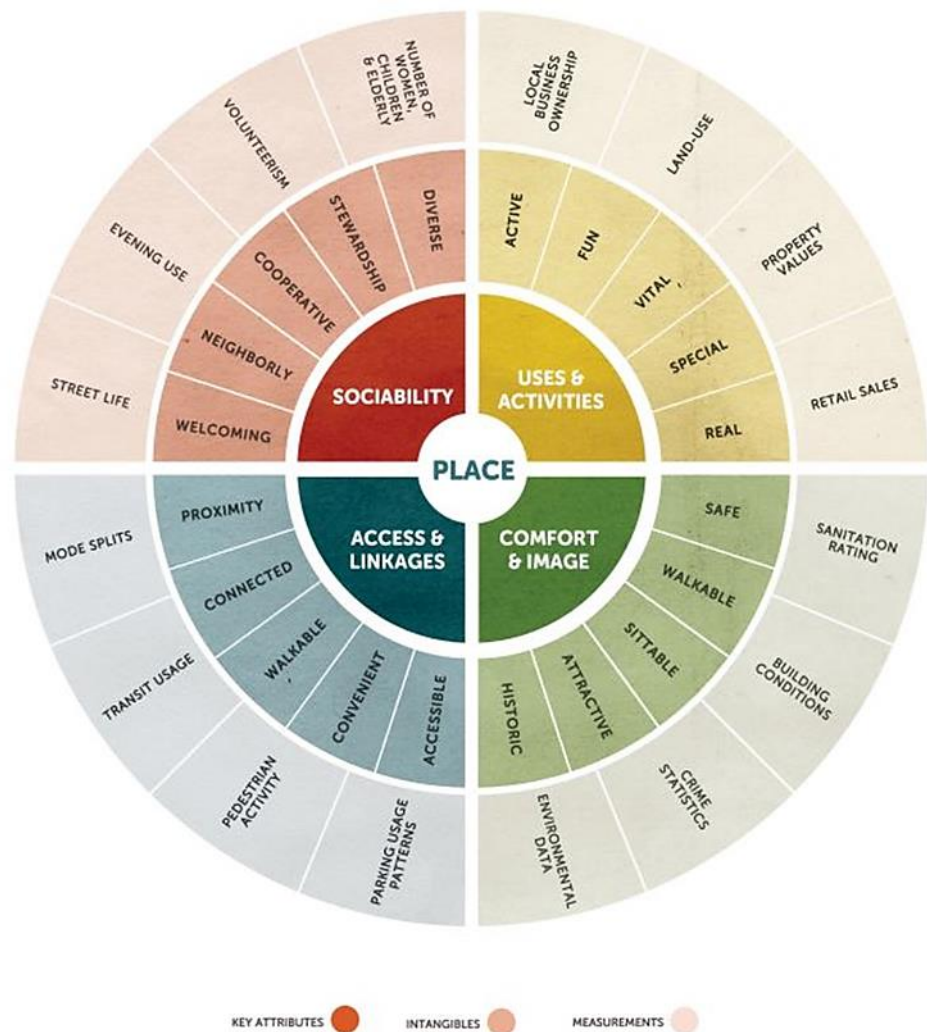
Vaikka on olemassa julkinen tila, se ei välttämättä ole vielä paikka (englanniksi place), ihmisten mielessä oleva. Paikkaan liittyy tilakokemuksen lisäksi muistoja, tunteita, se on tila, jossa käydään usein ja esimerkiksi rentoudutaan. Lapsuuden kotia esitetään usein esimerkkinä paikasta.

Paikan henki, ”genius loci”, tekee tilasta ja paikasta uniikin ja erottaa sen muista, ja paikat voivat muodostua hyvinkin tärkeiksi ihmisen indentiteetille. Aina ei ole helppoa hahmottaa mikä tekee paikasta uniikin ja luo sen hengen, ja siksi se on harmittavan helppo tuhota. Toisaalta alueilla, joissa paikan henkeä ei juuri tunnisteta, sitä voidaan luoda ja paikata suunnitellulla. (Bell 2004, 103-108.) Paikan henkeä voidaan kuitenkin yrittää määrittää sen funktion ja käytön sekä rakenteen ja merkityksen kautta, joiden määritelmät voivat olla yhteneväisiäkin, kuten esimerkiksi virkistystä voidaan pitää puiston tai pihan funktiona mutta myös käyttönä. Kuitenkin olisi pyrittävä erittelemään se, mikä on ollut tai on suunniteltu funktio ja käyttö, ja mikä taas on käyttäjien myötä toteutunutta (Kopomaa 1997, 38). Näin paikan henkeen tai sen puutteeseen on helpompi suunnittelulla vastata, kun erottaa tarkemmin, onko se käyttäjistä vai tilasta lähtöisin.

Kaupunkisuunnittelun ammattilaisten organisaatio Project for public spaces (1999) on määritellyt periaatteita paikkojen luomisen (eng. place making) avuksi. Näitä ovat käyttäjien ja asukkaiden, eli yhteisön asiantuntijuuden hyödyntäminen, kumppanuustoiminta kaupungin eri toimijoiden kesken, eli museoiden, kirjastojen ja liikuntaseurojen mukaan ottaminen yhteisten ja julkisten alueiden suunnitteluun. Toisena on paikan hengen luomisen tavoittelu designin tavoittelun sijaan tärkeämpänä ja toimintojen sijoittaminen toistensa yhteyteen, jotta ne tukisivat mahdollisimman paljon toisiaan. Esimerkiksi niin, että puistoalueen kahviopalvelut, vessat ja välineiden vuokrauspisteet ovat toisiansa lähellä ja tuovat asiakkaita toinen toisilleen. Pihassa tämä tarkoittaisi, että kuivaustelineet tai muun toiminnon läheisyydessä on lasten leikkipaikka, liikunta-aktiviteetteja ja yhteistilat.

Lisäksi tullakseen tilasta paikaksi tilan tulisi olla esimerkiksi saavutettava, yhteisön luovuutta kannustava, itsessään paikallinen arvo tai sitä korostava, paikallista elinkeinoelämää tukeva, stimuloiva ja terveyttä tukeva tai parantava. Paikka on helposti saavutettava ja hyvin yhteydessä alueen

muihin tärkeisiin paikkoihin, se on mukava ja mielikuva siitä on hyvä, se on houkutteleva ihmisille ja tapahtumille ja se on sosiaalinen ympäristö, johon ihminen haluaa palata. (Project for public spaces 1999 4, 13.) Kuvaan on myös täydennetty muita hyvän paikan edellytyksiä ja jaoteltu ne sosiaaliin, käyttöön, saatavuuden ja mielikuvien lohkoihin (alla).



Kuva 6. Mikä tekee tilasta paikan (Project for public spaces. Placemaking 1999, 5).

Paikan ylläpito on sananmukaisesti luodun, julkisen, ympäristöä elävöittävän paikan ylläpitämistä. Se on jatkoa paikan luonnille. Paikan ylläpidolla varmistetaan ihmisten paluu paikalle, eikä se tapahdu itsestään kuten suunnittelijat usein olettavat. Ylläpito on pitkäaikaista, vastaanottavaa hallinnointia jonka tarkoitus on säilyttää paikan luomat hyödyt nykyisille ja tuleville käyttäjille. Paikan ylläpitoa voidaan kehittää erilaisilla suunnitteluratkaisujen ja ylläpidon prosesseilla, mutta ratkaisevaa on kuinka ideat ja suunnitelmat toteutetaan käytännössä ja minkälaisia seurauksia sillä tavoitellaan. Ylläpidon toteutukseen voidaan kehittää erilaisia kumppanuusmal-

leja, vapaaehtoisten maksujen tai ylläpidon muotoja, sekä yritysten ja yhteisöjen osallistumista alueen kokonaisvaltaiseen kehittämiseen ja ylläpitämiseen. (Dempsey & Smith & Burton, 2014.) Myös asuinympäristöissä on ratkaistava, kuinka yhteisiä alueita ylläpidetään ja tulisiko haluttuun tavoitteen saavuttamiseen kehittää uusia asuinympäristön ylläpidon malleja. Ylläpitoon osallistumisen todettiin myös aiemmin olevan osa kokemusta tilan yksityisyydestä tai julkisuudesta.

4.1 Suunnittelusta

Suunnittelu on valinta sen puolesta, mitä halutaan luoda, mutta myös valinta siitä mitä halutaan säilyttää (Lampinen 2015, 71). Hyvin suunniteltu ympäristö kertoo alueen toiminnallisuudesta ja luonteesta yhdellä vilkaisulla. Helposti hahmotettava ja hallittava alue koetaan myös turvallisemmaksi. Kaupunkisuunnittelussa ei kuitenkaan tulisi kuvitella, että fyysistä ympäristöä järjestelemällä voidaan hallita sosiaalista elämää, koska vaikutukset ovat monimutkaisia ja vaikeasti ennakoitavia. (Bäcklund, Häkli, Schulman, 2002, 12.)

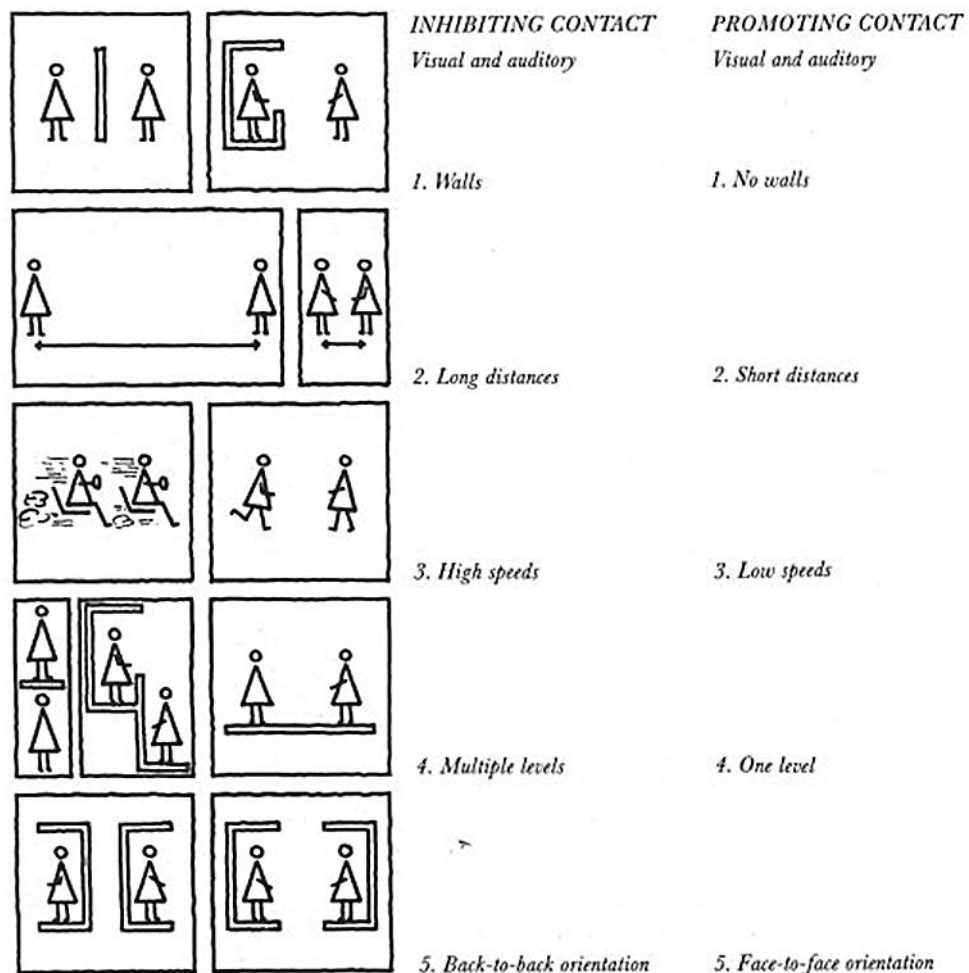
Suunnittelun ympäristön paras ominaisuus on niin sanottu vastaavuus. Suunnittelijan tulisi olla mahdollisimman tietoinen ihmisten tarpeista ja kokemuksista, ja vastata suunnittelullaan niihin. (Dee 2001, 14.) Suunnitelman tarkoitus on koota eri osat, kulkureitit, kiintopisteet, reuna-alueet, yhdeksi kokonaisuudeksi niin, että suunnitelma on kokonaisuutena enemmän kuin yksikään sen osa-alue (Dee 2001, 20). Suunnitelman itse tulisi myös olla osa laajempaa kokonaisuutta ja keskustella lähiympäristön kanssa. Julkisten alueiden hallitseminen vaatii tavoitteiden asettamista kaupunginosien laajuudessa, ja ympäristön laatutavoitteet tulisi määrätä erilaisin ohjeistuksin mm. materiaaleista ja istutusperiaatteista. Yleissuunnittelun tulisikin siis olla asemakaavavaiheen jälkeinen ympäristön laadun tae. (Junttila 1995, 76.)

Asuinkortteliympäristö on myös muiden kuin asukkaiden näkemää ja kokemaa kaupunkitilaa. Alueilla, jotka ovat julkisia tai puolijulkisia ja jonne on vapaa pääsy, omistajat tai asianomaiset eivät ole ainoita alueen ”käyttäjiä”, vaan myös muut, kuten ohikulkijat näkevät saman maiseman ja ympäristön (Bell, 2004, 11). Tämänkin vuoksi tietoyhteiskunnan ympäristön suunnittelun ja rakentamisen laadun vaatimus on oikeutettu.

4.2 Etäisyys

Näkö- ja kuulo liittyvät kaikkiin ulkoilmassa tapahtuviin sosiaalisiin aktiviteetteihin. Erityisesti näköaistin avulla ihmiselle välittyy runsaasti tietoa ympäristöstänsä. Siksi näön ja kuulon toimintaa voidaan pitää yhtenä läh-

tökohtana suunnittelulle. (Gehl 1996, 65 & Hall 1966, 65.) Etäisyyden merkitystä ihmiskontakteissa on tutkittu ja etäisyys on merkityksellistä yksityisen tilan muodostumisessa. 100 metrin säteellä ihminen kykenee havainnoimaan toisen ihmisen, ja 70-100 metrin päästä onnistuu tutun ihmisen tunnistaminen ja vasta 20-30 metrin säteellä ihmisen ilmeet ja mielentila ovat toiselle havaittavia. Intensiivisimmät kontaktit tapahtuvat jopa vain 0-0,5 metrin etäisyydeltä, ja kevyemmät kontaktit tapahtuvat 0.5-7 metrin säteellä. Koska etäisyys ilmaisee sekä keskustelun intensiivisyyttä mutta myös sen päättymistä (siirtyminen kauemmas), voidaan todeta, että keskustelut ja ihmiskontaktit vaativat riittävästi tilaa. (Gehl 1996, 65 & 69 ; Hall 1966). Toisen ihmisen läheisyys voidaan kokea stressaavana, ahdistavana tai miellyttävänä, ja ihmisillä on kulttuurisia, ennalta määrättyjä tapoja kohdata tuntemattomia ihmisiä. Mikäli pyritään suunnittelemaan tiettyä käyttäytymistä luovaa tilaa, kuten yhteisöllistä ympäristöä, tulisi tämä huomioida tilojen suunnittelussa ja rakentamisessa (Hall 1966, 129).



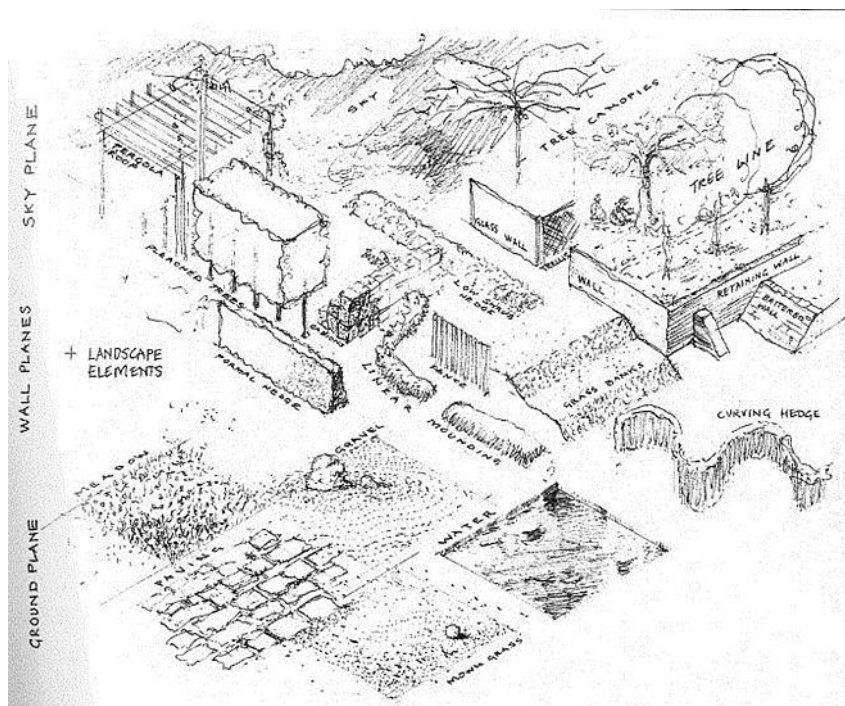
Kuva 7. Kontakteja edistävät ja estävät ratkaisut (Gehl 1996, 64).

Edvard T. Hall (1966, 116-125) määritteli neljä ihmisen käyttämää etäisyyttä: intiimi, persoonallinen, sosiaalinen ja julkinen etäisyys. Etäisyys vaikuttaa esimerkiksi äänenkäyttöön. Äänenkäytön voimakkuus taas on yh-

teydessä tilan miellyttävyyteen, ja äänenkäytön vaatimus tilan käytettävyyteen. Sosiaalinen etäisyys on Hallin mukaan 1.2- 6 metrin etäisyys, jossa äänenvoimakkuus pysyy normaalina eikä ihokontaktia ole kuin erityisissä tapauksissa. Julkinen etäisyys, joka on jopa 3,6 metristä 7,6 metriin, on etäisyys jossa äänenkäyttö ja voimakkuus pysyvät kohtuullisina, mutta se mahdollistaa esiintymisen ja ilmeiden ja ilmaisujen tulkinnan muttei ole liian tuttavallinen. Intiimi ja persoonallinen etäisyys ovat jo fyysisesti läheisiä etäisyyksiä, joissa toisen koskettaminen on mahdollista, etäisyyksiä joiden käyttö luo erilaisia merkityksiä henkilöiden välille. Ihminen voi kokea tilan epämiellyttäväksi, jos hän on pakotettu asettumaan intiimiin tai persoonalliseen etäisyyteen julkisessa tai puolijulkisessa tilassa tuntemattomien kanssa ja se on omiaan aiheuttamaan kyseisen tilan välttämistä.

4.3 Elementit

Aistimme maiseman kuvioina. Maisemassa voidaan havaita ja suunnittelussa käyttää neljää peruselementtiä: piste, linja, taso tai pinta, volyymi ja lisäksi ovat näiden eri elementtien yhdistelmät. Piste on yksittäinen, paikallaan oleva visuaalinen elementti kuten puu muuten avarassa maisemassa, tai patsas avaran puiston keskellä. Linjalla on suunta, se voi olla vaakatasoinen horisontti, tie tai pellon raja. Pinta on yhtenäinen taso, esimerkiksi veden tai maan pinta, geometrinen tai luonnollisesti muotoutunut. Volyyymilla tarkoitetaan tilan massallisia elementtejä kuten puustoa, kalliota tai rakennelmaa. Peruselementtejä varioidaan esimerkiksi lukumäärän, sijoittelun, suunnan, koon ja muodon, värin, pintamateriaalin, jännitteiden ja valon avulla. (Bell, 2004, 19-88.) Näitä keinoja voidaan käyttää sekä laaja-alaisen maiseman suunnittelussa, että pienikokoisemman ulkotilan kuten korttelipihan suunnittelussa. Bell (2004, 20) huomauttaa, että sen lisäksi että suunnittelija pyrkii luomaan käytettäviä ja viehättäviä tiloja ihmisille elää, leikkiä ja työskennellä, tulisi muistaa esteettisyyden merkitys maisemassa ja sen kokemisessa eikä arvioida sitä muita kriteerejä alempiarvoiseksi. Lisäksi Bell (2004 19-88) kiinnittää teoksessaan huomiota tilan osa-alueiden mittasuhteisiin, tasapainoon, rytmiin, (visuaaliseen) yhteneväisyyteen ja monipuolisuuteen, elementtien etäisyyksiin, hierarkiaan, jatkuvuuteen ja lomittumiseen.



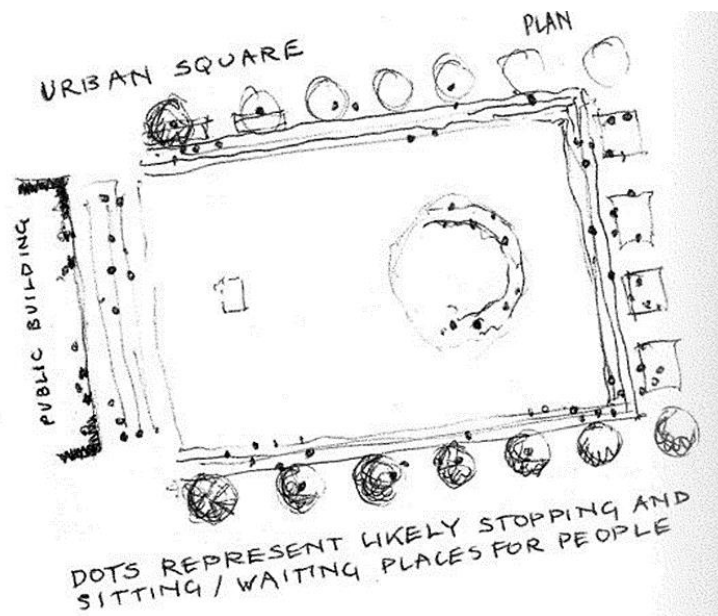
Kuva 8. Suunnitelman horisontaaliset ja vertikaaliset tasot (Dee 2001, 35).

Suunnittelussa tila voidaan jakaa kolmenlaisiin tasoihin: maantasoon, vertikaaliseen tasoon tai ”seinäksi” ja yläpuoliseen tasoon, ”taivaaseen” tai kattoon, kuva yllä (Dee 2001, 34). Tasojen avulla voidaan luoda tilahierarkia yhteisiin ja yksityisiin tiloihin, kuten asuntojenkin sisällä. Tilassa voidaan myös leikitellä koko tilan muotokielellä, ja hahmotella suunniteltava alue geometrian, symboliikan tai historiallisella kontekstin avulla, tai esimerkiksi mukailemalla ympäröivän luonnon linjoja (Dee 2001, 37-41).

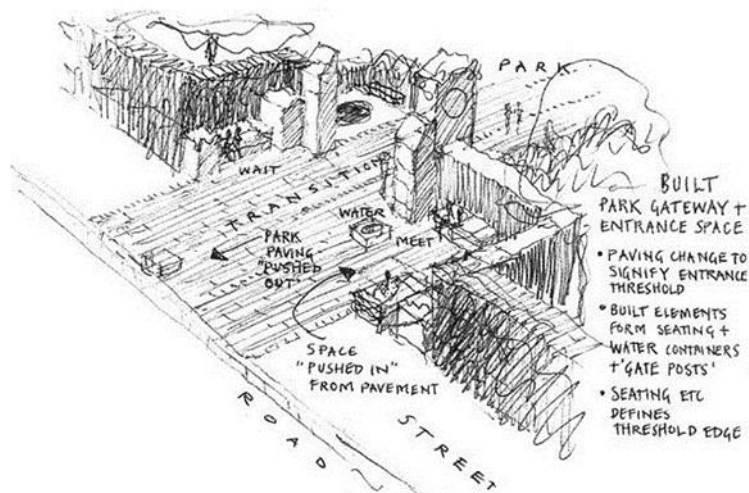
Suunnittelijan tulee päättää, tavoitteleeko hän avointa vai suljettua tilaa. Kun esimerkiksi Bellin elementit, linjat ja pisteet, sulkevat tilan, sekä elementit että väliin jäävä tila muodostuvat omaksi muodokseen. Täysin reunoilta suljettu tila antaa yksityisyyttä, mutta voi olla julkisissa tiloissa myös uhkaava tai turvaton, kun taas esimerkiksi puoliavoimuus joka paljastaa näkymiä ympäristöön ja ohikulkijoihin voi olla parempi. Toisaalta löysät tilan varaukset voidaan kokea tylsiksi tai epämääräisiksi. Tilarajaukset ja niiden materiaali myös vaikuttavat tilasarjan kokemuksiin, tai sen kokemukseen sen osallisuudesta ympäristöönsä, ja vaikuttavat tilan mittakaavan kokemukseen ja alueen pienilmastoon. (Dee 2001, 42.)

Catherine Dee (2001, 154-168) huomioi myös topografian, kasvillisuuden, rakennettujen elementtien ja vesiaiheiden vaikutusta tilan luonteeseen. Kulkureitit ovat ensisijainen, kuten aiemminkin todettiin, liikkuva tilan kokemisen tapa, joten ne tulisi suunnittelussa erityisesti huomioida. Tilan reuna-alueet, jotka voivat olla fyysinen, topografinen, kasvillisuuden muodostama tai rakennettu raja tai seinä, tai esimerkiksi vyöhyke kahden tilan välillä, laiminlyödään Deen (2001, 117) mukaan usein, vaikka ne ovat yksi

tärkeimmistä julkisen ja yhteisöllisen tilan suunnittelun osa-alueista, koska ne ovat alueita joihin ihmiset kerääntyvät istuskelemaan, keskustelemaan ja odottamaan (kuvat alla).



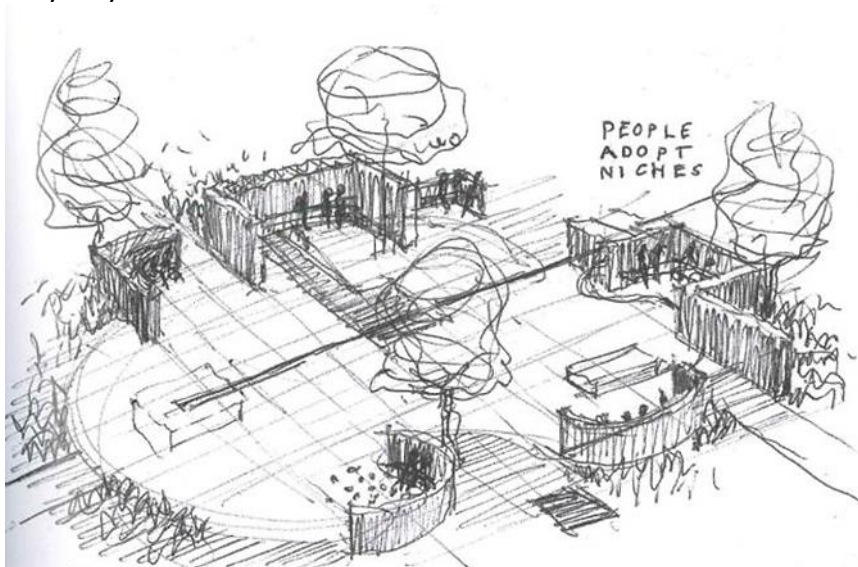
Kuva 9. Mihin ihmiset tilassa asettuvat? Mustat pisteet kuvaavat ihmisiä. (Dee 2001, 118.)



Kuva 10. Sisääntulojen, porttiaihioiden ja reunaelementtien hyödyntäminen (Dee 2001, 183).

Reuna elementtien avulla suunnittelija voi myös erottaa yksityisen ja julkisen tilan toisistaan ja korostaa vaihtumisvyöhykkeitä ja sisääntuloja. Myös eräänlaiset ”sopet” jotka ovat ikään kuin pieniä reunojen muodostamia tiloja, ovat suosittavia tapaamisille. Sopessa voi julkisessa tilassa saavuttaa hetkellisen yksityisyyden, oman tai kahden kesken rauhan mutta ne ovat kuitenkin osa julkista tilaa.

”Kynnysalueet”, sisääntulot, lepopaikat tai lähtöpaikat ovat usein Deen mielestä joko liian pieniä tai liian isoja, eivätkä palvele tarkoitustaan. Hyvin suunniteltuna ne ovat kuitenkin tärkeä osa sosiaalisia tilanteita ja alueen käytettävyyttä. Yksityiskohdista, kuten tekstuureista, varusteista, ja materiaalivalinnoista Dee huomauttaa, että ne ovat pieniä asioita, mutta juuri niitä jotka ihminen kokee ja aistii tilassa liikkeessaan. Tällöin esimerkiksi pintamateriaalin vaihtuminen asfaltista laatoitukseksi ennen sisääntuloa merkitsee astumista julkiselta tai puolijulkiselta alueelta puoliyksityiselle tai yksityiselle alueelle.



Kuva 11. Sopet houkuttelevat pysähtymään ja tarkkailemaan (Dee 2001, 127).

Eija Hasu (2009, 187-188.) tiivistää diplomityössään tapoja joilla luodaan asukkaille erilaisia mahdollisuuksia ympäristössään ja näin lisätään asumisen ja sen ympäristön laatua. Hasu korostaa, että pihojen tulisi olla riittävän kokoisia, jotta istutusmahdollisuudet olisivat paremmat esimerkiksi suurien puiden osalta, joiden istuttamisella saadaan näkösuojaa asuntojen ja rakennusten välille. Pihoja ei myöskään tulisi suunnitella valmiiksi, jotta asukkaat voisivat muokata niitä mieleisekseen ja ottaa ne omakseen. Varastointimahdollisuudet olisi huomioitava pihan käytettävyyden maksimoimiseksi, ja pihan toiminnot kuten pyykinkuivatus tulisi sijoittaa huolellisesti puolijulkiselle, kaikkien saavutettavalle ja hallittavalle piha-alueelle.

5 KORTTELISUUNNITELMIA

Kaupunkipihaat ovat alun perin olleet hyöty- ja talouskäytössä, ja pihoilla sijaitisivat esimerkiksi käymälät, tallit ja aitat. Hyötykäyttö säilyi myös puutalokortteleita seuranneissa ensimmäisissä kivitokalokortteleissa, mutta peittyivät asfalttipintaan. (Mansikka 2006, 16.) Kaupunkipihojen merkitys

elämäntavan ja elämäntyylin ilmiäntajana on muuttunut, puutalokaupungin hyötykäytöstä, lisärakentamisesta takaisin oleskeluun (Kopomaa 1997, 34).

Vuodelta 1908 Helsingin kaupunginvaltuusto päätti ihmisten elinympäristön parantamiseksi Töölön rakennusjärjestyksestä näin:

”Estääkseen käyttämästä takapihoina, varastopaikkoina ja ajoneuvojen ym. säilytyspaikkoina Töölön kaupunginosien sisäpuolisten rakennusrajojen määräyksestä syntyviä yhtenäisiä piha-alueita päätti kaupunginvaltuusto sanottujen kaupunginosien rakennusjärjestyksen selventämiseksi määrätä, että mainituille alueille olisi järjestettävä istutuksia, leikkikenttiä, hiekoitettuja käytäviä yms.” (Helsingin kaupunki rakennusvalvontavirasto 2016). Näillä määräyksillä pyrittiin luomaan pihoista viihtyisiä ajanviettopaikkoja.

Maailmansodat ja lamat vaikeuttivat 1900-luvun alun ihannetta palauttaa vihreys kaupunkiin. 1930-luvulla funktionalistinen suuntaus pyrki avaamaan umpikorttelit avokortteleiksi. (Mansikka 2006, 25-26.) 1930-luvulla annetun mallirakennusjärjestys mahdollisti isot rakennusoikeudet keskustakortteleihin, joka johti puutalokortteleiden ja puukaupunkien häviämiseen (Jalkanen ym. 1990, 18).

Mansikka (2006, 32-34) käyttää teoksessaan korttelisuunnitelmien toteutuksen vaikeudesta esimerkkinä Carelia –korttelia Helsingin Töölöstä. Korttelilla oli hyvät lähtökohdat yhteisen pihan toteuttamiseen, mutta hankkeen kaatoivat taloyhtiöiden yhteistyön hallinnolliset vaikeudet ja hankkeen rahoittaminen. Myös autopaikkojen määrä muodostui ongelmaksi. Saavutetuista eduista on haastavaa luopua, eikä kukaan luopunut autopai-kasta yhteisen hyvän vuoksi. Uusien asuinalueiden korttelisuunnitelmia tai kortteleiden piha-alueiden yleissuunnitelmia tuotetaan useimmiten rakennusurakoitsijoille kaavan mukaisen toteutuksen tueksi, eikä niinkään tulevien asukkaiden tarpeiden kartoituksen pohjalta. (Tommi Kärki, keskustelu 10.10.2016)

Vuonna 1998 Hämeen ammattikorkeakoulussa toteutettiin opinnäytetyö Piha-alueiden merkitys kerrostaloasukkaille. Tuolloin kyselytutkimukseen vastanneet kerrostalojen asukkaat olivat valtaosaltaan tyytyväisiä piha-alueidensa nykytilaan, mutta tyytymättömyyttä aiheuttivat kalusteiden vähyys ja niukka kasvillisuus eli toisin sanoen huono viihtyisyys. Pihalla oli sen lisäksi tutkimuksessa merkitystä lasten leikkialueena, parkkipaikkana ja oleskelualueena. Myös sen vaikutuksesta asunto-osakkeen arvoon oltiin tietoisia. (Mäkinen 1998, 18, 19 & 23.) Samansuuntaisia vastauksia on saatu ympäristöministeriön toteuttamista asukasbarometreista. Vuonna 1998 asukkaat olivat pihan laatuun yleisesti ottaen tyytyväisiä, mutta kerrostalojen asukkaat eivät olleet aivan yhtä tyytyväisiä kuin pientalojen asukkaat. Pihan yleiseen viihtyvyyteen oltiin tyytyväisempiä kuin leikki- ja oleskelupaikkojen tasoon. (Strandell 1999, 33 & 34.) Vuoden 2004 baro-

metrissä annetuissa arvosanassa pihojen yleisarvosana oli noussut. Tyytyväisimpiä pihaan olivat vanhukset (Strandell 2005, 83). Vuonna 2010 86 % vastanneista oli tyytyväinen asuintalonsa viihtyisyyteen, mutta tyytymättöimpiä olivat yhä tiiveimmillä kerrostaloalueilla asuvat. Kerrostaloalueiden pihoja käyttävät eniten lapsiperheet, ja sen jälkeen ikääntyneet. (Strandell 2010, 52-53). Tästä voi päätellä, että pihaa käyttivät ne, jotka sitä tarvitsevat, mutta että pihat eivät ole olleet riittävän houkuttelevia muutoin käytettäväksi.

Helsingissä sijaitsevan Puu-Käpylän lähiön lähtökohta on ollut 1800- ja 1900 lukujen vaihteessa englantilainen rehevä puistokaupunginosa, vehreä ja viihtyisä, yhdyskuntamainen esikaupunki, jossa pihat ovat isossa roolissa. Puutarhojen keskelle jäi yhteisalue ja ulkorakennus. Nykyään, peruskorjausten ja omistajavaihdosten jälkeen, asuinalueen vahvaa yhteisöllisyyttä vetävät luovat ja energisesti asioihin osallistuvat yksittäiset asukkaat. Hoidetuissa puutarhoissa lapset viihtyvät ja leikkivät, ja vuodenaikojen mukaan järjestetään yhteisiä tapahtumia ja yhteiset alueet ovat vaihtuneet talouskäytöstä yhteisiksi oleskelutiloiksi ja saunoiksi. Lisäksi yhteisöllisyyttä alueella lisäävät erilaisia teemoja käsittelevät yhdistykset. Myös Helsingin Ruoholahden vanhalla villojen alueella yhteisöllisyyttä on pidetty yhteisten kunnostustöiden, talkoiden ja juhlien avulla. (Tikka ym. 2015, 26 & 49-52.)

Yhteisöllisyyttä kerrostalopihoihin on tavoiteltu aiemminkin - esimerkiksi 1970-luvulla Katajanokkaseura ry julkisti Katajanokan kaupunginosalle ideakilpailun, jossa tavoiteltiin toiminnan elävöittämistä ja esteettisyyttä. Kilpailu huomiotti myös yhteisöllisyyden teeman kera päivälehdissä. (Tikka ym. 2015, 94.) Helsingin Arabianrantaan on viime vuosina valmistunut tai valmistumassa kolmetoista yhteiskäyttöistä korttelipihaa, joilla on kaikilla oma teemansa ja jotka yhdistyvät toisiinsa Taidepolulla, jonka rakentaminen käynnistettiin yhdessä muiden rakennushankkeiden kanssa. (Tikka ym. 2015, 1.)

Naapuri on helppo kohdata puolijulkisella sisäpihalla (Tikka ym. 2015, 132). Toisaalta jos käyttökiinnostus on epäyhtenäistä, tilan sosiaalista avoimuutta testataan. Yhteiskäytöstä voidaan ajautua eri ryhmien käytön vuorotteluun, toisten poistumiseen tai poistamiseen paikalta tai jopa tilan käytöstä luopumiseen. (Kopomaa 1997, 199.) Asukkaat ovat yhä erilaisempia sekä perheinä että väestötyypiltä, elinkaaret pitenevät ja elämäntavat yksityistyvät mikä luo haasteita myös pihasuunnittelulle (Juntto 2010, 288 & 299). Joukko, jolle yhteisen korttelipihan tulisi antaa vastinetta, on yhä kirjavampi. Yhteisöllisyys ei myöskään ole kaikkien asukkaiden ensisijainen vaade piha-alueelta.

6 SUUNNITTELUA OHJAAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Kaavoitus on maankäyttö- ja rakennuslakiin 132/1999 perustuvaa maankäytön suunnittelua. Kaavoitus ohjaa ulkotilojen suunnitteluja, ja suunnitelmat noudattavat kaavamääräyksiä.

6.1 Maankäyttö- ja rakennuslaki

Yksi kuntien merkittävimmistä tehtävistä on kaavoitus. Kaupungin fyysinen ja tilallinen rakentaminen luodaan maankäytön suunnittelulla ja Suomen kaupunkien rakentaminen onkin kunnan kaavamonopolin, yksityisen omistuksen ja rakentamisen sovittamista yhteen (Lampinen 2015, 23 & Haila 2002, 99.) Maankäyttö- ja rakennuslaki ohjaa kaavoitusta ja määrittelee sen tavoitteet. Yleiskaava ja asemakaava ovat kunnan alueen rakentamista ohjaavaa kaavoitusta, ja maakuntakaava ohjaa alueiden käyttöä maakuntien tasolla.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 132/1999:

"Lain yleinen tavoite

Tämän lain tavoitteena on järjestää alueiden käyttö ja rakentaminen niin, että siinä luodaan edellytykset hyvälle elinympäristölle sekä edistetään ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävää kehitystä. "

Lainsäädännöllä pyritään siis takaamaan kaikille laadukas elinympäristö joka mahdollistaa tasapuolisen toiminnan. Maankäyttö- ja rakennuslaki (132/1999) sisällyttää kunnalle vastuun alueiden käytön suunnittelusta ja rakentamisen ohjauksesta. Laki sisältää säännöksiä kaavoituksesta, rakennusjärjestyksestä ja kaavan vaikutusten selvittämisestä. Ylempi kaavataso ohjaa alempaa kaavoitusta. Yleiskaava ja asemakaava laaditaan kunnan alueiden käytön ohjaamiseksi ja järjestämiseksi. Suunnittelun kannalta merkittävin lainsäädännön osa on asemakaava. Kaavat ovat oikeusvaikutteisia. Kaavoitus ohjaa vahvasti myös katusuunnittelua, koska se kertoo suunniteltavat liikennetkaisuut ja niiden tilavaraukset (KATU 2002, 17).

6.2 Yleiskaava

Maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999) 5. luvun 35 § on määritelty yleiskaavan tarkoitus, joka on ohjata maankäyttöä ja yhdyskuntarakennetta yleispiirteisesti ja sovittaa yhdyskuntarakenteen toimintoja yhteen muiden kaavatasojen perustaksi. Yleiskaavojen laatiminen on kunnan vastuulla, ja kaavat hyväksytetään kunnanvaltuustossa. Yleiskaavassa linja-

taan kunnan maankäytön päämäärät - mihin sijoittuvat asuinrakentaminen, liikenneväylät, työpaikat ja virkistys- ja suojelualueet. Erilaiset palvelut ja asuinrakentamisen tyypit (kerros- vai pientaloasumista) määritellään jo yleiskaavassa. Yleiskaavan tulee noudattaa maakuntakaavaa ja yleiskaava taas ohjaa asemakaavoitusta. (Tampereen kaupunki 2016 & Ympäristöministeriö 2016) Osa-yleiskaava on vain yhdelle kunnan osa-alueelle, esimerkiksi rantaan tai keskusta-alueelle tehtävä yleiskaava (Tampereen kaupunki 2016 & Ympäristöministeriö 2016).

Laki asettaa yleiskaavalle sisältövaatimuksia. "1) yhdyskuntarakenteen toimivuus, taloudellisuus ja ekologinen kestävyys, 2) olemassa olevan yhdyskuntarakenteen hyväksikäyttö 3) asumisen tarpeet ja palveluiden saataavuus 4) mahdollisuudet liikenteen, erityisesti joukkoliikenteen ja kevyen liikenteen, sekä energia-, vesi- ja jätehuollon tarkoituksenmukaiseen järjestämiseen ympäristön, luonnonvarojen ja talouden kannalta kestävällä tavalla 5) mahdollisuudet turvalliseen, terveelliseen ja eri väestöryhmien kannalta tasapainoiseen elinympäristöön 6) kunnan elinkeinoelämän toimintaedellytykset 7) ympäristöhaittojen vähentäminen 8) rakennetun ympäristön, maiseman ja luonnonarvojen vaaliminen sekä 9) virkistykseen soveltuvien alueiden riittävyys. " (MRL 5:39 §)

Yleiskaavaan pohjautuvat alueiden palvelujen, virkistysalueiden ja julkisten tilojen kehitys. Yleiskaava on yleispiirteinen suunnittelutaso, jolla kuitenkin mahdollistetaan ja ohjataan tai estetään seuraavan tason suunnittelua. Yleiskaavassa voidaan esimerkiksi edistää korttelipihojen toteuttamista, virkistysalueiden yhteyksien kehittämistä ja tavoitella asuinalueille kattavaa palvelurakennetta.

6.3 Asemakaava

Asemakaava on alin ja yksityiskohtaisin kaavataso. Asemakaavan tarkoituksena on ohjata rakentamista, osoittaa siihen tarpeelliset alueet ja taata hyvä kaupunki- ja maisemakuva. (MRL 7:50 §) Myös asemakaavan laatii ja hyväksyy kunta. Asemakaavassa määritellään rakennusten, leikkipaikkojen ja pysäköintialueiden sijainti, koko ja rakennustapa. (Tampereen kaupunki 2016 & Ympäristöministeriö 2016). Asemakaavan tarkkuus vaihtelee kaava-alueen, sen erityispiirteiden ja kaavoituksen ajankohdan mukaan. Asemakaavaa täydennetään selostuksin, ohjein ja suunnitelmin (Jalkanen ym. 1990, 44).

Lain asettamat asemakaavan sisältövaatimukset:

"Asemakaavaa laadittaessa on maakuntakaava ja oikeusvaikutteinen yleiskaava otettava huomioon siten kuin siitä edellä säädetään.

Asemakaava on laadittava siten, että luodaan edellytykset terveelliselle, turvalliselle ja viihtyisälle elinympäristölle, palvelujen alueelliselle saatavuudelle ja liikenteen järjestämiselle. Rakennettua ympäristöä ja luonnonympäristöä tulee vaalia eikä niihin liittyviä erityisiä arvoja saa hävittää. Kaavoitettavalla alueella tai sen lähiympäristössä on oltava riittävästi puistoja tai muita lähivirkistykseen soveltuvia alueita. " (MRL 7:54 §)

Ensimmäinen asemakaavalaki, joka oli yleinen kaavoitusta ja rakentamista koskeva säännöstä tuli voimaan 1932. Sitä ennen oli Suomessa voimassa ollut asetus vuodelta 1856 kaupunkien järjestämisestä ja rakentamisesta. (Syrjänen 2005,19.) Kaavat ovat olleet erityisesti rakentamisen suunnittelua ja ohjausta. Vielä 1990-luvulla ei asemakaavassa juuri annettu yksityiskohtaisia ohjeita julkisten alueiden suunnittelulle ja rakentamiselle, ja julkisten alueiden suunnittelu oli irrallinen kaupunkisuunnittelusta (Junttila 1995, 75). Kaavoituksessa tulisi jo huomioida pihojen merkitys asuinalueen muodostumisessa ja eritasoisten kulkureittien ja niiden käytön rooli julkisten, puolijulkisten ja yksityisten tilojen muodostumisessa. Kaavoituksessa voitaisiin siirtyä tonttikohtaisesta tarkastelusta korttelitasoiseen tarkasteluun ainakin leikki-, oleskelu- ja vierasautopaikkojen osalta. (Hasu 2009, 184.)

Ruutukaava on ollut Suomen kaupunkimalli 1600-1900 ja uudestaan 1960-1970, joten sillä on ollut merkittävä rooli kaavoituksen periaatteena ja osana yhteiskuntakehitystä. Ruutukaavan perusrakenteena on suorakulmainen katuverkko ja yhtenäinen tilarakenne – puolijulkinen piharakenne sijoittuu kadunvarsirakennusten keskelle. Malli on käyttökelpoinen, mutta pysäköinnin ja liikenteen kannalta hankala. (Jalkanen ym. 1990, 167.) Ruutukaavalla pystytään toisaalta luomaan avointa tilaa kuten aukioita, puistoja ja korttelipihoja, ja toisaalta massiivista, ylöspäin rakentuvaa kaupunkia. Ruutukaava voi tulevaisuudessakin olla voimakas kaupunkirakentamisen muoto, mutta epäonnistuessaan se on sitova ja vaikeasti uudistettava rakenne, ja helposti yksitoikkoinen. (Andersson 2009, 50.)

6.4 Rakennusjärjestys ja rakentamistapaohjeet

Suomen lain mukaan kunnissa on oltava rakennusjärjestys. Rakennusjärjestys on kaavaa täydentävä ja tukeva asiakirja, jolla annetaan lisäohjeistusta suunnittelijoille ja rakentajille. Määräykset voivat olla erilaisia kunnan eri alueilla, mutta niiden on noudatettava kaavamääräyksiä.

"Rakennusjärjestyksen määräykset voivat koskea rakennuspaikkaa, rakennuksen kokoa ja sen sijoittumista, rakennuksen sopeutumista ympäristöön, rakentamistapaa, istutuksia aitoja ja muita rakennelmia, rakennetun ympäristön hoitoa, vesihuollon järjestämistä, suunnittelutarvealueen määrittelyä sekä muita niihin rinnastettavia paikallisia rakentamista koskevia seikkoja. " (MRL 1:14 §)

Rakennustapaohjeen on tarkoitus ohjata suunnittelijoita ja rakentajia alueiden toteuttamisesta ja täydentää kaavaa. Rakentamistapaohjeistuksessa annetaan kaavaa ja rakennusjärjestystä tarkempia ohjeistuksia pihojen istutuksista, aitaamisesta, pintamateriaaleista ja rakennusten arkkitehtuurista. Kaupungin rakentamistapaohjeissa määritellään luvanvaraisia toimenpiteitä, ja ohjeistusta toimenpiteiden suunnittelusta kuten puiden kaadosta tai istutuksesta. Rakentamistapaohje ei ole oikeusvaikutteinen. (Tampereen kaupunki 2016.)

6.5 RT-kortit

RT-ohjeisto on hyvän rakentamisen ohjeisto, joka on Rakennustiedon ylläpitämä, puolueeton rakennusalan tietopalvelu. Se on tehty rakennusalan ammattilaisten tarpeisiin, ja kortisto sisältää ohjeita, säännöksiä ja tuotetietoa esimerkiksi tilasuunnittelusta ja rakenteista. Rakennustieto on RTS:n omistama tietopalveluja tarjoava osakeyhtiö. (Rakennustieto 2016)

Turvallisen asuinalueen piirteiksi kortistossa määritellään ympäristön ja rakennusten tasapainoisuus, niiden tunnistettavan identiteetin ja hallittavuuden, luontevan yhteisöllisyyden, esteettömyyden ja selkeät vaihettumiset julkisesta tilasta yksityiseksi tilaksi (RT 08-11189 2016). Esteettömyys toteutetaan riittävillä kulkuväylien leveyksillä ja sopivilla kallistuksilla, apuvälineillä kuten rollaattorilla tai pyörätuolilla liikkuville sopivaksi. Valaistuksella, kaiteilla ja materiaalivalinnoilla (esimerkiksi huomiokiveykset, madalletut reunakivet) helpotetaan heikkonäköisten liikkumista piha-alueilla. (RT 09-10884 2016.) Esteettömyyteen on olemassa myös muita ohjeistuksia.

Väylien suunnittelusta löytyy useampi RT-kortti jalankulku- ja pyöräilyväylistä ja Liikennevirastolta löytyvät omat tarkemmat ohjeensa kuten Jalankulku- ja pyöräilyväylien suunnittelu 11/2014. Liikenneympäristön suunnittelutavoitteisiin on RT-kortistossa asetettu miellyttävyys, viihtyisyys, turvallisuus, selkeä ja yhtenäinen verkosto ja väylien varrelta löytyvät seurusteluun ja oleskeluun sopivat paikat. Riittävät näkemät ja ylläpitotyöt on huomioitava väyläsuunnittelussa. (RT-98-11180 2016.)

Myös yhteisille ulkotiloille on oma ohjeistuksensa. Ohjeistuksessa hyvän pihan kriteerit ovat huolellinen suunnittelu ja toteutus, virikkeellisyys ja esteettisyys, leikin, oleskelun ja asukkaiden yhteisten toimintojen mahdollistaminen, kestävyys ja ekologisuus. RT-kortissa suunniteltaviksi asioiksi listataan tilojen jäsentäminen, pienilmasto, näkö- ja melusuojaus, pihakasvillisuus, päällysteet ja valaistus sekä eri osa-alueiden, leikin, oleskelun ja arkitointojen (kuivaus, tomutus jne.) suunnittelu. (RT-93-10961 2016.)

RT-kortistoon koottuja ohjeistuksia suunnittelija voi käyttää suunnittelu-prosessin apuvälineinä - mitä tulisi olla, mitä tulisi huomioida, mitkä kasvit soveltuvat esimerkiksi kansipihalle ja minkälainen mitoitus eri toiminnoille

on riittävä. Lisäksi kortistosta on saatavana paljon tuotetietoa ja rakenteiden asennusesimerkkejä.

Rakennustieto Oy kustantaa ja ylläpitää myös sähköistä infrarakentamisen yleisiä laatuvaatimuksia, InfraRYL-palvelua. InfraRYL on yleinen kuvaus infrarakentamisen yhteisistä laatuvaatimuksista. Se on jaettu kahteen osaan, teknisiin ja toimivuusvaatimuksiin. (Rakennustieto 2015.) Suunnittelijan apuna ovat myös erilaiset vakiotyöselosteet. Esimerkiksi Viherympäristöliiton Viheralueiden hoito VHT ' 14 kokoaa hoitoluokituksiin pohjautuvaa hoidon laatuvaatimuksia, joita usein hyödynnetään tarkentaen urakkakohteisissa työselostuksissa. Julkaisuja voidaan myös käyttää erilaisten hoitotai rakentamissuunnitelmien, laskelmien ja sopimusten pohjana. (Viherympäristöliitto 2014, 3.)

6.6 Osallistaminen

Osallistaminen on osa kaavoitusprosesseissa ja suunnittelutyössä lainsäädäntöön pohjautuen. Osallistamalla pyritään hyödyntämään kaikkien osapuolien taitoja ja tietoja tavoitellun lopputuloksen saavuttamiseksi. Osallistamalla saadaan tietoa kaupunkilaisten tilan käytön kokemuksista ja tilan käytön esteistä tai sen puutteista. Kaupunkitilan käyttö kyseenalaistetaan, suunnitellaan ja määritellään osallistamisessa (Jauhiainen 2002, 126). Osallisuus on kuulumista yhteiskuntaan ja yhteisöön. Osallistuminen päätöksentekoon taas on yhteiskunnan kansalaisen oikeus. (Bäcklund & Häkli & Schulman, 2002, 7.)

Osallistaa voi yksilöitä ja yhteisöjä. Useimmiten osallisuus on yksilön asema ja tämän suhde yhteiskuntaan, mutta siihen liittyy myös ryhmien välisiä ristiriitoja ja rajoja. Yksilöllisyys ei välttämättä ole yksissä sen kanssa mitään ison kansallisjoukon osallistaminen edistää. (Bäcklund ym. 2002, 9.) Näin toteaa myös Veikko Eranti väitöskirjatutkimuksessaan ja Helsingin Sanomien artikkelissa Kaavasta valittava ajaa usein omaa etuaan ” 46 prosenttia (Helsingin kaavoitusta kommentoivista) kirjeistä myönsi nimittäin suoraan ja avoimesti, että kaupungin suunnitelmat tökkivät, koska ne asettuvat vastakkain hänen oman etunsa kanssa. Näin tapahtuu, vaikka moni ymmärtää, että asuntojen rakentaminen purkaa Helsingin asuntopulaa ja laskee asumisen hintaa. Tai että neulanvaihtopisteet ovat äärimmäisen tärkeitä huumeriippuvuudesta kärsivien terveyden kannalta.” (Malmberg 2016). Yhteinen etu ei aina ole yksityisen etu. Kun suunnittelun osallisten määrä kasvaa, myös tulkinnat hyvästä kaupungista kasvavat ja suunnittelun kohteena oleva kaupunki hajoaa eri ryhmien kaupungiksi (Häkli, 2002, 121).

Kaupunkilaisten kokemus elinympäristöönsä vaikuttamisesta lisää kaupunkilaisten tyytyväisyyttä elinympäristöön, ja vaikuttaminen ja osallistaminen lisäävät myös tietoisuutta ja huolenpitoa omasta elinympäristöstä

ehkäisten väärinkäyttöä ja ilkivaltaa. Ihmisiä motivoi halu muokata ympäristöä omia tarpeitaan vastaavaksi. (Horelli & Kukkonen, 2002, 245.) Kansalaisten osallistumisen ja vuorovaikutuksen menetelmiä on pyritty kehittämään maankäyttö- ja rakennuslaissa, sen uudistuksissa ja lisäyksissä (Arola 2002, 7). Osallisten piiriin kuuluvat kaikki, joiden elinoloihin suunnittelulla vaikutetaan, myös asukas- ja kansalaisjärjestöt (Bäcklund ym. 2002,8). Myös perustuslaissa määrätään ihmisen oikeudesta osallistumisesta. Kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen” (PL 1:2 §). Myös muut perustuslain säännökset, kuten kansanvaltaisuus ja oikeusvaltioperiaate (§2.2), sananvapaus ja julkisuus (§12), osallistumisoikeudet (§14), vastuu ympäristöstä (§20), yhdenvertaisuus (§6) ja oikeusturva (§21) tukevat osallistamista. (Syrjänen 2005, 25). Myös maankäyttö ja rakennuslain tavoitteessa pyritään vahvistamaan kaavatason suunnittelun ja asukkaiden vuorovaikutusta: "...tavoitteena on myös turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun, suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa." (MRL 1:1 §)

Maankäyttö- ja rakennuslain 8. luvun 62 § mukaan kaavasta tulee tiedottaa niin että maanomistajilla ja niillä, joihin kaava huomattavasti saattaa vaikuttaa on mahdollisuus osallistua kaavan valmisteluun ja lausua mielipiteensä. Vuorovaikutus on voimassa myös katujen ja muiden yleisten alueiden osalta. (MRL 12:85 §) Laki velvoittaa laatimaan suunnitelman osallistumismenettelyistä (osallistumis- ja arviointisuunnitelma) ja kaavan vaikutusten arvioinneista riittävän aikaisessa vaiheessa. (MRL 8:63 §)

Osallistumisen ja vuorovaikutuksen katsotaan toteuttavan yksilön oikeutta vaikuttaa elinympäristönsä päätöksentekoon. Tuija Arolan vuonna 2002 julkaisemassa kyselytutkimuksessa, Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen, todetaan että keskisuurissa kunnissa kuntalaisten tyytyväisyys osallistumisen vaikutuksiin ollaan tyytyväisempiä, kuin suurissa kunnissa. Tutkimuksessa ongelmiksi havaittiin suunnittelijan ja asukkaankin tarkastelun erilaiset lähtökohdat. Suunnittelija tarkastelee kokonaisuutta, kun asukas tarkastelee suunnitelmaa paikallisesti. Lisäksi kieli ja käsitteet eivät aina kohtaa suunnittelijan ja kuntalaisen vuorovaikutuksessa. Osallistamisen kuitenkin katsotaan ja ehdottomasti toivotaan vaikuttavan suunnitteluun. Jotta lain tarkoittavaa vuorovaikutteista suunnittelua voitaisiin toteuttaa, tulisi työskentelyssä ottaa huomioon suunnittelun kipupisteet, strategisen näkemyksen ja yksilön näkemyksien vuorottainen huomioonotto ja tiedottaminen. (Mäntysalo & Nyman, 2002, 277.)

Esimerkiksi yleiskaavasunnittelussa tai aluesuunnittelussa osallistuminen on olennaista, koska sitä laadittaessa voidaan luoda maankäyttöratkaisuille vaihtoehtoja, ja se ohjaa tulevaa asemakaavoitusta tai tulevia hankkeita. Osalliset voivat tarjota arvokkaita tietoja suunnittelijalle, koska he asuvat ja elävät suunniteltavalla alueella tai sen läheisyydessä. Osallistami-

sella ja vuorovaikutuksella on tarkoitus tavoittaa eri näkökulmat alkuvaiheen suunnitteluun. Alkuvaiheen kontaktin, luottamuksen ja ilmapiirin luominen takaa myös myöhemmän vaiheen sujuvan toteutuksen. Vuorovaikutteisessa suunnittelussa korostuvat sosiaaliset taidot kuten ryhmätyötaidot ja ihmisten välisen kanssakäymisen taidot. (Syrjänen 2005, 47 & 75.)

Kirjallisuudessa on esitetty useita erilaisia osallistamisen ja vaikuttamisen keinoja, ja yritykset ovat kehitelleet omaan käyttöönsä sopivia työtapoja. Erilaiset osallistamisen keinot esimerkiksi kaavoitukseen ovat mahdollisia kunnallisen lainsäädännön puitteissa. Osallistamisen tapoja voivat olla erilaiset internetpohjaiset sovellukset ja kyselyt, työpajat joissa voidaan käyttää vuorovaikutteiseen työskentelyyn erilaisia apuvälineitä (esimerkiksi pienoismalleja, karttoja, kuvia, muistilappuja), asukasillat ja paneelit. Eri osallistumukselliset täydentävät toisiaan. Luonnollisesti kaikille kuuluu myös oikeus olla osallistumatta. (Kettunen 2002, 18-33.)

Osallistaminen voi olla myös suunnittelutyön lähtökohta, jolloin voidaan puhua osallistavasta suunnittelusta tai yhteissuunnittelusta. Yhteissuunnittelussa osallistuva kansalainen on yhteistyökumppani, joka on mukana luomassa suunnitelmaa, tuotetta tai palvelua. (Ylitalo-Kallio 2012.) Osa osallistavista menetelmistä on lähinnä tiedon keruuta suunnittelijalle, mutta on myös tapoja, joissa ihmiset osallistuvat itse suunnitellen, tai suunniteltavaan alueeseen tutustutaan yhdessä esimerkiksi kävelyllä. Nämä tavat vaativat tietysti ammattilaiselta enemmän palautteen käsittelyä ja uudenlaista suhtautumista osallistamiseen ja suunnittelutyöhön. (Moisala 2013.) Suunnittelija muuttuu enemmänkin prosessin tukijaksi. Yhteissuunnittelu vaatii myös suunnittelijoita paneutumista siihen, kuinka saada mukana olevien osallistujien ei-ammattisuunnittelijoiden luovuus ja ideat esiin, rohkaista heitä piirtämään tai rakentamaan niin että yhteissuunnittelun tavoite täyttyy, mikä voi olla haastavaa. (Bestetti, 2016, 27.)

Osallistaminen on usein asukaskeskeistä. Vaarana on, ettei tätä taustaa vasten nähdä osallisten koko elämän monipuolisuutta ja erilaisia rooleja yhteisössä. Näkökulma on ollut, että ihminen sosiaalistuu lähinnä asuinympäristössään eikä esimerkiksi niin voimakkaasti työympäristössään. Voisiko aluekehittämisen sijasta toteuttaa yhteis- ja kehitystyötä julkisilla foorumeilla ja yleisillä areenoilla? Myös jokapäiväinen rutiini on palaute kaupunkiympäristön rakennetta kohtaan –ja erityisesti julkisia tiloja kohtaan, mistä kuljet, miten kuljet ja mitä tilaa tai väylää välttelet. (Pakarinen 2002, 75-86.) Näiden tietojen saamiseen erilaiset karttapohjaiset kyselyt, kuten aiemmin mainittu PehmoGIS-kysely, ovat arvokkaita tiedonkeruuvälineitä.

Se, mistä osallistuttaessa on puhe, ei aina ole se mistä on kyse ja suunnittelijoiden ja asukkaiden kohtaamiset muuttuvat helposti turhauttaviksi ja keskustelu jää pyörimään epäolennaisuuksiin. Pakarinen (2002, 90) pitää osallistumista jopa paradoksaalisena ja kliseisenä. Hän kysyy: ”Mitä mieltä on osallistua omaan elämäänsä- eikö sen vain yksin tein voisi elää”? Kimmo

Lapintie (2002, 179) asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta kirjoittamassaan artikkelissa ehdottaa, että suunnittelijan ja kuntalaisen kohtaamiselle tulisi löytää uusi toiminnan taso koska tällä hetkellä on omituista, että asukas ottaa osaa hankkeisiin, muttei kykene konkreettisesti saamaan pieniä muutoksia asuinympäristössään. Lapintie (2002, 90) esittää, että muutos voisi lähteä myös asukkaasta eikä vain lainsäädännöstä tai virkamiehiltä. Ihmisten voi ajatella toivovan, että he voisivat lisätä hyvinvointiaan oman elinympäristönsä esteettisyyden lisäämisellä ja personoinnilla. Yhdyskuntarakenteen tiiviys ei myöskään ole lähtökohtaisesti este ihmisten mahdollisuuteen vaikuttaa omaan elinympäristöönsä, ja pienetkin hankkeet voivat parantaa asukkaiden viihtyvyyttä merkittävästi. Toisaalta kaupunkitilassa tapahtuva toiminta ei voi perustua yksilön tai yksittäisen ryhmän edun toteuttamiseen, vaan ratkaisujen olisi tyydytettävä kaikkia osapuolia. (Mattila 2015, 49-55.) Ratkaisujen tulisi myös tukea monipuolisesti erilaisen yhteisöjen ja yhteistyön tavoitteita, olemassaoloa ja muodostumista eikä vain asukasyhteisöjä.

7 TEEMAHAASTATTELU

Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden tarkastelua olen toteuttanut laadullisen tutkimuksen keinoin teemahaastattelulla. Haastattelin syksyn 2016 aikana viittä eri ammattilaisilta, jotka työskentelivät eri suunnitteluvaiheissa yleiskaavasta pihasuunnitteluun. Neljä haastateltavaa työskentelee suuressa kaupunkiorganisaatiossa ja tekevät itse suunnittelutyötä yleiskaavoituksen, asemakaavoituksen, yleissuunnittelun, ja liikennesuunnittelun parissa. Yksi haastateltava työskentelee yksityisessä yrityksessä. Myös Tammelan kaupunginosan kehitysprosessissa on käytetty vastaavanlaista hierarkista suunnittelun tasojakoa: visio-yleissuunnitelma-korttelisuunnitelma-tontinkäyttösuunnitelma-rakennussuunnitelma (Tammelan yleissuunnitelma 2012, 10) joten vastaavanlainen jako oli haastatteluissani luonnollinen.

7.1 Tutkimusmenetelmä

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelu, ja haastattelu on kohdennettu käsittelemään valittua teemaa. Teema on kaikille haastateltaville sama eikä haastattelussa käytetä yksityiskohtaisia kysymyksiä. (Hirsijärvi & Hurme, 2001, 47 & 48.) Haastattelumenetelmällä oli mahdollista saada suunnittelijan subjektiivinen näkökulma tutkimuskysymykseen. Haastateltavan vastaukset voidaan sovittaa laajempaan kontekstiin, mutta myös pyytää haastattelun aikana lisätietoja, perusteluja tai esittää jatkokysy-

myksiä. (Hirsijärvi & Hurme 2001, 34.) Haastatteluiden materiaalilla saadaan ristikkäistä vertailua eri suunnittelutasojen näkemyksistä ja kokemuksista.

Haastattelut toteutettiin lyhyellä aikavälillä syksyn 2016 aikana. Haastattelut olivat noin tunnin mittaisia, eikä haastateltavia pyydetty valmistautumaan etukäteen. Haastattelut toteutettiin yhtä lukuun ottamatta kunkin haastateltavan työpisteellä. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin. Haastateltavilta pyydettiin hyväksyntä nauhoitukselle ennen haastattelun alkua. Litteroinnissa ei merkitty taukojen pituuksia eikä äänenpainotuksia, mutta muutoin haastattelut litteroitiin sanatarkasti. Kaikissa haastatelussa puhuttiin samoista teemoista, yhteisöllisyydestä, yksityisyydestä, suunnittelun keinoista ja suunnittelijoiden yhteistyöstä sekä asukkaiden osallistumisesta. Kysymykset eivät olleet täsmälleen samoja, eikä niitä esitetty tietyssä järjestyksessä, vaan ne muokkautuivat keskustelun mukaan. Haastattelurunko on työn liitteenä (Liite nro 1).

Haastateltavat suunnittelijat valittiin niin sanotulla lumipallomenetelmällä. Haastateltavista neljä työskenteli suunnittelutehtävissä kaupunkiorganisaatiossa ja yksi yksityisessä suunnittelutoimistossa. Haastateltavat valikoituivat kaupunkiorganisaatiosta luontevasti, koska kunnilla on kaavoitusmonopoli ja kunta ohjaa myös täydennysrakentamista. Yksityinen suunnittelija tuli tietooni yhden haastateltavan kautta, kokemuksellaan tiivistyvän kaupunkirakenteen pihasuunnittelusta. Haastateltavat saivat nähdäkseen haastattelustaan tehdyn yhteenvedon ja päätelmät, ja halutessaan litteroinnit. Haastateltavat ovat asiantuntijahaastateltavia, mikä puoltaisi nimien käyttöä työssä, mutta sen ei koettu antavan teorian käsitteille lisäarvoa, joten haastateltavat käsitellään nimettömänä.

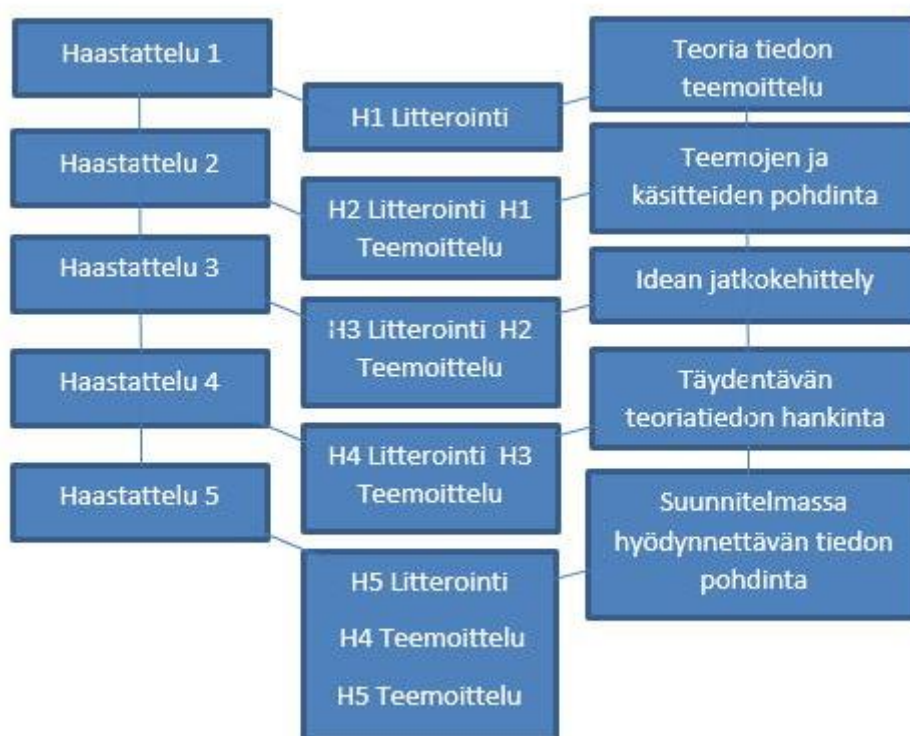
Jokaisella haastateltavalla oli sanottavaa työstään ja teemoista, vaikka alkuun yhteisöllisyys ja yksityisyys koettiin hieman etäiseksi omasta käytännön työstä. Haastavinta haastattelussa oli yrittää kysyä tarkentavia jatkokysymyksiä usein nopeasti etenevän keskustelun lomassa.

7.2 Ankkuroitu teoria

Aineiston analyysissä käytän hyväkseni aineistolähtöistä tutkimusmetodia, joka tunnetaan myös termillä ankkuroitu teoria tai grounded theory. Kyse ei kuitenkaan ole suoranaisesti teoriasta, vaan laadullisesta tutkimusmenetelmästä. Kerättyä dataa pyritään käsitteellistämään ja luomaan linkkejä käsitteiden välille ja ymmärtämään ilmiön perustaa. Tutkimusmetodi mahdollistaa haastatteluaineiston moninäkökulmaisen käsittelyn, ja eri asioiden käsittelyn aineiston pohjalta. Aineistoa luokitellaan ja jaotellaan käsitteiden ja teorian pohjalta. (Hirsijärvi S., Hurme H., 2001.) Jokainen haastattelu on kehittynyt edellisestä, kun haastattelusta saatua aineistoa

on käyty läpi metodin keinoin. En testaa työssäni muiden luomaa teoriaa, vaan luon aineiston pohjalta omani.

Aineiston validiteetti tarkoittaa sitä, kuinka hyvin aineistolla on kyetty todentamaan tutkittava asia. Validiteettiin tässä tutkimuksessa ovat vaikuttaneet haastattelujen otanta ja aineiston käsittely, eli metodi. En ole pyrkinyt tutkimuksellani kattamaan kaikkia suunnittelijoiden kokemuksia ja näkemyksiä, mutta otanta on pyritty ottamaan hyvin tutkittavaa aihetta ja suunnitteluvaiheita vastaavaksi. Teemahaastattelut mahdollistavat asian-tuntijanäkemyksen esiintuomisen ja asian käsittelyä eri lähtökohdista. Ankkuroitu teoria on aineistolähtöinen metodivalinta, joka sopii teemahaastattelujen purkamiseen. Reliabiliteetin eli luotettavuuden mittaaminen on laadullisessa tutkimuksessa hieman monimutkaista, koska ihmisten subjektiivisia näkemyksiä ja kokemuksia on vaikea mitata määrällisesti, toistettavasti tai yhdenmukaisesti. Reliabiliteettiin vaikuttavat erityisesti tutkijan tai haastattelijan roolin yhdenmukaisuus haastatteluissa. Haastattelutilanteisiin vaikuttavat luonnollisesti tutkijan oma haastattelukokemus ja ajatukset suunnittelutyöstä, sekä teorian tiedon keräämisen antamat mielikuvat ja ajatukset.



Kuva 12 Ankkuroitu teoria osana teemahaastatteluja

7.3 Aineisto

Kaikki suunnittelijat totesivat, että yhteisöllisyys on käsitteenä ja trendinä tuttu ja joillekin se oli tullut vastaan suunnitteluhankkeissa yleisenä tavoitteena. Sitä oli käsitelty myös koulutuksissa ja seminaareissa. Keskustelun aiheena työyhteisössä ei yhteisöllisyyttä ollut ollut. Yhteisöllisyyttä ei myöskään pidetty aina kovin konkreettisenä tavoitteena tai hankkeiden päätavoitteena, tai sen ei koettu näkyvän omassa työssä tai edes kuuluvan omaan työhön yleisemmällä suunnittelun tasolla. Yhteisöllisyyttä pidettiin enemmin helposti viljeltävänä laatusanana jota ei prosessoida ja jonka toteutumista ei juuri arvioida. Tästä huolimatta sen kuitenkin arvioitiin pysyvän suunnittelun ja kaupunkiympäristön trendinä myös tulevaisuudessa.

Esille nousi myös yhteisöllisyyden käsitteen kriittinen tarkastelu. Mitä sillä oikein tavoitellaan, miksi sitä tavoitellaan, ja voiko sitä ohjata rakenteellisesti suunnittelulla? Voidaanko yhteisöllisyyttä pitää suunnittelutyön kannalta olennaisena, jos sen ajatellaan olevan ihmislähtöistä ja henkilökohtaisen kiinnostuksen varassa? Jos pihojen tulisi vastata uudiskohteissa tuntemattomien asukkaiden tarpeisiin ja olemassa olevissa kohteissa monien vuosikymmenten tarpeisiin, voiko yhteisöllisyys olla pihan suunnittelun tavoite?

Kaiken kaikkiaan suunnittelijoiden näkökulmasta yhteisöllisyyteen on olemassa tila tai paikka. Suunniteltujen tilojen koettiin olevan yhteisöllisyyden mahdollistaja, mutta jonka tuottamiseen käyttäjät itse osallistuvat. Tilojen suunnitteluun vaikuttaminen ja osallistuminen tilan hallintointiin ja ylläpitoon olisivat luonnollinen keino olla osa yhteisöä.

Yksityisyyden tavoittelun arvioitiin olevan mukana käytännössä ja suunnittelutyössä mukana voimakkaammin, ajoittain yllättävänkin voimakkaasti, mutta välillä ehkä eri termein tai asioiden, esimerkiksi muutosvastarinnan taustatekijänä. Yksityisyys oli myös terminä yksiselitteisempi, ja sen vuorottelu julkisen tilan kanssa oli tuttua ja tilojen vyöhykkeisyyttä oli käsitelty omissa suunnittelutöissä. Julkisen tilan ja yksityisyyden vyöhykkeisyyden onnistumista pidettiin kaupunkiympäristön suunnittelussa erittäin tärkeänä. Yksityistä tilaa ajateltiin asukkaiden herkästi ottavan itselleen ilman ulkoisia puitteitakin niin asuinympäristöissä, esimerkiksi kotitekoisin aitarakennelmin, kuin julkisissa tiloissa jos sitä ei muutoin koeta riittäväksi. Julkinen mutta rauhallinen tila, jossa yksityisyyden hetken saaminen on mahdollista, pidettiin positiivisena tilojen monipuolisuutena. Siirtolapuutarhat nostettiin hyväksi esimerkiksi viherympäristöstä jossa julkinen ja yksityinen tila vuorottelevat näkyvästi.

7.3.1 Suunnittelun keinot

”Kaikki vaikuttaa kaikkeen” oli yhden haastattelijan toteamus suunnitelmista ja suunnittelutyöstä. Suunnitelmiin vaikuttavat talous ja tulostavoitteet, kaavoitustavoitteet, politiikka, yksityisten toimijoiden ja rakentajien intressit ja erilaiset normit. Myös toiset jo käynnissä olevat tai suunnitellut hankkeet voivat aiheuttaa muutoksia. Suunnitelmat muuttuvat prosessien aikana, ja usein jos itse oli mukana prosessissa, se koettiin ymmärrettäväksi ja se että asiat ajatellaan toisin seuraavan vaiheen suunnitelmissa hyväksyttäväksi. Kohteissa voi olla myös teknisiä haasteita tai suunnittelijan näkökulmasta hyvin perustellut ja valmistellut hankkeet voivat kokea voimakasta ympäristön vastustusta.

Kuten suunnitelmatkin ovat eri mittakaavatarkkuudella, voidaan yhteisöllisyyttäkin käsitellä eri tarkkuuksilla – puhutaanko kaupunginosan yhteisöllisyydestä, korttelin yhteisöllisyydestä vai yhden asunto-osakeyhtiön ja sen pihan yhteisöllisyydestä. Yleisellä suunnittelun tasolla koettiin voivan vaikuttaa lähinnä kaupunginosan tasolla, kuten palveluja ja joukkoliikennettä mahdollistavalla riittävien asukasmäärien ja kerrosneliömäärien kaavoituksella ja virkistysalueiden yhteystarpeiden kartoittamisella. Vaikka katu- ja puujen suunnittelu ja sen vaatimat tilavaraukset vaikuttavat jo yleiskaavatasolla, ei yleiskaavassa koettu olevan olennaista pohtia katutilan vaikutusta ympäristöön, vaan enemminkin sen kuuluvan asemakaavavaiheeseen. Monet yleiskaavassa esitetyt asiat mahdollistavat (tai estävät) yhteisöllisyyden, kuten erilaiset väylälinjaukset tai yhteystarpeet, vaikka ne olisi alun perin tehty muiden tavoitteiden pohjalta. Yksityisyyden tarkastelu koettiin kuuluvan vasta asemakaavavaiheen ja myöhempien vaiheiden tarkasteluksi, vaikka joskus yleiskaavassa esitetyt ratkaisut saattavat herättää huolta sen heikentymisestä –mutta useimmiten asia tulee esiin vasta myöhemmin.

Kaupunginosat ovat erilaisia ja sekin vaikuttaa suunnitteluratkaisujen toimivuuteen. Asuntotyyppi, asujaimiston hetero – tai homogeenisyys, alueen historia ja perinteet ja olemassa olevat rakenteet, vilkkaus tai rauhallisuus ovat rikkaus mutta vaikuttavat tavoitteiden saavuttamisen onnistumiseen. Yhdessä haastattelussa todettiin, että yhteisöllisyyttä tuntuu olevan enemmän asujaimistoltaan homogeenisissä taloyhtiöissä ja erityisesti vuokrataloyhtiöissä enemmän kuin omistusasuntoyhtiöissä. Lisäksi yhteisöllisyyttä voidaan parantaa suunnittelemalla rauhallisia tiloja, esimerkiksi viheralueita vilkkailla alueilla ja päinvastoin, vilkastuttaa rauhallista aluetta esimerkiksi joukkoliikenneyhteyden keskitetyillä pysäkkiratkaisuilla.

Muutenkin suunnittelijat näkivät, että heidän tapansa luoda yhteisöllisyyttä on suunnitella mahdollistavia tiloja, ja uskoa tarjonnan luovan käyttöä. Torit, aukiot ja puistot ja muut vapaat, toiminnaltaan avoimet tilat nähtiin tässä olennaisena sekä yleisellä että tarkemmilla suunnittelun ta-

soilla. Niitä on kuitenkin harvoin mahdollista lisätä jo olemassa oleville alueille. Shared Space -tyyppinen ratkaisu katualueella on mahdollisuus luoda turvallista ympäristöä ja lisätä oleskelua, sosiaalisuutta ja tasa-arvoa eri kulkumuotojen välillä verrattuna perinteiseen katu ympäristöön.

Ihmisten kohtaamisen mahdollistamiseksi esitettiin risteävien kulkuväylien suunnittelua niin kaupunginosan näkökulmasta kuin korttelipihan tasolla. Kulkuväylät ovat kuitenkin myös eniten yksityisyyttä hiertävä elementti. Väyliä ei haluta niiden haittavaikutusten kuten metelin vuoksi lähelle omaa asuntoa, eikä omalle piha-alueelle lisääntyvien – mahdollisesti ei-toivottujen- ohikulkijoiden vuoksi. Kulkua tontin läpi, jossa sitä ei ole aiemmin ollut, on hyvin vaikea myydä asukkaille. Näissä tapauksissa kaupunginosan perinteet ja luonne voivat vaikuttaa onnistumiseen merkittävästi.

Yhteisöllisyyden ja yksityisyyden suunnittelun keinot olivat osittain samoja ja osittain ristiriitaisia. Yksityisyyttä parantaviksi suunnittelijat esittivät selkeitä, helposti hahmotettavia julkisen ja yksityisen tilan rajauksia, perinteistä katutilan selkeää rajausta ja riittäviä etäisyyksiä ja rauhallisia alueita. Yksityisiä ulkotiloja esitettiin tavoiteltaviksi kerrostalovaltaisilla alueilla katoilta, kattopuutarhoista. Myös kansipiharatkaisuja pidettiin mahdollisuutena turvallisiin ja yksityisiin piha-alueisiin, koska ne ovat usein korotettuja muusta ympäristöstä.

Yleiskaavan on tarkoitus olla asemakaavoittajalle apu, ja koettiin että asemakaavoituksessa tavoitteiden saavuttaminen ei jää kiinni yleiskaavasta. Kaavamerkintöjen, niiden kehittämisen ja kaavakartan lisäksi muun aineiston avulla myös työkaluja halutun ympäristön toteuttamiseen pidettiin riittävänä. Kaavoitustyö on tasapainoilua riittävän tarkan kaavan, jotta halutut asiat toteutuisivat ja liian tarkan ja rajoittavan kaavan välillä. Lisäksi asemakaavoitukseen kohdistuu paineita suunnittelijoiden ulkopuolelta.

Yleissuunnittelija ja pihasuunnittelija kokivat monen viihtyisän ja turvallisen, sekä yhteisöllisen että yksityisen ympäristön edellytyksen tulevan kaavavaiheen ratkaisusta. Riittävät, selkeät rajaukset esimerkiksi julkisen ja yhteisen ja yksityisen tilan välillä toteutetaan kaavassa tehtävillä koron määrittelyllä ja mitoituksella. Yhteisöllisen pihan elementit kuten piharakennukset, toimintoja ja toisiaan risteävät kulkureitit ja yhteistilojen avautuminen pihalle suunnitellaan monesti jo asemakaavassa. Lisäksi pihan valoisuuteen, näkymiin ja mikroilmastoon vaikuttavat rakennusten korkeudet ja sijainti jotka on asemakaavassa määrätty.

KAUPUNGINOSA	
Yleiskaava	Torit, aukiot, puistot. Asukaslkm ja palvelut.Väylät
Liikennesuunnittelu	Kävelykadut, joukkoliikenne
Asemakaava	Torit, aukiot puistot, vapaa tila
	Rakennusten massoittelu, osallistaminen
Yleissuunnittelu	Julkisten tilojen viihtyisyys, osallistaminen
	Rajaukset
Pihasuunnittelu	
KORTTELIPIHA	
Yleiskaava	
Liikennesuunnittelu	Kävelykadut, Shared space, turvallisuus
Asemakaava	Korkoerot, pihan mitoitus ja rakenne, turvallisuus
	Kulkuväylät, näkymät, valoisuus, rajausten määrittely
Yleissuunnittelu	Kulkuväylät, viihtyisyys, toiminnot kuten pihasauna tai grilli, tilojen rajausten suunnittelu
Pihasuunnittelu	Viihtyisyys, mikroilmaston parantaminen, toteutukset
	Osallistaminen, toiminnot ja leikkivälineet

Kuva 13 Haastatteluissa esiin tulleita suunnittelun keinoja

Suunnittelijan tehtävä on suunnitella viihtyisiä ja kivoja paikkoja. Toimintojen tulisi olla maksuttomia, jotta ne olisivat tasa-arvoisia, ja mahdollisimman usein matalankynnyksen toimintoja, jotta huonokuntoisetkin voivat osallistua halutessaan aktiivisesti. Palstaviljely mainittiin yhtenä suosittuna yhteisöllisyyttä ja ulkoilua lisäävänä piha- ja puistotoimintona, mutta sen todettiin myös vaativan fyysistä suorituskykyä ja sitoutumista. Lisäksi yhteisöllisyyden lisäämisen keinoiksi mainittiin osallistaminen ja sitä kautta asukkaiden sitoutuminen alueeseen ja tilojen väärinkäytön ehkäiseminen. Sosiaalinen turvallisuuden tunne on myös yksityisyyden kannalta myönteinen asia. Osallistamisen kautta voidaan myös varmistaa se, että kaupungin tai taloyhtiön asukkaille suunnitellaan juuri niitä elementtejä, joita he kaipaavat ja näin ehkäistä ulkopuolelta suunniteltua yhteisöllisyyttä joka ei käytännössä toteudu.

7.3.2 Yhteistyö

Yhteistyö eri kaavatasojen ja liikennesuunnittelun ja yleissuunnittelun välillä koettiin riittäväksi ja toimivaksi. Erityisesti isoissa suomalaisissa kaupunkiorganisaatioissa se koettiin hyväksi. Yhteistyön hankaluudeksi ja suunnitteluhankkeiden jatkon seurannan vaikeudeksi koettiin lähinnä aika, joka tulisi jakaa suunnittelun, muiden tehtävien ja yhteistyön kesken, jonka vuoksi yhteistyötä on eniten suurissa, merkitykseltään mittavissa hankkeissa. Lisäksi kaupunkiorganisaation panostus ja jatkosuunnitteluprosessiin osallistuminen ovat riippuvaisia alueen kaupungin omistamien ja ylläpitämien tilojen määrästä. Vaikka jatkoprosessiin osallistuminen on keino valvoa suunnitelmien toteutumista tavoitteen mukaisesti, todettiin useammassakin haastattelussa, että ehdottomasti jos asia halutaan toteutettavaksi, on se merkittävä jo kaavassa.

Yhteistyötä toivottiin, sitä haluttiin ja sitä pidettiin myönteisenä asiana. Yhteistyössä olennaisimpana pidettiin tiedonvälitystä ja muiden osapuolten ja suunnittelijoiden tarpeiden selvittämistä. Yhteistyön määrään ja laatuun vaikuttavat hankkeen aikataulut ja projektipäälliköiden rooli. Yhteistyön ajateltiin olevan myös itsestä kiinni, kuinka paljon sitä on ja mitä sillä saavuttaa. Suunnittelijat kokivat, että heillä on yhteisiä tavoitteita ja keskusteluja. Välillä haastatteluista kuitenkin oli vaikea saada tarkkaa vastausta yhteistyötavoista, esimerkiksi pihasuunnittelijan ja liikennesuunnittelijan välillä.

Osallistamalla koettiin saatavan paljon sellaista tietoa suunnittelijalle, jota ei muuten olisi saanut. Kunnassa asukkaille tarjotaan erilaisia yhteydenotto- ja palautteenantoväyliä sekä yhteisöille että yksityisille henkilöille. Erisuuntaisia mielipiteitä on valtavasti mikä väistämättä johtaa tilanteeseen, etteivät kaikki ole täysin tyytyväisiä. Myöskään työpaja tyyppiseen toimintaan ei voida resurssien vuoksi ottaa mukaan aina kaikkia halukkaita.

7.3.3 Tiloista ja tulevaisuudesta

Jos suunnittelussa kaikki vaikuttaa kaikkeen, myös tilaan todettiin kaiken vaikuttavan kaikkeen. Kaikkiin asioihin ei suunnittelija voi vaikuttaa. Suunnittelijat voivat luoda tilaa maastonmuotoilulla, materiaalivalinnoilla ja valaistukselle mutta esimerkiksi kaupallisten toimijoiden osuuteen ei suunnittelija voi vaikuttaa.

Puolijulkisten tilojen hallinta tai siitä kamppailu voi myös olla suunnittelijan näkökulmasta ennalta-arvaamatonta. Yhtenä esimerkkinä haastatteluissa tästä oli rivitalon etupiha. Rivitalon etupiha on esimerkiksi suunniteltu asukkaan hallittavaksi puoliyksityiseksi tilaksi, mutta koska sen vaikutus yhteisen tilan ilmeeseen on suuri, ei päätäntävalta etupihasta välttämättä

täysin ole yksityisellä asukkaalla vaan koko yhteisöllä ja etupiha muuttuu enemmän puolijulkiseksi alueeksi.

Suomalaisiin kaupunkeihin toivottaisiin vehreitä ympäristöjä ja pihasaunakulttuuria. Tulevaisuudessa on kunnallisella tasolla harkittava, mikä on viherakenteessa julkisten viheralueiden ja pihojen suhde ja vuorottelu. Tarjotaanko toista enemmän toisen kustannuksella, osoitetaanko pihojen sijasta asukkaita julkisiin puistoihin tai asukkaille yhteisiä, suljettuja vehreitä korttelipihoja omilla hoitokustannuksilla julkisten viheralueiden vähentämiseksi? Asukkaiden vaikutuksen ja kummipuistotoiminnan kehittäminen ovat tulevaisuuden tavoitteita.

Tulevaisuuden tiiviimpi kaupunkiasuminen ja uuden sukupolven mukautuminen siihen voivat mahdollisesti lieventää yksityisyyden vaatimuksia tai tulevalle sukupolvelle riittää mahdollisuus ottaa yksityinen hetki yhteisessä tilassa. Yhteisiä korttelipihoja halutaan luoda tulevaisuudessa jo kaavatasolla. Silloin on myös ratkaistava vaiheittaisen rakentamisen ongelma, kuinka yhteinen piha toteutetaan yhtenäisesti ja laadukkaasti jos rakentaminen tai täydennysrakentaminen toteutetaan osissa? Tähän toivotaan onnistuneita hankkeita esimerkiksi.

Haastateltavilla oli myös ajatuksia ympäristösuunnittelun potentiaalin nykyistä paremmasta hyödyntämisestä. Pihoja voisi käyttää huomattavasti monipuolisemmin. Yleis- ja pihasuunnittelu voitaisiin yhteistyön avulla ottaa nykyistä paremmin osaksi asemakaavoitusta ja rakennuslupavaihetta niin, että piha ja sen laatu määriteltäisiin yhtä tarkasti kuin esimerkiksi rakennusten julkisivut ja rakennustavat.

7.4 Analyysi

Yhteisöllisyys näyttäytyy haastatteluaineistossa pisteenä i:n päälle. Suunnittelun keinot tavoitella yhteisöllisyyttä ovat jo olemassa olevia, nähtäviä ja monesti muiden intressien vuoksi suunniteltuja kuten torit tai joukkoliikenteen keskittymät. Yhteisöllisyyden voi linkittää elävän ympäristön tavoitteeseen. Tavoite yhteisöllisyydestä tulee esiin usein vasta silloin kun ympäristön sitä tukevat tai ehkäisevät ratkaisut on osittain jo tehty.

Asemakaava on yhteisöllisten ja yksityisten tilojen suunnittelun kulminointuspiste. Ennen sitä on työstetty hyvin yleispiirteistä suunnitelmaa, ja asemakaavavaiheen jälkeen suunnittelutyö toteutetaan sen puitteissa ja sen pohjalta rakennetun ympäristön reunaehdoilla. Tilanne on haasteellinen, koska yhdessä suunnitteluprosessissa tehdään monia kaupunki- ja kortteliympäristön kannalta huomattavia ratkaisuja, ja prosessiin kohdistuu toisistaan riippumattomien osapuolten erilaisia tavoitteita ja intressejä, eivätkä teoriatiedon mukaan osallistamisen keinot aina tuota kaikkia

osapuolia tyydyttäviä tuloksia. Näissä haastatteluissa yhteistyötä eri suunnittelijoiden välillä pidettiin ainakin suurimmissa kaupungeissa toimivana, mutta joissain tapauksissa liian vähäinen asemakaavataso kanssa tehtävä yhteistyö voi muodostua ongelmaksi tai esteeksi ainakin, jos sen merkitystä tai ratkaisuja ei tiedosteta.

Millainen tila on yhteisöllinen tai yksityinen? Yksityinen tila on rauhallinen ja hallittava, josta on riittävä etäisyys vilkkaimpiin puolijulkisiin tai julkisiin tiloihin, mutta näköyhteys on säilynyt muualle hallinnan tunteen säilyttämiseksi. Yksityisyys tulee asuinympäristöihin osittain luonnostaan ja monet suojaavat sitä omaehtoisesti. Teoriatiedon pohjalta voidaan todeta, että yksityisyyteen liittyy tunne hallinnasta – siitä että tilaan jossa on, ja omaan esillä oloon voi vaikuttaa ja sitä voi hallita.

Yhteisöllinen tila on tila, jolla on mahdollisuus muodostua paikaksi, jossa ihmiset voivat joko toimia aktiivisesti tai tyytyä seuraajiksi eli se sisältää sekä toimintoja että oleskelualueita. Myös yhteisöllisen tilan tulisi olla yksityinen tai liiallisilta tarkkailevilta silmäpareilta suojattu, jotta siinä toimiminen tuntuu mielekkäältä. Yhteisöllisen tilan tulee olla miellyttävä ja viihtyisä ja johon tai jonka läpi ihmiset ohjataan kulkemaan, jotta kohtaamisia syntyisi ja ihmiset näkisivät toisiansa useammin. Tästä seuraa se, että jos ihminen mielellään hakeutuu sinne, missä on muita ihmisiä ja tapahtuu kiinnostavia asioita, joko aktiiviseksi toimijaksi tai seuraajaksi, yhteisöllisessä pihassa täytyisi olla tapahtumia ja seurattavaa. Yhteistyötä tarvitaan suunnittelijoiden kesken, ylläpidon kehittämiseen, mutta myös muiden kunnallisten palvelujen ja alueen yrittäjien ja seurojen kesken, jotta suunnittelija voi luoda tiloja jonka käyttöön eri osapuolet voivat sekä haluavat osallistua ja hyötyä siitä.

Esteitä hyvän tilan, jossa yhteinen, yhteisöllinen ja yksityinen vuorottelevat, suunnittelulle ovat muut tiukat reunaehdot joihin tyydytään ja muiden tavoitteiden suurempi painoarvo, eri tahojen tavoitteiden erilaisuus, keinojen vajaa käyttö, liian yleispiirteinen suunnittelu joka ei takaa toteutumista, päätöksenteko, aikataulut ja ajan riittäminen jatkosuunnitteluun. Kuva 14 sivulla 45 esittää prosessikaaviona eri tasojen suunnittelun keinoja ja suunnitteluvaiheen vaihtuessa poistuvia mahdollisuuksia. Osaltaan yhteisen ja yksityisen asuin ympäristön yhdistäminen vaatii riittävästi tilaa, jotta välimatkaa tai kevyttä suojaa ympäristöön mutta myös asuntoihin saadaan riittävästi.

Osaltaan pelkkä ympäristösuunnittelun profiilin nosto muiden tavoitteiden rinnalle parantaisi myös yhteisöllisen kaupunkiympäristön syntymistä. Myös haastatteluissa esitetty pihasuunnittelun potentiaalinen täysimääräinen hyödyntäminen lisäisi yhteisöllisiä asumisympäristöjä koska viihtyisiä, toiminnallisia ja oleskeltavia alueita olisi kaupungissa nykyistä enemmän.

7.5 Tutkimuksen arviointia ja johtopäätöksiä

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut havainnollistaa suunnittelijoiden keinoja luoda asumisympäristöjen yhteisöllisyyttä. Tarkoitus on ollut myös ymmärtää niitä seikkoja, jotka estävät tai hankaloittavat tavoitteen saavuttamista.

Tutkimusaineistona olen käyttänyt teemahaastatteluaineistoa. Aineiston teemoittelu ja tulkinta vertautuivat ennalta kerättyyn teorian tietoon.

Haasteena voidaan pitää haastattelun aineiston rajallisuutta. Aineistolla ei voida kattaa kaikkia suunnittelijoita ja suomalaisia kaupunkeja. Aineisto koostuu haastateltavien omien työkokemusten pohjalta nousevista näkemyksistä ja tavoista. Yleistys on jossain määrin mahdollista, ja siitä voi tunnistaa ulkopuolisen suunnittelun ongelmia, kun kyseessä on termi, joka on sidoksissa ihmisten toimintaan, mutta täysin yleistettäviä johtopäätöksiä aineistosta ei voida tehdä koska näkemyksiä on yhtä monta kuin suunnittelijoitakin, eikä suurintakaan osaa ole mahdollista haastatella opinnäyte-työn puitteissa. Yhteisöllisyys on ollut sosiologian tutkimusaihe, sen luonteesta ja toteutumisesta, mutta tässä työssä pyrittiin yhdistämään käytännön työn toteutuksen tarkastelu yhteisöllisyyteen asuin ympäristön yksityisyyden vaadetta unohtamatta.

Haastatteluaineiston huomattavin seikka on asemakaavan suuri merkitys yhteisöllisten tilojen suunnittelussa ja yksityisyyden säilyttämisessä yleis- ja pihasuunnittelun ohella. Yhteisöllisyyteen vaikuttavat ratkaisut olivat monet niitä asioita, joita asemakaavasunnittelussa päätetään, eivätkä niinkään hienoja leikkivälineitä tai kauniita istutuksia, vaan kulkemisen, näkemien ja toimintojen sijoittumista. Jos yleis- ja pihasuunnittelutehtävissä tavoitteena on yhteisöllisen piha-alueen suunnittelu, tulee silloin suunnittelussa pyrkiä tukemaan näitä kaavassa määriteltyjä elementtejä parhaan mukaan.

Tulosta olisi voinut ennakoita, koska tiedossa oli kaavan oikeudellinen vaikutus ja maankäytöllinen tarkoitus. Ehkä kaavoituskeskustelu pyörii niin voimakkaasti muiden asioiden ympärillä, että sen merkitys tilanluojana, näkymien jäsentäjänä ja liikenteen yhdistävän ja erottavan vaikutuksen hallitsijana jää jalkoihin, tai että sitä pidetään itsestään selvänä taustatekijänä.

Jatkotutkimusaiheita voi tämän tutkimuksen pohjalta esittää useita. Yksi voisi olla asemakaavoituksen seuranta tutkimus jossa kuntalaisten kokemuksellisuus olisi mukana, tai asemakaavoituksen merkityksen selvittäminen jo toteutuneissa suunnittelutöissä. Toinen olisi ehdottomasti viheralueiden ja pihasuunnittelun - ylipäänsä ympäristösuunnittelun, ja "hyvän ympäristön" tavoitteiden merkitys päätöksenteossa ja mahdollisuudet sen nostamiseksi nykyistä keskeisemmäksi ja yhtä tärkeäksi muiden tavoitteiden rinnalle.

YLEISKAAVA

<ul style="list-style-type: none"> - VÄYLÄLINJAUKSET -YHTEYSTARPEIDEN HUOMIOIMINEN -VIHERYHTEYDET - JOUKKOLIIKENTEEEN MAHDOLLISTAMINEN - PALVELUIDEN MAHDOLLISTAMINEN -YLEISPIIRT. KORTTELIN RAKENNE JA KÄYTTÖTARKOITUS 	<p>POLITIikka, TALOUS JA AIKA</p>
A S E M A K A A V A	
<ul style="list-style-type: none"> -KORTTELIN RAKENNE -RAKENNUSTEN MASSOITTELU/KORKEUDET -KADUT -PIHAN JA KADUN KOROT -KADUN JA RAKENNUKSEN VÄLISET ETÄISYYDET -KULKUREITIT JA VIHERYHTEYDET -YHTEISTILOJEN JA LEIKKIPAik. TILAVARAUKSET -YHTEINEN ULKOTILA, YKSITYISET PIHAT -KORTTELIPIHAT YKSITTÄISTEN TONTTIPIHOJEN SIJAAN 	<p>X ISOT JOUKKOLIIKENNERATKAISUT</p> <p>X ALUEEN KÄYTTÄTARKOITUKSEN MUUTTAMINEN</p>
Y L E I S S U U N N I T E L M A	
<ul style="list-style-type: none"> -JULKISEN JA YKSITYISEN TILAN RAJAAMISEN VAHVISTAMINEN -TOIMINTOJEN SIOITTELU -KASVILLISUUDEN PÄÄPERIAATTEET -MIKROILMASTON PARANTAMINEN TAI TUKEMINEN 	<p>X LÄHIYMPÄRISTÖ JA KORTTELIN RAKENE</p> <p>X ULKORAKENNUKSET</p> <p>PYSÄKÖINTI KAAVAN VASTAISESTI</p> <p>X MIKROILMASTO JOILTAIN OSIN</p> <p>X YHTEISTILOJEN SUUNTAUTUMINEN KOHTI PIHAA</p>
P I H A S U U N N I T E L M A	
<ul style="list-style-type: none"> -MATERIAALIVALINNAT, DETALJIT -KASVIVALINNAT 	<p>X ISOJEN VAPAI DEN TILOJEN TAI TILAA VAATIVIEN TOIMINTOJEN LISÄÄMINEN</p>

Kuva 14 Prosessikaavio. Vasemmalle koottu haastatteluista koottuja mahdollisuuksia, oikealle pohdintaa mihin suunnitteluvaiheessa ei enää vaikuteta.

8 KORTTELIPIHA

Tampereen kaupunki kasvaa ja kaupunkirakenteen hajautumista pyritään estämään täydennysrakentamisen keinoin. Tiivistämisellä on kaupunkikuvaa eheyttävä ja palveluja ylläpitävä vaikutus, ja keskusta-alueella myös taloudelliset edellytykset. Tammelan asuinalueita kuvaillaan lähiöksi ruutukaava-alueella – se on väljä asuinalue, jonka kaupunkikuva ja toiminnallisuus ovat yksipuolisia. Tammelassa kaupungin täydennysrakentamisen tavoitteena on asukas- ja asuntorakenteen monipuolistaminen. Tammelan täydennysrakentaminen liitettiin osaksi Tampereen kaupungin keskustan kehittämissuunnitelmaa 15.3.2010. Hankkeilla tavoitellaan myös uutta lähestymistä kaupunkisuunnitteluprosessiin, responsiivista palvelumallia. Kunta on asukkaiden innovaatioiden ja kansalaisten tuotavuuden mahdollistaja. Mallin tarkoitus on, että asukkaat kokisivat vaikutusmahdollisuuksiensa olevan paremmat, kuin perinteisessä mallissa, ja kunnan palvelut tuottaisivat lisäarvoa yhteisölle. (Tampereen kaupunki, Tammelan kehittämissuunnitelma 2012 7, 8 & 9.)

Tammelan kehittämishanke on käynnistynyt vuonna 2011. Strategisia kehitysteemoja ovat mm. Pinninkadun kaupunkimaisuuden vahvistaminen kauppia- ja ravintolakatuna, kevyen liikenteen ja julkisen liikenteen mahdollisuuksien lisääminen, väestörakenteen monipuolistaminen ja uusien korttelipuistojen ja viheryhteyksien synnyttäminen. Tämä työ tuo oman lisänsä Tammelan korttelien kehittämiseen.

8.1 Alueen kaavoituksesta

Tampereen uusi yleiskaavaluonnos 2040 on ollut nähtävillä 18.8.-30.9.2016. Siinä Tammelan kaupunginosa on keskustatoimintojen kaava-alueita. Kaavassa on määrätty, ettei autopaikkoja tule enää osoittaa katutasoon, vaan piha-alueet varataan muuhun käyttöön kuin pysäköintiin ja täydennysrakentamisen tulee elävöittää kaupunkikulttuuria. Lisäksi yleiskaavassa on määrätty tonttipihojen yhdistämisestä, ulko-oleskelualueiden vihreyden ja leikkipaikkojen laadun, elävöitymisen ja turvallisuuden tavoittelusta. Uudessa keskustan strategisessa osayleiskaavassa (hyväksytty 18.1.2016) kortteli 284 on osa ydinkeskustan laajentumisvyöhykettä. Yksityisyyden näkökulmaa on vaikea hahmottaa yleiskaavatasoisista suunnitelmista, vaikka liikenne- ja väyläjärjestelyt siihen vaikuttavatkin. (Tampereen kantakaupungin yleiskaava 2040, 2016).

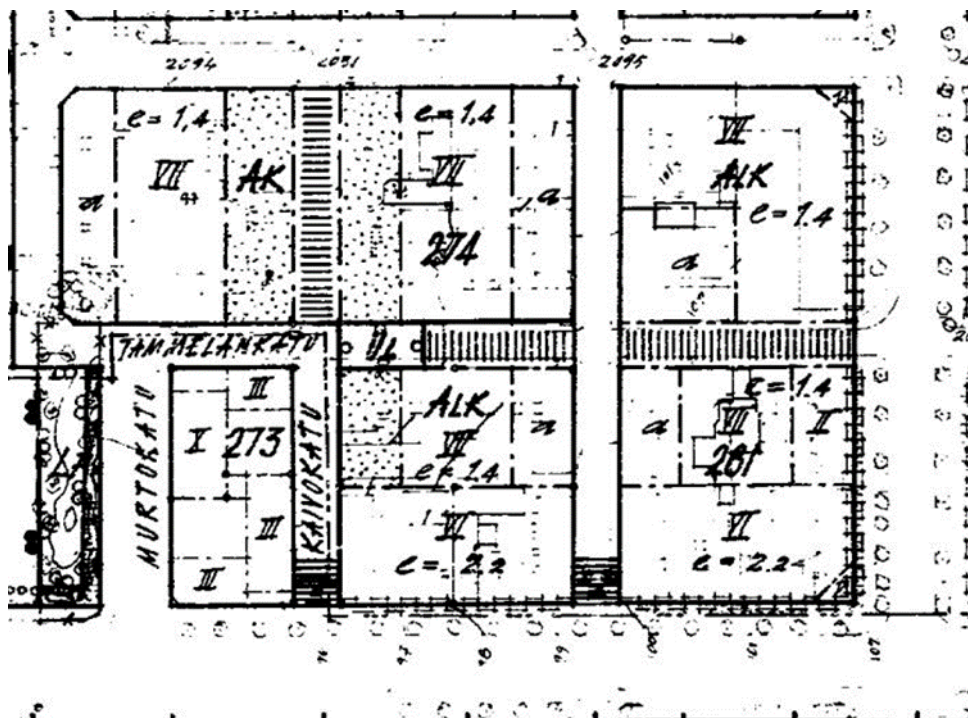
Nykyinen, vuonna 1995 hyväksytty keskustan osayleiskaava määrittelee korttelin kerrostalovaltaiseksi asuntoalueeksi ja keskustatoimintojen alueeksi. Sen tavoitteena on ollut kehittää keskustaa laadukkaana asuinym-

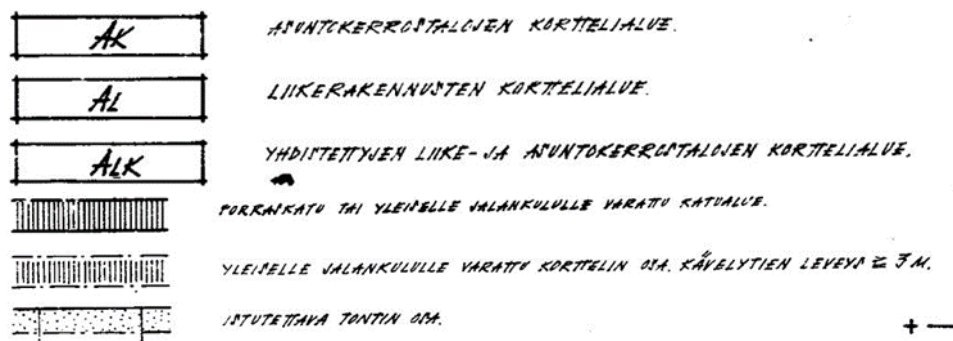
päristönä ja parantaa viihtyisyyttä ja terveellisyttä, jotka ovat yhteisöllisyyttä ja yksityisyyttäkin tukevia tavoitteita, vaikka eivät olisikaan olleet alun perin kaavan tavoitteiden taustalla.

Jo vuonna 1877 ruutuasemakaavassa näkyvät Tammelan kaupunginosasta Tammelan puistokatu ja nykyinen Väinöläkatu (entinen Tammelan itäinen ristikatu) ja vuonna 1880 Tammela on varattu työväen asuntoalueeksi. Vuoden 1887 asemakaavan mukaista puutalokorttelien Tammelaa alettiin rakentaa vasta vuonna 1890, ja 1960-luvulle asti Tammela oli pääasiassa puutalojen kaupunginosa. Vuoden 1966 asemakaava muutti Tammelan kerrostalojen kaupunginosaksi. (Tammelan yleissuunnitelma 2012, 17.)

Vuonna 1966 on hyväksytty asemakaavan muutos, jossa voidaan yhteisöllisiksi elementeiksi laskea korttelin tonttien istutettavaksi määritellyistä alueista muodostuva kokonaisuus ja vain jalankululle tarkoitettu kulkuväylä Vellamonkadulta Tammelankadulle. Sen sijaan Pinninkadun ja Tammelan puistokadun väliin jääville tonteille ei istutettavia alueita jotka muodostaisivat isomman kokonaisuuden, ole osoitettu. Kuitenkin tonttien väliin Tammelankadulle on osoitettu yleiselle jalankululle varattu katulinjaus, ja ajo Tammelan puistokadulta korttelin sisään on kielletty. Osa kerrostaloista on merkitty yhdistetyiksi liiketila- ja kerrostalokortteliksi, jolla voidaan tavoitella elävämpää kaupunkikeskustaa.

Asemakaavassa on maininta, että leikkipaikan on oltava asuinkerrostalon yhteydessä, jos asuinkerrosalaa on yli 1000 m². Leikkipaikan sijoitteluun on annettu ohjeita, mutta kyseiseen kortteliin leikkipaikkaa ei ole osoitettu. Pihojen aitaaminen kielletään tarpeettomasti, ja lausunto pihojen luontevasta yhteenliittymisestä on annettu.

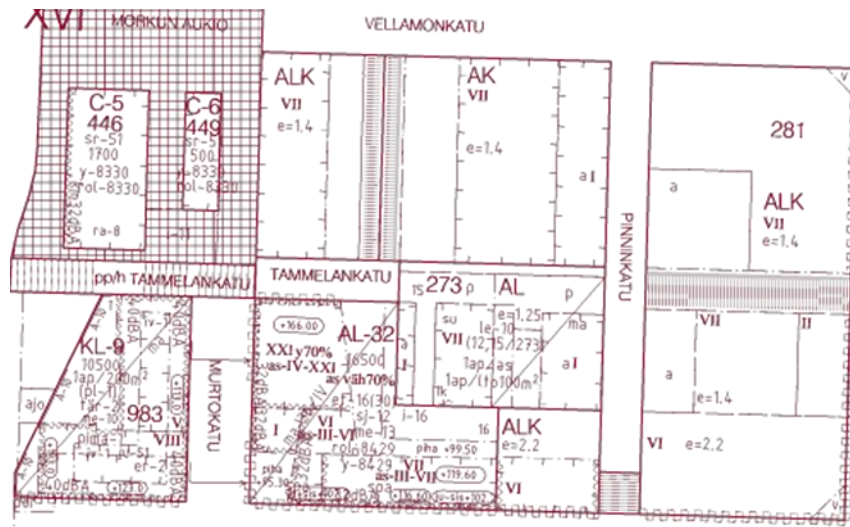




Kuva 15. Asemakaava 1965, Tammela (Tampereen kaupunki 2016)

Vaikka näyttäisi, ettei kaavassa juuri ole yhteisöllisyyden elementteihin kiinnitetty huomiota, on niitä pohdittu (vaikkei juuri termiä käyttäen) kaavamuutosselostuksessa. Selostuksessa toivottaisiin kehitystä kohti suunnitelmallisempaa yhdyskuntarakennetta. "Miljööön merkitystä asukkaiden viihtyvyyteen ei pidä aliarvioida, mutta ikävä kyllä nykyinen tonteittain rakentaminen ei lupaa hyvää". Selostuksessa selvitetään, että autopaikkoja tarvitaan alueelle lisää, mutta tavoitteena olisi säilyttää korttelien sisällä yhtenäiset, autottomat oleskelu- ja leikkilat. Tässä kyseissä korttelissa tämä ei ole täysin toteutunut. Kävely- ja ajoneuvoliikenne pyritään selostuksessa erottamaan täysin toisistaan. Yhtä kaikki, asemakaavan muutosselostuksessa on tärkeä, yhteisöllisyyteen viittaava huomio osana leikkipaikkoja koskevia määräyksiä: "lasten leikkialueeksi katsotaan kaikki asuntoihin johtavien ulko-ovien läheisyydessä olevat alueet, nurmikot, pyörätiet ja leikkipaikat " eli koko piha-alueen ajatellaan olevan leikin ja pelin käytettävissä.

Nykyinen asemakaava on asuinkortteleiden osalta edelleen hyvin samankaltainen vuoden 1965 kanssa, mutta Itsenäisyydenkadun varsi on kokenut muutoksia. Kaavaa on muutettu pieninä paloina ja esimerkiksi liiketilakortteliin (merkintä ALK) on aivan lähivuosina tehty kaavamuutoksia (Tammelan yleissuunnitelma 2012, 18). Korttelit ovat osa asuin-, liike- ja toimistorakennusten korttelialuetta. Vuoden 1965 jälkeen leikkipaikkaa on esitetty Tammelankadun ja Pinninkadun risteyskohdan läheisyyteen kevyenliikenteen väylälle, ja vuonna 2002 leikkipaikka on osoitettu kaavamuutoksessa korttelin 273 autokatoksen päälle. Leikkipaikkaa ei korttelissa ole toteutettu.



Kuva 16. Ajantasa-asemakaava (Tampereen kaupunki 2016)

Tampereen kaupunginvaltuusto on hyväksynyt rakennusjärjestyksen 18.8.2014 ja se on tullut voimaan 1.10.2014. Piha-alueen rakentamiseen rakennusjärjestys ohjeistaa valaistuksen, suunnittelun ja korkeusasemien osalta. Piha-alueet tulee suunnitella käyttötarkoitustaan vastaaviksi, terveellisiksi ja turvalliseksi ja niiden tulee liittyä luontevasti ympäröivään maisemaan. Aidoista ja istutuksista on oma pykälänsä, ja lisäksi lisätietoja ohjataan tarkistamaan rakennustapaohjeista. Lisäksi rakennusjärjestyksessä on määräyksiä tukimuureista, pengerryksistä, tontin liikennejärjestelyistä ja pelastustiestä. Hälytysajoneuvoilla tulee päästä riittävän lähelle rakennuksia ja pelastustien tulee olla vähintään 3,5 metriä leveä.

8.2 Nykytila

Korttelin lähiympäristössä löytyy kolme aukiota tai toria: Tammelan tori, Tullintori ja rakentuva Morkun aukio rautatien vieressä. Kaupungin keskustassa on useita, isoja leikkipaikkoja. Lähin leikkipaikka on Tammelan torilla (noin 150 metriä). Puistoista, joissa on myös leikki- ja liikuntapaikkoja, Osmonpuisto, Sorsapuisto, Liisanpuisto ja Koskipuisto ovat lähinnä. Nämä leikkipaikat ovat hyvin varusteltuja, ja niiden läheisyydessä on myös lähiliikuntapaikkoja. Kaupin virkistysalue on lähin laaja viher- ja virkistysalue. Tammelan stadionille on matkaa noin 300 metriä. Korttelissa ja sen lähiympäristössä on useita ravintoloita, kauppoja ja joitakin erikoisliikkeitä.

8.2.1 Liikenne

Korttelin eteläosassa on yksi Tampereen keskustan pääväylistä, Itsenäisyydenkatu. Voimakkaasti liikennöity katu aiheuttaa melua, pölyä ja estevai-
kutusta Tullintorin ja alueen palvelujen suuntaan. Myös Tammelan puisto-
katu korttelin itäpuolella on vilkkaasti liikennöity. Tulevaisuudessa myös
Vellamonkadun liikenne rautatien suunnasta itään lisääntyy.

Toisaalta Itsenäisyydenkatu on joukkoliikennepainotteinen katu, ja Tam-
melan puistokatu on uudessa yleiskaavassa joukkoliikenteen tavoiterunko-
linjastoa, jolloin korttelin yhteydet kaupungin muihin osiin ovat erinomai-
set, alue on vilkas ja houkutteleva sen osalta. Tuleva raitiotielinja parantaa
entisestään alueen julkisen liikenteen tarjontaa ja muuttaa alueen katuku-
vaa.

8.2.2 Melu

Tampereen kaupungin meluselvitys on tehty vuonna 2012. Suunniteltavan
korttelialueen ympäristössä melua aiheuttavat eniten rautatie ja Itsenäi-
syydenkadun vilkas liikenne. Korttelin sisällä olevat pihat ovat kuitenkin ns.
”hiljaisia alueita” ja arvot pysyvät 45-55 dB välillä. Rakennusten kerroskor-
keuden korottaminen täydennysrakentamalla lisää meluntorjuntavaiku-
tusta sisäpihalle.

8.2.3 Kansipiha

Pysäköintipaikkojen sijoittamista pihakannen alle täydennysrakentamisen
yhteydessä on esitetty. Pihakansi ratkaisussa joudutaan kiinnittämään eri-
tyistä huomioita kannen pinnan vedenohjaukseen. Jos pelastustie on sijoit-
tettu pihakannelle, on kannen kantavuus 40 tonnia, muutoin 2,5 tonnia.
Kantavuus tulee huomioida piharakenteiden sijoittelussa. Kansipihojen
kasvivalintojen tulee olla varmoja menestyviä kasveja, koska kansipihat
ovat kuivia ja talvella kylmiä kasvupaikkoja, ja kasvualustojen tiivistymis-
ongelmia esiintyy enemmän kuin tavallisilla kasvupaikoilla (Autere 2015).

8.2.4 Valo

Tällä hetkellä korttelin keskiosat ovat suhteellisen valoisia, ja varjostusta
on talojen välittömässä läheisyydessä. Täydennysrakentaminen tulee vai-
kuttamaan kortteliin valo-olosuhteisiin varjostavasti ja tässä vaihtoeh-
dossa täydennysrakentamisena esitetty tornitalo varjostaa eniten pihan
koilliskulmaa. Myös pihan kaakkoiskulmasta tulee täydennysrakentamisen
toteutuessa varjoisa. (B&M Arkkitehdit 2016.)

8.3 Osallistaminen

Korttelien taloyhtiöiden edustajat osallistuivat useisiin korttelityöpajoihin korttelisuunnitelmien laadinnan osalta. Tammelan kaupunginosassa on lisäksi järjestetty erilaisia luentoja ja tapahtumia alueen kehittämiseen liittyen. Asukkaille on myös toteutettu asukaskysely.

Pihojen osalta viimeisimmässä korttelityöpajassa pyrittiin kartoittamaan asunto-osakeyhtiöiden edustajien osalta mitä piha-alueelta toivottaisiin kyselytutkimuksen lisäksi. Korttelityöpajassa oli nähtävillä ideakuvia, joissa esiintyi leikkiä, ulkopelejä, iltavalaistusta, puistojumppaa, oleskelualueita, piharakennuksia ja erilaisin materiaalein katettuja pihvoja. Osallistujia pyydettiin valitsemaan muutamia kuvia, jotka vastaavat heidän toiveitaan tai mielikuviaan laadukkaasta korttelipihasta. Osallistujia oli vähän, mutta eniten valikoitiin leikkiä osoittavia kuvia. Lisäksi valittiin kivipintaisen piha-alueen ja pelin kuvia.

Korttelityöpajan tulosten perusteella korttelialueelta puuttuva leikki- paikka on ilmeisesti suurin puute, joka korttelisuunnitelmassa tulee korjata. Lisäksi pihaan erilaisten pintamateriaalien tuominen lisäisi ulkopelien ja -liikunnan mahdollisuuksia.

8.4 Työn tulosten hyödyntäminen suunnittelussa

Korttelin lähiympäristössä on useita laadukkaita julkisia kohtaamispaikkoja ja tapahtumapaikkoja kuten Tammelan tori, Tullintori ja rakentuva Morkun aukio. Sijainti kaupungin keskustassa ja joukkoliikenteen keskittyminen korttelin reunoille takaavat alueelle liikettä ja palveluja. Paikan hengen ja korttelipihan funktion rakentamiseen voidaan hakea ajatuksia alueen historiasta työväen puutalokorttelina ja nykyisestä ympäristön avoimuudesta ja runsaslukuisten lehtipuiden tuomasta vehreydestä.

Suunnitelmassa tulisi tarkastella esteettisyyttä, joka tukisi muodollista kanssakäymistä ja viihtyisyyttä, edustuksellisuutta kaupunkiympäristössä ja virkistystä ja toimintoja asukkaille. Korttelin sijainnin vuoksi erilaiset käyttäjiä ovat asukkaiden lisäksi ohikulkijat ja elinkeinonharjoittajat.

Täydennysrakentamisen vaihtoehdossa katujen risteykseen esitetty uusi rakennus ja halkovat kadut tuovat haasteita selkeän julkisen ja yksityisen tilan rajauksille. Julkinen tila on siirtymäpiste puolijulkisen kautta yksityisiin tiloihin, ja puolijulkiset piha-alueet on mahdollista avata myös julkisiksi tiloiksi, ja pelin ja leikin on mahdollista jatkaa Shared Space -metodia hyödyntävälle kadulle koko korttelin mittakaavassa. Kadut ovat rajanneet korttelin tontit jo aiemmin, joten ihmisten liikkuminen pi-

han läheisyydessä on mahdollisuus luoda korttelin sisälle luonnollisen vilkasta kaupunkiympäristöä ja lisätä kohtaamisia. Myös piha-alueen pitkät näkymät ovat kytköksissä katujen näkymiin.

Sisääntulot ja rakennusten edustojen suojaaminen puoliavoimilla rajauksilla ja materiaalivalinnoilla havainnoi siirtymistä kohti yksityisiä asuntoja. Rajausten yhteyteen voidaan tarjota rauhallisia oleskelutiloja joissa ihmiset voivat vetäytyä ja olla suojassa ohikulkijoilta mutta tarkkailla pihan ja kadun toimintoja. Hyvin valaistut avoimet tilat, jotka ovat vapaasti käytettävissä tai muokattavissa asukkaiden käytössä kiinnostuksen ja sitoutumisen mukaan, ovat haastatteluissa esiin nousseita keinoja yhteisöllisen tilan luomiseen.

Työn tulosten perusteella korttelipihaan tulisi osoittaa risteäviä kulkureittejä, jonka varrella yhteistilat ja toiminnot sijaitsevat, ja yhteistilojen tulisi aueta yhteiselle pihalle. Pihassa olisi hyvä pyrkiä mahdollisuus peliin, liikumiseen ja leikkiin eri ikäisille ja eri taustoista tuleville.

9 POHDINTA

9.1 Johtopäätökset

Työn tarkoitus oli selvittää, millaisin keinoin elinvoimaisen kaupunkitilan tavoitetta, yhteisöllisyyttä voidaan toteuttaa suunnittelun keinoin ja silti säilyttää yksityisyys yhteisessä pihassa. Lisäksi tavoitteena oli tarjota Tamelan kaupunginosaan muutamien kortteleiden taloyhtiöille ja asukkaille ajatuksia asuinympäristön ja korttelipihaan kehittämiseen ja toteuttaa kaupungin strategioiden linjauksia. Suunnitelmakuvassa, joka on tehty Arkkitehtitoimisto B&M suunnitteleman täydennysrakentamisedotuksen pohjalta, on pyritty toteuttamaan työssä käsitellyn teorian ja haastatteluissa saatujen tietojen avulla soveltaen.

Työn tutkimusosiossa nousi esiin erilaisia tapoja luoda yhteisöllisiä ja yksityisiä ulkotiloja korttelissa, jotka olivat perinteisiä tai muutenkin hyvässä suunnittelutyössä huomioitavia asioita. Suunnittelijoilla oli yhtenevä näkemys hyvästä yhteistyöstä, vaikkei yhteisöllisyyttä pidetty kovin konkreettisenä suunnitelmien tavoitteena, joten mahdollisuuksia tavoitteiden läpiviemiseen koko suunnitteluketjun läpi on mahdollista. Tavoitteet tai keinot eivät olleet ristiriitaisia, mutta toisaalta tavoitteena yhteisöllisyys ei ollut konkreettinen.

Hyvän yhteisöllisen tilan luomisessa tavoitellaan tilan monipuolista käyttöä ja yksityisyyttä suojataan selkeillä rajoilla. Viihtyisässä ja turvallisessa

pihassa on siisti ympäristö, hyvä valaistus, muita käyttäjiä ja riittävästi näkemää. Yksityisyyden vaatimuksiin suunnittelija törmää silloin kun siinä on puutteita, tai sitä häiritään. Yhteisten tilojen käytön tai toiminnan vähyys voi myös johtua riittävän yksityisyyden puutteesta, mutta myös kohderyhmälle väärin osoitetusta toiminnasta tai huonosta laadusta ja ylläpidosta.

Työn tulokset vahvistavat ajatusta suunnittelutyöstä tasapainoiluna. Tilaan sovitellaan erilaisia tavoitteita, taloudellisuutta ja monimuotoisuutta eivätkä hienous tai taiteellisuus olleet ensimmäisiä viihtyisän, muokattavan ja käyttäjälähtöisen tilan määreitä, vaikka teoriassa esteettisyyttä vaaditaan nostettavaksi yhtä tärkeäksi elementiksi, ja se on myös tärkeä viihtyisän tilan osa-alue.

Osallistamiskeinojen monipuolisempi käyttö parantaisi suunnitelmien vastaavuutta käyttäjille. Jos tila muodostuu lopullisesti vasta vuorovaikutuksessa ja ihmisten käytössä ja tilan julkinen, puolijulkinen tai yksityinen luonne vaikuttaa ihmisten käyttäytymiseen, tulisi ihmisten liikkumista ja mielikuvia paikoista ja tiloista kartoittaa esimerkiksi työssä mainitun PehmoGIS –järjestelmän avulla laajasti suunnittelutyön pohjaksi. Yhteinen, osallistava suunnittelu voi törmätä suunnittelijan näkemykseen omasta roolistaan, tai siihen ettei kaikkien osallistuvien tietämys reunaehdoista ole yhtä kattavaa tai riittävästi informoitua. Myös osallistujien halukkuus on vaikeasti etukäteen arvioitavissa.

Työstä saadut keinot luoda yhteisöllistä ja yksityistä tilaa ovat konkreettisia ja hyödynnettäviä suunnittelijoille, vaikka haastattelujen otanta oli pieni. Suurempia johtopäätöksiä suomalaisesta kaupunkisuunnittelusta ja sen työskentelystä työn perusteella ei voida tehdä.

9.2 Lopuksi

Kaupunkien maankäytön ja julkisten tilojen suunnitteluun käytetään aikaa ja resursseja. Asuinympäristöt ja asuinalueiden pihat voidaan nähdä osana laadukasta kaupunkiympäristöä ja tukevan kaupungin kehitystä. Onnistunut puolijulkinen korttelipiha voi olla osa kaupungin viheralueiden ketjua koska se on myös ohikulkijoiden katseltavissa. Viihtyisä, elävä tai yhteisöllinen korttelipiha, jossa asukkaat ovat tyytyväisiä yksityisyyteensä, tarjoaa asukkailla laadukkaan elinympäristön, harrastus- ja virkistätymismahdollisuuksia sekä mahdollisuuksia sosiaalisten suhteiden luontiin ja ylläpitoon jotka luovat turvaa ja voivat parantaa elämänlaatua. Kaupunkitilassa se parantaa alueen edustuksellisuutta, viherpalveluja ja voi monipuolistaa viherrakennetta. Korttelipiha, joka täyttää tarpeensa esteettisesti, takaa yhteisöllistä, toimintaa ja yksityisyyttä, nostaa alueen imagoa, arvostusta ja kenties arvonnousua, minkä avulla alue voi olla houkutteleva palveluille, kaupallisille ja muille yksityisille toimijoille.

Jos yhteisöllisyys tavoitteena säilyy kaupunkiympäristössä, tulisi sosiaalisen ympäristön tarkastelu nostaa kaupungin muun verkostorakenteen, liikenteen, viherverkon ja palveluiden rinnalle. Yhteisöllisten tilojen suunnittelussa voisi käyttää samoja periaatteita kuin viherrakenteen suunnittelussa: monikäyttöisyyttä, kytkeytyneisyyttä, integraatiota, vuorovaikutteista ja osallistavaa suunnitteluprosessia ja pitkän aikavälin strategiaa. Silloin tilojen toimintojen ja käyttötarkoituksen yhdistämistä, suhteiden arviointia, fyysisiä ja toiminnallisia yhteyksiä toisiinsa ja muuhun kaupunkirakenteeseen olisi helpompi tarkastella ja tavoitella pitkän aika välin hyötyjä ja kestävää kaupunkikehitystä. Näin yhteisöllisyyden tavoite ja sen mahdollistaminen alkaisi konkreettisesti suunnitteluprosessin alkuvaiheissa, eli yleiskaavassa ja olisi mahdollista toteuttaa myös yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa ja yhteisöllisyys eri mittakaavoissa toteutuisi ja osallisten tarpeet tulisivat osaksi suunnitelmaa. Kaavat toteuttaisivat rakenteen tarkastelua kaupungin ja kaupunginosan mittakaavassa, kun yleissuunnittelu ja toteutus- ja pihasuunnittelu voisivat tarkastella pihan tai yksittäisen puiston antamia sosiaalisia palveluja.

Yhteisöllistä ympäristöä voisi konkretisoida muutoinkin palvelunäkökulmasta - mitä palvelua se ympäröiville asukkaille tuottaa verrattuna johonkin muuhun? Elämys- ja virkistyspalveluja, terveyspalveluja ja fyysistä hyvinvointia tai täydentääkö se asumisen palvelua? Suunnitteluun voitaisiin kehittää lisää uusia keinoja ja yhteistyötä tämänkaltaisten tilojen luomiseen olemassa olevien, tässä työssä esitettyjen keinojen rinnalle.

Myöskään yksityisyyttä ei tiivistyvässä kaupunkirakenteessa tulisi jättää huomioimatta. Kaupunkilaisuus itsessään tarjoaa yksityisyyttä, kun olet osa suurempaa joukkoa, mutta et erityisesti kukaan. Sitä pidetään yhteisöllisyyden vastakohtana, mutta hyödynnettynä yhteisölliset tilat ja yksityiset tilat voivat täydentää toisiaan. Yksityisyyden eri asteiden ja sen hyödyn ja merkityksen tunnistamista hyvinvoinnille ei tulisi unohtaa kaupunkisuunnittelussa. Kenties osa aukiomaisista julkisista tiloista on jäänyt vähälle käytölle juuri yksityisyyden laiminlyönnin vuoksi.

LÄHTEET

Andersson H. (2009). Kaupungin julkisen tilan globaali ulottuvuus. Teoksessa S. Rindell, P. Kymäläinen, T. Nyysönen (toim.) *Julkisen tilan poetiikka? Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media ja virtuaalituloissa*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 41-59.

Aro J. (2011). Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino.

Arola T. (2002). *Vuorovaikutteinen kaavoitus ja kuntalaisten vaikuttaminen. Kansalaisyhteiskunnan, suunnittelu ja päätöksenteon kohtaaminen maankäytön suunnittelussa*. Helsinki: Suomen kuntaliitto, 35-60.

Autere J. (2015). Kansipiha vaativa suunnittelu- ja rakennuskohde. *Viherympäristö* 5, 14-16.

Bell, S. (2004). *Elements of visual design in the landscape*. New York: Routledge.

Bestetti E. (2016). *Yhteissuunnittelu käytännössä. Tapaus Stadin aikapanikin verkkopalvelun ideointi*. Opinnäytetyö. Viestinnän koulutusohjelma. Helsinki. Metropolia ammattikorkeakoulu.

B&M Arkkitehdit (2016). Korttelisuunnitelma "Pinnin pihat". Tammela, korttelit 273 (osa), 281 ja 282.

Bäcklund P., Häkli J. & Schulman H. (toim.) (2002) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki : Gaudeamus.

Bäcklund P., Häkli J. & Schulman H. (2002) Osallisuuden jäljillä. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli, H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osaajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki : Gaudeamus, 7-17.

Cairns W. (2008) The safety of danger. How to live dangerously. Haettu 25.11.2016 osoitteesta <http://www.hamilton-baillie.co.uk/files/publications/29-1.pdf>

Dee, C. (2001). *Form and fabric in landscape architecture. A visual introduction*. New York: Spon Press.

Dempsey N., Smith H., Burton M. (2014). Place-keeping. Open space management in practice. Viitattu 12.11.2016. Saatavissa E-brary tietokannasta: <http://site.ebrary.com.ezproxy.hamk.fi/lib/hamk/detail.action?docID=10850798>

Gehl, J. (1996). *Life between buildings*. Skive: Arkitektens forlag.

Haila A. (2002). Suunnittelu ja kaupunkirakentaminen Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus 92-109.

Hall, E.T. (1966) *The hidden dimension* New York: Anchor books. Doubleday.

Hamilton-Baillie B. (2008) Towards Shared Space. Urban design international. Special Issue: An international review of liveable street thinking and practice. Haettu 25.11.2016 osoitteesta <http://www.hamilton-baillie.co.uk/files/publications/30-1.pdf>

Helsingin kaupunki. Rakennusvalvontavirasto. (2016). Töölön korttelipihojen korjaustapaohjeet. Haettu 11.11.2016 osoitteesta <http://www.hel.fi/www/helsinki/fi/asuminen-ja-ymparisto/rakentaminen/uudisrakentaminen/alueelliset-suunnittelu>

Hirsijärvi S. & Hurme H. (2001). *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.

Horelli L. & Kukkonen H. (2002) Osallistuminen, ympäristö, vuoropuhelu. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus, 243-259.

Häkli J. (2002). Kansalaisosallistuminen ja kaupunkisuunnittelun tiedonpolitiikka. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman H. (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus 110-124.

Jalkanen R., Kajaste T., Kauppinen T. & Pakkala P. (1990). *Asuinalue-suunnittelu*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Junttila U-K. (1995). *Kaupunkiympäristön suunnittelu*. Helsinki: Rakennustieto

Juntto A. (toim.) (2010). *Asumisen unelmat ja arki. Suomalainen asuminen muutoksessa. / Lopuksi parempaa asumista asukkaan ehdoilla*. Helsinki: Gaudeamus

Järjestyslaki 2003/612. Haettu 22.9.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030612>

Järvinen A., Lappalainen L. & Tikka K. (2015). *Helsingin sisäpihat kertovat. Kaupunkihistoriaa ja nykypäivää pihan puolelta*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Kangaspunta S. (2011). Traditionaalista yhteisöstä verkkoyhteisyyteen. Teoksessa S.Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 15-34.

Katu 2002. (2002) *Katusuunnittelun ja –rakentamisen ohjeet*. Helsinki: Suomen kuntatekniikan yhdistys

Kettunen P. (2002). Miksi osallistumisesta puhutaan? Osallistumisen kehittäminen suomalaisissa kunnissa. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus 18-35

Kopomaa T. (1997). *Tori-marginaali-haastava kaupunki. Tilatapauksia julkisten ulkotilojen käytöstä ja reunimmaisista käytännöistä*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 670

Kyttä M., Puustinen S., Hirvonen J., Broberg A. & Lehtonen H. (2008). Turvallinen asuinalue. Tampereen Muotiala suunnitelmissa ja kokemuksissa. Espoo. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja. Haettu 18.10.2016. osoitteesta <http://lib.tkk.fi/Reports/2008/isbn9789512294197.pdf> ja <https://aaltodoc.aalto.fi/handle/123456789/888>

Lampinen S. (2015). *Tässä tie, missä kaupunki? Liikennesuunnittelu ja yhdyskuntarakenteen hajautuminen*. Väitöskirja. Tampere: Tampereen yliopisto. Haettu 19.10.2016 osoitteesta <http://tampub.uta.fi/handle/10024/97965>

Lapintie K., (2002). Tarinoita takapihalta. Asukkaan ja asiantuntijan kohtaamisesta. Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) (2002) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki: Gaudeamus 158-179.

Lehtonen P. (2011). Kylä kaupungissa. Yhteisö kansalaisvaikuttamisen välineenä. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) *Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen*. Tampere: Tampereen yliopistopaino, 197-229.

Lähteenoksa M. (2008). *Viisas arki. Opas yhteisöllisyyteen*. Keuruu: Ota-van kirjapaino.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 1999/132. Haettu 19.10.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990132>

Malmber L. (2016). Kaavasta valittava ajaa usein omaa etuaan. *Helsingin Sanomat*. 29.7.2016 A16-A17.

- Madanipour A. (2003). *Public and private spaces of the city*. New York: Routledge
- Mattson R-M. (2009). *Shared Space-suunnittelumetodin soveltaminen ja käyttömahdollisuudet Suomessa*. Diplomityö. Rakennustekniikan koulutusohjelma. Tampereen teknillinen yliopisto.
- Mansikka, M. (2006). *Pihoja ihmisille. Kivikorttelien vihreät keitaat*. Helsinki: Multikustannus Oy.
- Mero P. & Sjöstedt T. (2015) Yhteisöllisyys ruokkii uusia toimintatapoja. Sitra. Haettu 21.9.2016. osoitteesta <http://www.sitra.fi/yhteiskunta/yhteisollisyys>
- Mäntysalo R.& Nyman K. (2002). Osallisuus laboratorio. Kokemuksia vuorovaikutteisen maankäytön suunnittelun koulutusprojekteissa Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki : Gaudeamus. 260-279
- Mäenpää P. (2005). *Narkissos kaupungissa*. Helsinki: Tammi
- Moisala A. (2013). Osallistamisen metelmät – tiedonkeruuta ja yhdessä suunnittelua. Haettu 23.1.2016 osoitteesta http://www.ays.fi/versus/pdf/versus_4_2.pdf
- Niemi T. (2011). *Shared Space –kadun suunnittelu kaupunkikeskustaan. Esimerkinä Jyväskylän kauppakatu*. Opinnäytetyö. Rakennustekniikan koulutusohjelma. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Pakarinen T. (2002). Osallistumisen taustalla olevat ajatusmallit ja osallistumisen tulevaisuus Teoksessa P. Bäcklund, J. Häkli & H. Schulman (toim.) *Osalliset ja osajat. Kansalaiset kaupungin suunnittelussa*. Helsinki : Gaudeamus, 75-91.
- Palo N. (2016). Pyöräilyliikennekoulutus 23.9.2016 Helsinki. Katsottavissa <http://www.slideshare.net/PyoraliiikenneHelsingissa/presentations>
- Project for public spaces organization. (1999). Placemaking. What if we built our cities around places? Haettu 1.12.2016 osoitteesta <http://www.pps.org/wp-content/uploads/2016/10/Oct-2016-placemaking-booklet.pdf>
- Rakennustieto. (2010) *InfraRYL 2010. Infrarakentamisen yleiset laatuvaatimukset. Osa 1 Väylät ja alueet*. Helsinki: Rakennustieto.
- Rakennustieto. RT-kortisto. (2016) Haettu 7.10.2016 osoitteesta <https://www.rakennustieto.fi/index/tuotteet/rt/sisältö.html> 7.10.2016

Rindell S., Kymäläinen P. & Nyysönen T. (toim.) (2009). *Julkisen tilan poeetiikkaa? Tieteidenvälisiä otteita vallasta kaupunki-, media ja virtuaaliloissa*. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy

Räikkä, J. (2007). *Yksityisyyden filosofia*. Vantaa: WSOY

Saarikangas, K. (2006). *Eleyt tilat ja sukupuoli*. Helsinki: Suomalainen Kirjallisuuden Seura

Strandell, A. (1999). *Ympäristöministeriö. Asukasbarometri 1998. Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä*. Vantaa: Sinari Oy

Strandell, A. (2005). *Ympäristöministeriö. Asukasbarometri 2004. Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä*. Vantaa: Sinari Oy

Strandell, A. (2011) *Ympäristöministeriö. Asukasbarometri 2010*. Haettu 2.10.2016 osoitteesta <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/37042>

Suomen perustuslaki 1999/731. Haettu 1.11.2016 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Syrjänen O. (2005). *Osallistuminen, vuorovaikutus, muutoksenhaku kaavoituksessa*. Helsinki: Rakennustieto Oy

Tampereen kaupunki. Asuminen ja ympäristö. Kaavoitus. Kaavoituksen tasot. (2016). Haettu 26.10.2016 osoitteesta <http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/kaavoituksen-tasot.html>

Tampereen kaupunki. Keskustan osayleiskaava 1995. (2016) Haettu 25.9.2016 osoitteesta <http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/kaavoitus/yleiskaavoitus/voimassa-olevat-yleiskaavat/keskustanosayleiskaava.html>

Tampereen kaupunki. Lait ja ohjeet. Rakennusjärjestys.(2016) Haettu 26.10.2016 osoitteesta <http://www.tampere.fi/asuminen-ja-ymparisto/rakentaminen/rakennusvalvonta/laitjaohjeet.html>

Tampereen kaupunki. Tammelan yleissuunnitelma 2012. (2016).Haettu 1.12.2016 osoitteesta http://www.tampere.fi/liitteet/t/aBJgABTYy/Tammelan_yleissuunnitelma_Kh_2012_raportti.pdf

Tyréns. (2007). *Trafiksäkerhet vid Shared Space. Vägverket*. Haettu 10.10.2016 osoitteesta <http://www.trafikverket.se/contentassets/1149002e149244faa123f5b8a009ea03/trafiksakerhet-vid-shared-space.pdf>

Viherympäristöliitto. (2014). *Viheralueiden hoito VHT ' 14. Hoidon laatuvaatimukset*. Helsinki: Viherympäristöliitto ry. Julkaisu 55.

Ylitalo-Kallio P. (2012). Osallistava suunnittelu. Haettu 23.1.2017 osoitteesta https://wiki.metropolia.fi/download/.../ITIMS%#_kirjoitelma_PD_paiviyk.pdf

Ympäristöministeriö. Maankäyttö ja rakentaminen. Maankäytön suunnittelun ohjaus (2016) Haettu 26.10.2016 osoitteesta http://www.ym.fi/fi-fi/maankaytto_ja_rakentaminen/maankayton_suunnittelun_ohjaus

HAASTATTELUT

Kärki T. 2016. Maisema-arkkitehti. WSP Finland. Tiedonanto 10.10.2016

TEEMAHAASTATTELURUNKO

KÄSITTEET

Yhteisöllisyys: Yksilöiden tunne yhteenkuuluvuudesta, yhteinen toiminta, sosiaaliset suhteet

Yksityisyys: Henkilön oikeus suojautua ulkopuolisilta ja heidän puuttumiseltaan henkilökohtaisuuksiin

- Mikä mielestäsi luo yhteisöllisyyttä? Tila, toiminta, aktiiviset ihmiset vai monet asiat yhdessä?
- Mikä mielestäsi antaa yksityisyyttä?
- Ovatko käsitteet tulleet työssäsi tutuksi?
- Jos ovat, millä tavalla ja missä vaiheessa työprosessia? Projektiesimerkkejä

SUUNNITTELU

- Minkälaiset tavoitteet sinulla on suunnittelutyölle?
- Minkälaisia mielestäsi konkreettisesti ovat
 - a) yksityinen kaupunki/kortteli/katu ym. tila
 - b) yhteisöllinen kaupunki/kortteli/katu ym. tila
 - ➔ Ovatko ne aluerajauksia?
 - ➔ Toimintoja? Varusteita, kalusteita?
 - ➔ Liikkumisen järjestelyä?
- Näetkö että jotkin suunnittelun tai ympäristön elementit tukevat yhteisöllisyyttä tai yksityisyyttä huomaamatta?
- Kuinka tarkasti sinun työssäsi on olennaista / riittävää osoittaa yhteisöllisiä tiloja ja alueita, sekä yksityisiä tiloja ja alueita?
 - ➔ Riittääkö mielestäsi suuntaa antava viittaus/merkintä tilan käytöstä?
 - ➔ Vai tarkka määritelmä minkälaista toimintaa tilassa on tarkoitus tapahtua?
 - ➔ Tarvitaanko maininta suunnitelmaselostukseen?
- Koetko että käsitteet ovat suunnittelutyössä tavoittelun arvoisia?
- Kuinka yhteisöllinen ja yksityinen tila mielestäsi vuorottelevat suunnittelutyössäsi? Mitä niiden väliin jää tai tulisi jäädä karttatasolla?
- Onko yhteisöllisyyden ja yksityisyyden yhdistäminen vaikeaa tai haasteellista? Mahtuvatko ne samaan kortteliin?
- Onko yhteisöllisyyden tai yksityisyyden käsitteissä ongelmia suunnittelutyön kannalta?

SUUNNITTELUN ERI VAIHEET

- Mitkä ovat oman suunnitteluvaiheesi haasteet?

- Koetko, että yhteisöllisyyttä ja yksityisyyttä voidaan suunnitella paremmin jossain toisessa suunnitteluvaiheessa (**yleiskaava-asemakaava-yleissuunnittelu-toteutussuunnittelu**)? Jos voi niin millä tasolla, missä vaiheessa?
- Käyvätkö eri suunnitteluvaiheiden suunnittelijat mielestäsi riittävästi vuoropuhelua?
- Oletko käynyt keskustelua yhteisöllisyydestä ja yksityisyydestä muiden suunnittelijoiden kanssa?
- Onko yhteisöllisyydestä ja yksityisyydestä ollut vuoropuhelua kaupunkilaisen/asukkaiden kanssa esimerkiksi asukastilaisuuksissa, tai kaavapalautteiden muodossa? Onko kaupunkilaisilla ollut kanssasi eriäviä käsityksiä siitä, mikä luo yhteisöllisyyttä tai yksityisyyttä tai mikä on yhteisöllistä/ yksityistä kaupunkitiilaa?

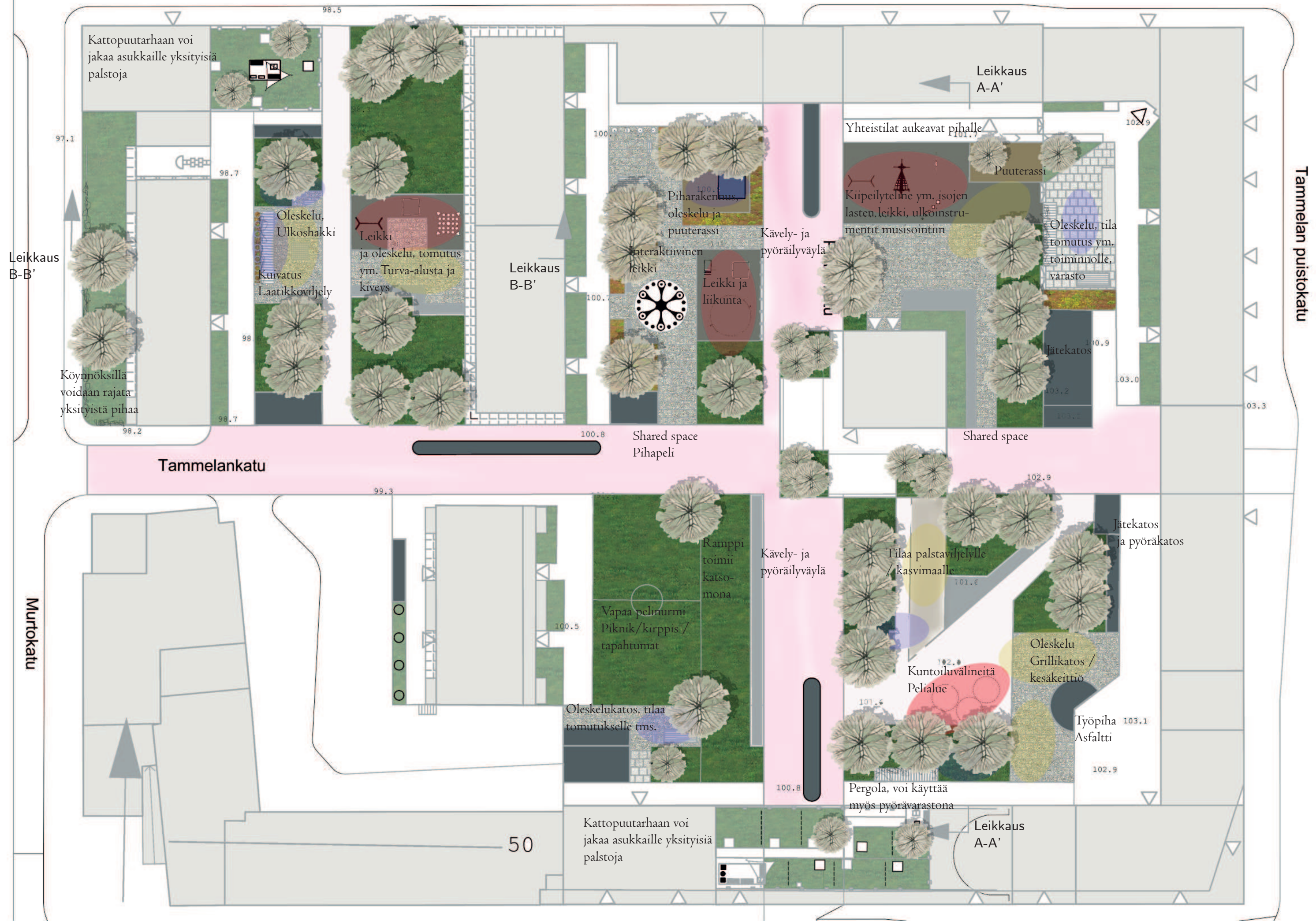
LOPUKSI

- Kehitettävää suunnittelijoiden välisessä yhteistyössä (erityisesti yhteisöllisyyden ja yksityisyyden luomisen osalta)?
- Koetko että työssäsi kykenet suunnittelemaan yhteisöllisiä tai yksityisiä tiloja, vai annatko vain mahdollisuuden ja loppu on kiinni muista?
- Mikä muu mielestäsi vaikuttaa yhteisöllisyyden tai yksityisyyden syntyyn?
- Millaista kehitettävää suunnittelutyössä / prosessissa mielestäsi on?

KORTTELIPIHA

KORTTELIPIIHA 1:500

Vellamonkatu



Tammelankatu

Murtokatu

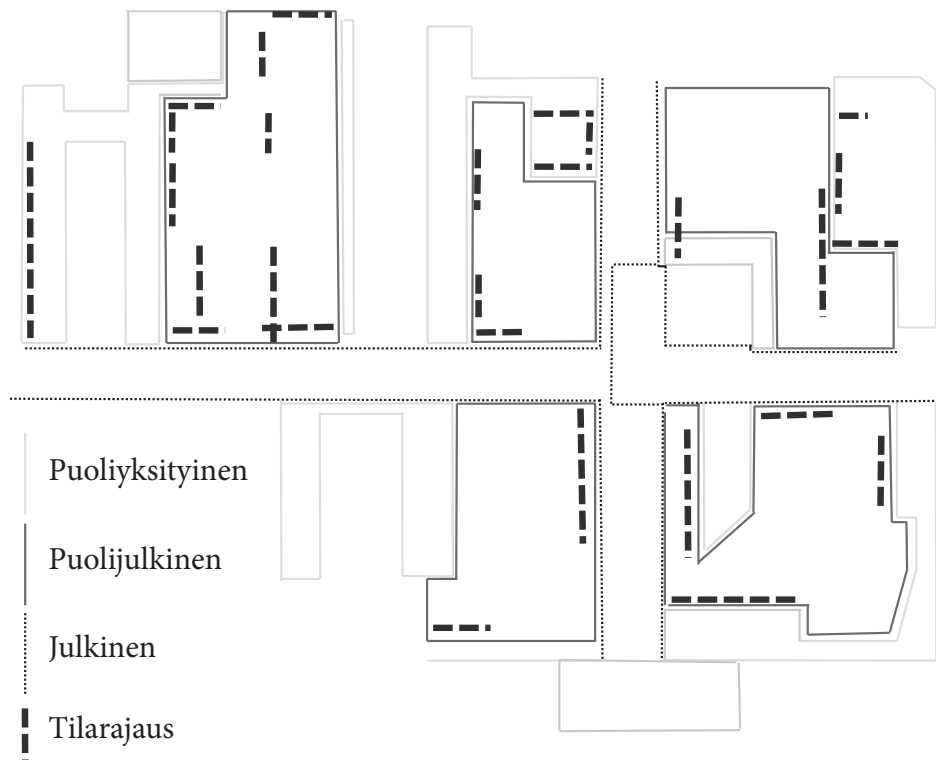
Tammelan puistokatu

50

Leikkaus A-A'

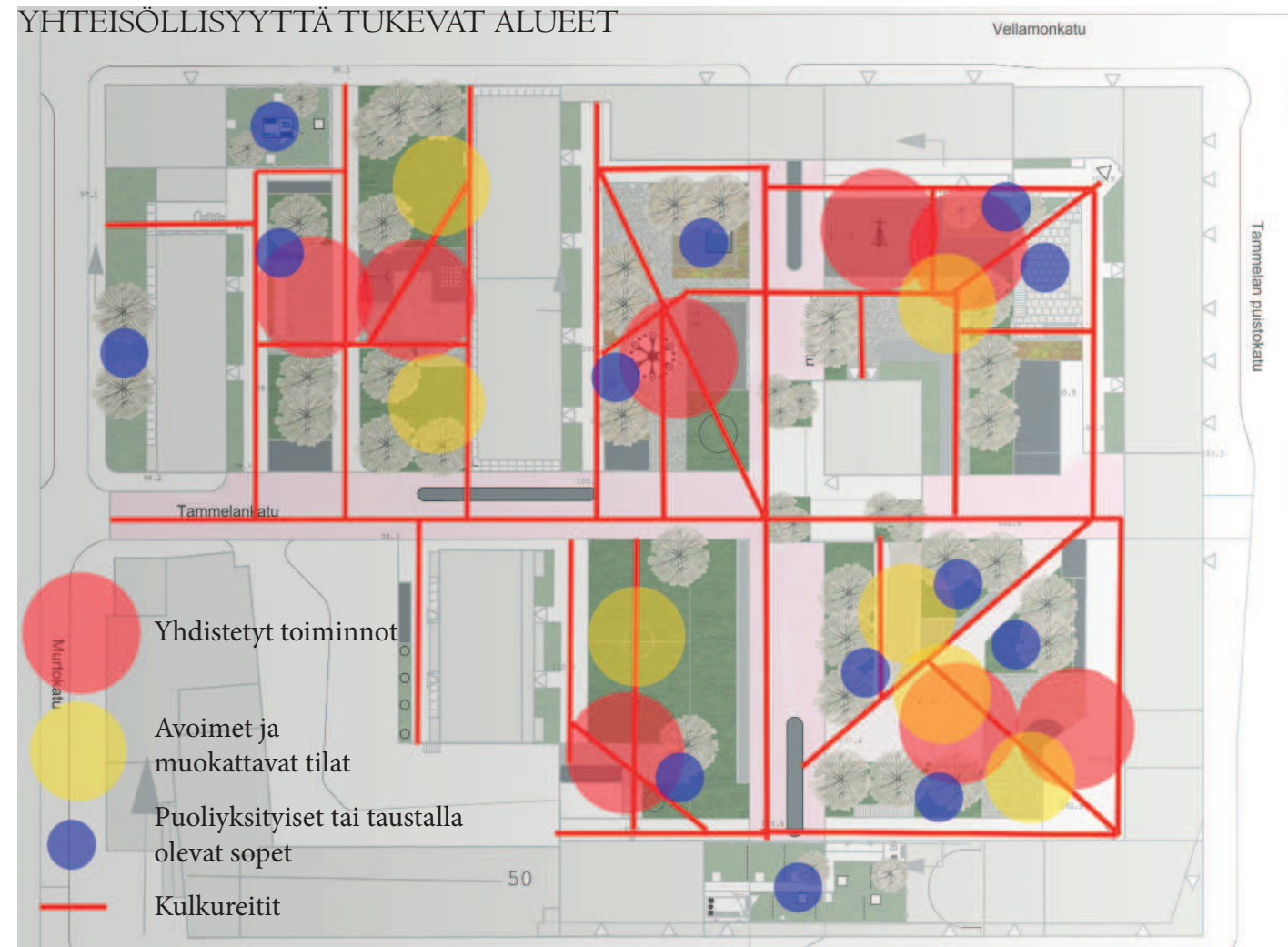
TEEMAKARTTA

KORTTELPIIHAN JULKISET, PUOLIJULKISET JA PUOLIIKSITYISET ALUEET



TEEMAKARTTA

YHTEISÖLLISYYTTÄ TUKEVAT ALUEET



TEEMAT

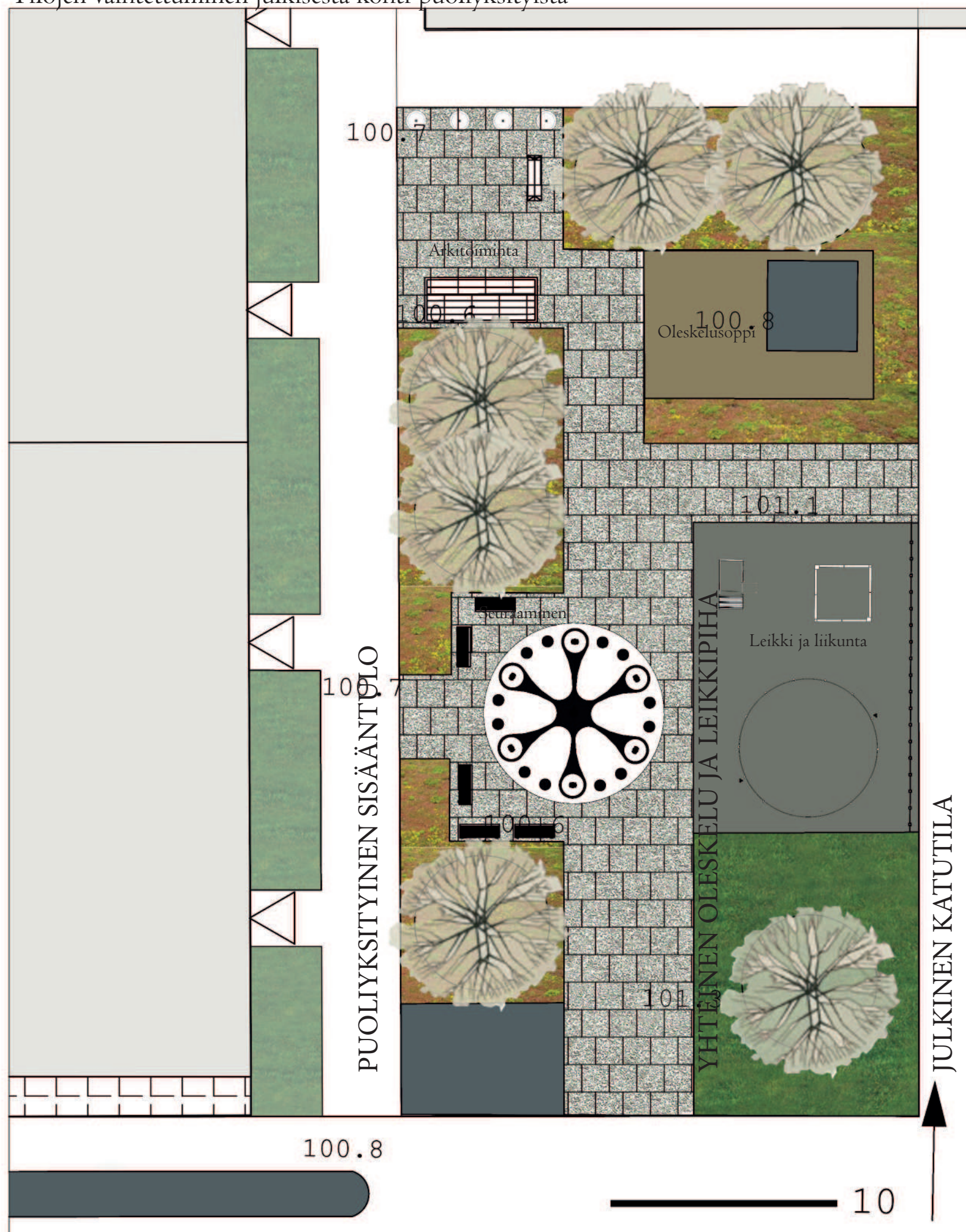
Pinnin pihojen korttelipihaissa tarkasteltiin yhteisöllistä yksityisyyttä tukevaa asuinympäristöä pihasuunnittelun keinoin. Kaupunginosan korttelipihaat ovat myös osa kaupungin keskustaympäristöä ja limittyvät julkiseen tilaan.

Julkinen kadut risteävät korttelipihaissa, mutta myös yhdistävät tontit toisiinsa. Toiminta voi jatkua kadun yli. Sisääntulot on rauhoitettu asukkaiden omaksi alueeksi, kuitenkin niin että niistä näkee piha-alueelle ja pihojen keskiosiin on suunnattu yhteisiä toiminta- ja oleskelualueita jotka on mahdollista halutessaan avata julkisemmaksi. Pihoja on rajattu julkisesta katutilasta puoliavoimesti puilla ja istutuksilla. Lisäksi yksityisempää aluetta edustavat kattopuutarhat. Näkymät läpi piha-alueiden, jotka suuntautuvat yksityisestä tilasta kohti julkista ja materiaalimuutokset auttavat tilan julkisuuden hahmottamisessa.

Teorian ja haastattelujen tulosten mukaisesti pihaan on pyritty järjestämään toisiaan risteäviä kulkureittejä, jotka kulkevat toiminta- ja oleskelualueiden vierestä tai läpi. Toimintoja, kuten arkisia toimintoja, kuivatusta tai tomutusta ja leikkiä on pyritty osoittamaan lähelle toisiaan ja yhteistilojen yhteyteen. Avoimet muokattavat piha-alueet, joihin voi halutessaan perustaa esimerkiksi kasvimaan tai petanque-kentän, ja rauhalliset oleskelusopet ovat myös opinnäytetyössä esiin nostettuja yhteisöllisen ulkotilan elementtejä.

NÄKYMÄKUVA PIHALTA KOHTI PINNINKATUA





MATERIAALIT

Korttelipihaan ehdotetaan eri pinta-materiaaleja: betonikiveä, nurmikiveä, asfalttia, kivituhkaa tai soraa, nurmea ja turva-alustoja. Asfalttia voi käyttää monenlaiseen pelaamiseen ja leikkikuvioiden pohjana, mutta sen lisäksi pihoille tulee osoittaa läpäisevämpiä pintamateriaaleja. Kansipihoille istutetaan kansipihoilla menestyviä kasveja istutuslaatikoihin tai kantaviin kasvualustoihin yhtenäisiksi alueiksi. Puut sijoitetaan mahdollisuuksien mukaan kansirakenteiden tukipylväiden päälle. Pihan avoimuutta vaalitaan lehtipuilla, ja pensasistutuksissa käytetään ikivihreitä havuja ja heiniä. Lajivalinnoissa otetaan huomioon syysväritys.

TOIMINNAT

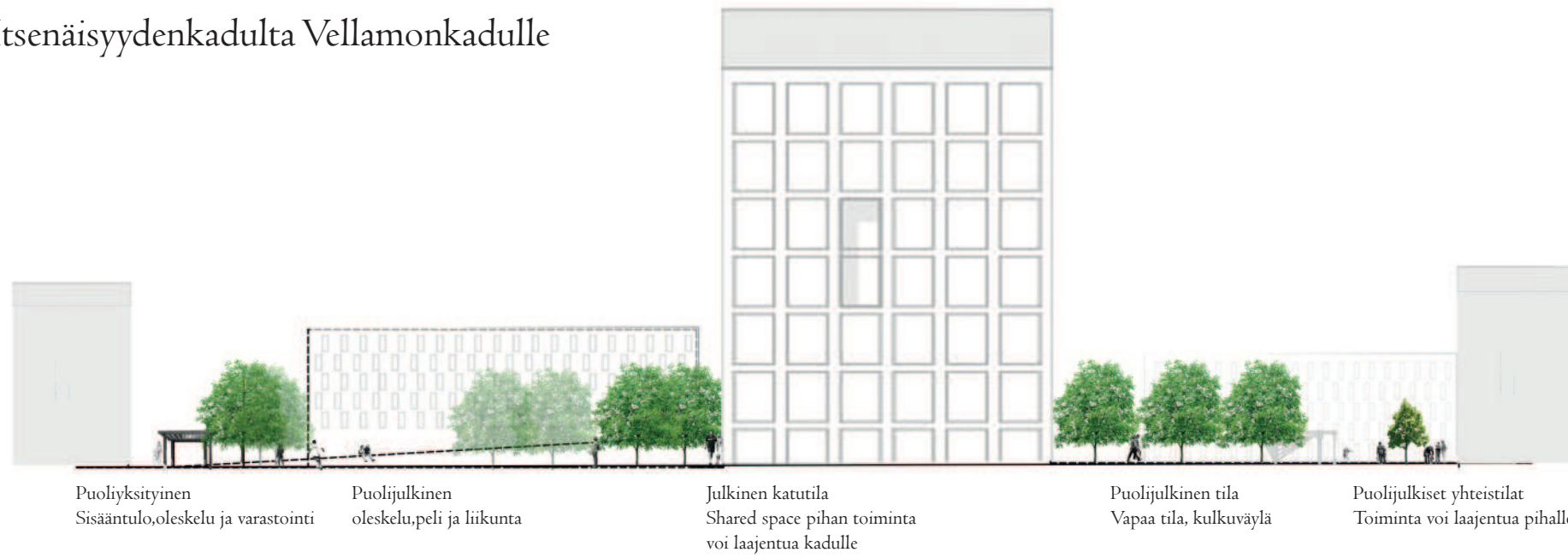
Eri pintaisia peli- ja kuntoilualueita voi käyttää monipuolisesti kuntoiluun, joukkuepeleihin tai yhteisiin pihatapahtumiin - ja juhliin. Pihoilla on tilaa kasvimaalle, istutuslaatikoille, kesäkeittiöille, esiintymislavoille, penkeille, pöydille sekä aurinko-tuoleille ja piharakennuksille asukkaiden toiveiden mukaan.

MUOTO

Kulmikas muotokieli yhdistää pihat ja talojen julkisivut toisiinsa ja ympäristöönsä. Tammelan kaupunginosan nykyistä avoimuutta ja vehreyttä on pyritty säilyttämään, ja pihojen nykyistä puustoa voisi pyrkiä säästämään. Tammelan historiaa työväen puutalokorttelina voitaisiin tuoda esiin erilaisilla piharakennuksilla ja työpajoilla tai -verstailla.

LEIKKAUS A-A' 1:200

Itsenäisyydenkadulta Vellamonkadulle



LEIKKAUS B-B' 1:200

Murtokadulta Pinninkadulle päin

